

# **TIJDSATTITUDES VAN HEDEENDAAGSE JONGEREN**

HET VERBAND MET HECHTINGSRELATIES VAN JONGEREN  
EN HUN OUDERS

Aantal woorden: 16317

**Liesbeth Daenen**

Studentennummer: 01612378

Promotor: Prof. dr. Wim Beyers

Masterproef voorgelegd voor het behalen van de graad master in de Psychologie,  
afstudeerrichting Klinische Psychologie

Academiejaar: 2018 - 2019



Voor deze masterproef werd in de opzet van het onderzoek en de dataverzameling samengewerkt met Brenda van Rhee (01406121). Hierdoor is er enige overlap mogelijk in de Inleiding en Methode. De tekst van deze masterproef inclusief de onderzoeksvragen, het uitgevoerde kwantitatieve onderzoek en de uitgevoerde analyses zijn echter individueel en kwamen in overleg met de promotor tot stand.

## Dankwoord

Vooraf een dankwoordje aan iedereen die mij geholpen en bijgestaan heeft bij het voltooien van deze masterproef.

Als eerste wil ik mijn promotor en begeleider Professor Wim Beyers bedanken voor de hulp, de tijd en de tips tijdens het realiseren van mijn thesis. Wanneer ik even niet meer wist welke richting ik uit wou gaf hij mij nieuwe ideeën.

Vervolgens wil ik mijn ouders en vriend bedanken voor de onvoorwaardelijke steun doorheen mijn volledige opleiding en bij de realisatie van deze thesis. Zij stonden steeds voor mij klaar als ik het even niet meer zag zitten. Zonder al te veel woorden wisten zij mij steeds opnieuw te motiveren. Dankzij hen vond ik steeds de moed om door te zetten en mijn doelen te bereiken.

Daarnaast bedankt aan alle vrienden en familie waar ik bij terecht kon voor afleiding en hulp tijdens het schrijven van mijn masterproef. Nog een speciale vermelding voor Stephanie en Joke die de taak op zich namen om mijn masterproef na te lezen.

Tot slot wil ik alle respondenten bedanken voor het invullen van mijn vragenlijsten. Zonder hun medewerking had dit onderzoek niet tot stand kunnen komen.

## **Abstract**

Deze masterproef onderzoekt de tijdsattitudes van hedendaagse jongeren en het verband met hechtingsrelaties van jongeren en hun ouders. Tijdens de adolescentie krijgt het tijdsperspectief een nieuwe betekenis. Jongeren worden zich meer en meer bewust van hun eigen identiteit en gaan steeds meer hun eigen herinneringen van het verleden vormgeven en meer belang hechten aan de toekomst. Eerder onderzoek toonde reeds aan dat hogere scores op positieve tijdsattitudes en een meer gebalanceerd tijdsperspectief bij jongeren samenhangen met gunstigere educatieve en psychologische uitkomsten. Het verband tussen een gebalanceerd tijdsperspectief, positieve tijdsattitudes en een veilige hechting bij jongeren werd ook reeds aangetoond in eerder onderzoek. Onderzoekers vonden eerder al sterke evidentie voor het verband tussen hechting van ouders aan hun ouders en hechting van de jongere, namelijk de intergenerationele overdracht van hechting. Wij gingen verder op dit onderwerp door de hechting van de ouders van jongeren aan hun eigen ouders te onderzoeken in dit verband. We namen de verschillende goed gevalideerde vragenlijsten af bij 313 Oost-Vlaamse jongeren uit de 2<sup>e</sup> en 3<sup>e</sup> graad secundair onderwijs en hun ouders. De resultaten van dit onderzoek toonden aan dat er een verband is tussen de hechting van ouders aan hun ouders en het tijdsperspectief van de jongere en dat dit verband gemedieerd wordt door de hechting van de jongere aan zijn/haar ouders. Dit betekent dat de mogelijke invloed van hechting van ouders aan hun ouders op het tijdsperspectief van de jongere zo goed als volledig verklaard wordt door de hechting van de jongere aan zijn/haar ouders.

## Inhoudstafel

<b>Inleiding</b>	<b>1</b>
Tijdsperspectief	3
Hechting	6
Intergenerationele Overdracht van Hechting	10
Hechting en Tijdsperspectief in de Adolescentie	12
Onderzoeksvragen en Hypotheses	14
<b>Methode</b>	<b>16</b>
Steekproef	16
Metingen	16
Procedure	22
<b>Resultaten</b>	<b>23</b>
Preliminaire Analyses	23
Het Verband tussen Hechting van de Ouders en Hechting van de Jongere	26
Het Verband tussen Hechting van de Jongere en Tijdsperspectief van de Jongere	27
Het Verband tussen Hechting van de Ouders en Tijdsperspectief van de Jongere	28
Mediatie door Hechting van de Jongere in het Verband tussen Hechting van de Ouders en Tijdsperspectief van de Jongere	29
<b>Discussie</b>	<b>36</b>
Bespreking van de Onderzoeksresultaten	37
Implicaties	40
Sterktes en Beperkingen van het Onderzoek	42
Suggesties voor Verder Onderzoek	44
Algemene Conclusie	45
<b>Referenties</b>	<b>46</b>
<b>Bijlagen</b>	



## Inleiding

Tijdens de adolescentie veranderen de relaties in de sociale wereld van jongeren. Mensen buiten het gezin worden steeds belangrijker, terwijl jongeren zich meer en meer losmaken van hun ouders (Beyers, Soenens, & Vansteenkiste, 2013). Adolescenten streven naar steeds meer autonomie, onafhankelijkheid en het gevoel controle te hebben over hun eigen leven (Feldman, 2012). Vooral leeftijdsgenoten gaan op meerdere vlakken een grotere rol spelen (Delsing, ter Bogt, Engels, & Meeus, 2007). Toch blijven de ouders ook nog belangrijk in het leven van de jongere. Een goede relatie met zowel ouders als leeftijdsgenoten heeft een gunstige invloed op de ontwikkeling van het psychische en sociale welzijn van jongeren (Sentse, 2010).

In deze periode ontstaat een gehechtheidsdilemma. Enerzijds willen jongeren de band met hun ouders behouden, anderzijds willen ze nieuwe sociale rollen buiten het gezin verkennen en gehechtheidsrelaties met leeftijdsgenoten en een romantische partner opbouwen. Belangrijk hierbij is dat de succesvolle overgang naar relaties buiten het gezin niet wordt bereikt door onthechting van de ouders. Indien er een veilige hechtingsrelatie en emotionele verbondenheid tussen adolescenten en ouders bestaat, zal de overgang naar autonomie en volwassenheid vergemakkelijkt worden (Moretti & Peled, 2004).

Kinderen ontwikkelen gedachten en meningen over hoe zij hun relaties met anderen kunnen onderhouden en hoe zij zichzelf zien in interactie met hun ouders (Bowlby, 1973). Wanneer ouders en kinderen een veilig gehechte relatie met elkaar hebben, krijgen kinderen zekerheid dat ze het waard zijn om van te houden en voor te zorgen (Bowlby, 1973). Tal van studies tonen een sterke relatie aan tussen ouderlijke hechting en psychisch welbevinden van adolescenten (o.a. Armsden & Greenberg, 1987; Coopersmith, 1967; Lapsley, Rice, & Fitzgerald, 1990; McCormick & Kennedy, 1994; Moretti & Peled, 2004). Een veilige hechtingsrelatie gaat gepaard met minder risicovol gedrag, minder geestelijke gezondheidsproblemen en betere sociale vaardigheden en copingstrategieën (Moretti & Peled, 2004). De ervaringen die kinderen opdoen met hun moeders worden geïnternaliseerd in 'interne werkmodellen' van hechting. Deze structureren en sturen activiteiten in andere sociale relaties. Toegepast op adolescenten kunnen we stellen dat jongeren via hun interacties met ouders leren hoe ze warme en intieme relaties met vrienden en partners moeten aangaan en onderhouden (Engels, Finkenauer, Meeus, & Dekovic, 2000). Onderzoek (Allen et al., 2003) toonde aan dat een veilige hechting in de adolescentie hetzelfde effect op ontwikkeling heeft als in de vroege kinderjaren, namelijk een veilige basis die exploratie en cognitieve, sociale en emotionele ontwikkeling mogelijk maakt.

Niet enkel de hechtingsrelatie draagt bij tot de ontwikkeling van jongeren. Een ander belangrijk onderdeel van psychisch welbevinden bij jongeren is het tijdsperspectief. Dit gaat over de manier hoe jongeren kijken naar het verleden, heden en toekomst. Volgens Carstensen (2006) is “tijd een integraal onderdeel van vrijwel alle psychologische verschijnselen” (p. 1913). Tijd is niet onafhankelijk van een persoon en is in feite een psychologische constructie die men steeds probeert te verfijnen en waar men zich voortdurend mee identificeert (Block, 1990). “Tijdsperspectief is het vaak niet-bewuste proces waarbij de voortdurende stromen van persoonlijke en sociale ervaringen worden toegewezen aan temporele categorieën of tijdsframes, die helpen om daar orde, samenhang en betekenis aan te geven” (Zimbardo & Boyd, 1999, p. 1271). Tijdsperspectief dient als kader voor het organiseren van onze ervaringen en doelen en weerspiegelt de rol die tijd in ons leven speelt. Het heeft een invloed op onze persoonlijkheidskenmerken, onze beoordelingen en onze manier van besluitvorming (Zimbardo & Boyd, 1999). Verder speelt het ook een rol bij motivatie en doelen stellen (Lens & Tsuzuki, 2007), academische prestaties (de Volder & Lens, 1982) en hoe we ons gedragen in het algemeen (Lewin, 1939, 1942). De ontwikkeling van het tijdsperspectief is gerelateerd aan de toename van cognitieve vaardigheden. Denken in termen van tijdsperspectief is “een persoonlijke kwaliteit die is gebaseerd op de capaciteit van planning op lange termijn, de identificatie van toekomstige resultaten en tussentijdse besluitvormende vaardigheden” (Ferrari, Nota, & Soresi, 2010, p. 62). Deze factoren zijn tijdens de adolescentie van cruciaal belang, omdat ze bijdragen aan de vorming van persoonlijke identiteit. Gedurende deze periode moeten jongeren kritieke beslissingen maken in verband met ontwikkelingsdoelen. Zimbardo, Keough en Boyd (1997) toonden aan dat individuele variatie in tijdsperspectief positief of negatief gedrag kan voorspellen.

In deze masterproef wil ik dieper ingaan op hoe ouders bijdragen tot het tijdsperspectief van jongeren. Hiervoor vertrek ik vanuit het conceptueel model omtrent tijdsperspectief van Mello en Worrell (2015). Concreet wil ik nagaan of de hechtingsrelatie tussen ouders en jongere en de hechtingsrelatie van de ouders aan hun ouders een rol spelen in hoe jongeren kijken naar het verleden, heden en toekomst. In wat volgt gaan we eerst dieper in op het tijdsperspectief van jongeren, vervolgens staan we stil bij de hechtingstheorie. Dan bekijken we de intergenerationele overdracht van hechting en daarna staan we stil bij het verband tussen tijdsperspectief en hechting in de adolescentie. Op het einde van deze inleiding formuleren we onderzoeksvragen en hypotheses voor het onderzoek in deze masterproef.



## Tijdsperspectief

The behavior of an individual does not depend entirely on his present situation. His mood is deeply affected by his hopes and wishes and by his views of his own past. (Lewin, 1951, p. 104).

Om tijdsperspectief bij jongeren te beschrijven baseer ik mij op de theorie van Mello en Worrell (2015). Zij ontwikkelden een conceptueel model om tijdsperspectief in de adolescentie in kaart te brengen. Tijdsperspectief is een cognitief en motivationeel construct dat varieert van individu tot individu en afhankelijk is van de context. Het komt voort uit gedachten van individuen en stuurt individuen in het maken van beslissingen. Het concept bestaat uit drie temporele periodes, namelijk het verleden, het heden en de toekomst. Elke periode draagt op zijn manier bij tot het tijdsperspectief van individuen. Het individueel functioneren kan verschillen in relatie tot elke tijdsperiode. Om iemands tijdsperspectief volledig te begrijpen, moeten we alle drie de tijdsperiodes in overweging nemen. De verschillende dimensies van tijdsperspectief zijn (a) attitude, (b) oriëntatie, (c) relatie, (d) frequentie en (e) betekenis (Mello & Worrell, 2015).

Recent werd een nieuw instrument ontwikkeld (Mello & Worrell, 2016) om de tijdsattitudes bij adolescenten te meten, gezien eerder onderzoek (Worrell & Mello, 2007) heeft aangetoond dat de klassieke meting, de Zimbardo Time Perspective Inventory (ZTPI; Zimbardo & Boyd, 1999), beperkt bruikbaar is bij adolescenten. De Adolescent Time Inventory (ATI) is ontwikkeld om te meten hoe adolescenten denken en zich voelen over het verleden, het heden en de toekomst en meet de verschillende dimensies van tijdsperspectief in het conceptuele model van Mello en Worrell (2015). De ATI werd vertaald in verschillende talen (Mello & Worrell, 2016).

Onder tijdsattitudes verstaan we positieve en negatieve gevoelens omtrent het verleden, het heden en de toekomst. Dit is het meest bestudeerde onderdeel van tijdsperspectief. Tijdsoriëntatie verwijst naar de nadruk die men legt op het heden, het verleden en/of de toekomst. Lewin (1935, 1939, 1942) beschreef hoe variërende gedachten over tijdsperiodes menselijk gedrag konden voorspellen en tijdsoriëntatieonderzoek (Cottle, 1967) toonde aan dat individuen verschillen in hoezeer ze het verleden, het heden en de toekomst benadrukken. De mate waarin individuen ervaren dat het verleden, het heden en de toekomst met elkaar in verband staan wordt omschreven als tijdsrelatie. Dit concept is gebaseerd op een begrip van mogelijke oorzakelijke relaties tussen wat er is gebeurd, wat er nu gebeurt en wat kan gebeuren in de toekomst. Hoe vaak individuen denken aan het verleden, het heden en de

toekomst wordt gedefinieerd als tijdsfrequentie. De laatste dimensie van de ATI gaat na hoe individuen het verleden, het heden en de toekomst definiëren en wordt aangeduid met de term tijdsbetekenis. Er zijn grote verschillen in hoe jongeren deze tijdsperiodes conceptualiseren. Tijdsbetekenis kan ook belangrijke interculturele verschillen onthullen door te bekijken hoe culturen verschillen in hun begrip van tijd (Mello & Worrell, 2015).

Mello, Finan en Worrell (2013) rapporteerden twee studies waarbij ze tijdsoriëntatie en tijdsrelatie bij adolescenten nagaan. Om tijdsoriëntatie te meten, werd een preliminaire versie van de tijdsoriëntatiemeting van de ATI (ATI-TO; Mello & Worrel, 2007) gebruikt. Om na te gaan in hoeverre adolescenten aangeven dat het verleden, het heden en toekomst met elkaar verbonden zijn, maakten de onderzoekers gebruik van de tijdsrelatiemeting van de ATI (ATI-TR; Mello & Worrel, 2007). Later in deze masterproef wordt dit meetinstrument uitvoerig besproken.

De eerste studie toonde aan dat de meerderheid van de jongeren heden-toekomst (60%) aanduidde als gevraagd werd naar hun tijdsoriëntatie, gevolgd door verleden-toekomst (21%), heden (11%) en de toekomst (8%). Adolescenten die de nadruk legden op heden-toekomst hadden significant hogere schoolresultaten dan degenen die het heden het belangrijkste vonden. Jongeren met een heden-toekomst oriëntatie hadden aanzienlijk meer zelfrespect dan diegenen die verleden-toekomst aanduidden. Meer dan de helft van de jongeren koos bij tijdsrelatie voor een configuratie van cirkels waarbij de tijdsperiodes onderling verbonden (53%) zijn. Een derde van de adolescenten duidde een lineair gerelateerd (35%) patroon aan. Die bevindingen suggereren dat jongeren niet enkel in het heden of enkel in de toekomst leven. Ze denken na over de toekomst in relatie met andere tijdsperiodes. Zowel tijdsoriëntatie als tijdsrelatie zijn gerelateerd aan psychologische uitkomsten. Tijdsoriëntatie bleek een voorspeller van academische prestaties en zelfvertrouwen. Tijdsrelatie bleek samen te hangen met academische prestaties en hoop. Jongeren die tijdsperiodes als onderling verbonden aanduidden hadden meer positieve uitkomsten.

Om hun bevindingen te verifiëren werd een tweede studie uitgevoerd. Hiervoor gebruikten zij dezelfde meting en procedure. Er werden twee zaken bijgevoegd. Bij tijdsoriëntatie werd gebalanceerde oriëntatie als antwoordoptie toegevoegd. Ook bij tijdsrelatie werd een extra antwoordmogelijkheid toegevoegd, namelijk een configuratie waarbij het heden en de toekomst overlappen en het verleden apart staat. Uit deze studie bleek dat meer dan de helft van de steekproef bij tijdsoriëntatie heden-toekomst (55%) aanduidde, gevolgd door gebalanceerd (29%). Jongeren met een gebalanceerde of heden-toekomst oriëntatie behaalden

hogere scores op eigenwaarde dan jongeren die de nadruk enkel op de toekomst legden. Ook in deze studie koos het merendeel van de jongeren voor een tijdsrelatieconfiguratie waarbij de tijdsperiodes onderling verbonden zijn (38%). Een op vijf rapporteerde dat tijdsperiodes lineair gerelateerd (20%) zijn en 33 procent koos voor de bijgevoegde antwoordoptie, namelijk de configuratie waarbij het heden en de toekomst overlappen en het verleden apart staat. Adolescenten die tijdsperiodes als lineair of onderling gerelateerd zagen, hadden hogere schoolcijfers dan degenen die tijdsperiodes zagen als niet gerelateerd of enkel een overlap tussen heden en toekomst rapporteerden. Zij behaalden ook hogere scores voor hoop. Jongeren die tijdsperiodes zagen als niet gerelateerd en jongeren die georiënteerd waren op enkel het heden of enkel de toekomst behaalden hogere scores op risicogedrag. Laghi, D'Alessio, Pallini en Baiocco (2008) toonden aan dat een gebalanceerd tijdsperspectief gerelateerd is aan een verhoogde tevredenheid over het leven.

In een ander onderzoek (Andretta, Worrell, & Mello, 2014) werd bij 300 adolescenten de Adolescent Time Attitude Scale (ATAS; Mello & Worrell, 2010) afgenomen. Resultaten toonden aan dat adolescenten met een hoge score op positieve tijdsattitudes gunstigere educatieve en psychologische resultaten rapporteerden dan adolescenten met een profiel gekenmerkt door een negatieve houding. Negatieve attitudes ten opzichte van verleden en heden waren positief gecorreleerd met waargenomen stress. Profielen met een hoge positieve tijdsattitude en een lage negatieve tijdsattitude werden geassocieerd met de meest gunstige educatieve en psychologische resultaten. Laghi en collega's (2008) vonden gelijkaardige uitkomsten. Zij toonden aan dat een eerder positief tijdsperspectief gerelateerd was aan levenstevredenheid, terwijl een eerder negatief tijdsperspectief gerelateerd was aan lagere levenskwaliteit. Een positieve houding ten opzichte van de toekomst voorspelde hogere academische prestaties in zowel middelbare scholen als in universiteiten (Lennings, Burns, & Cooney, 1998) en een positiever psychisch welbevinden (Scheier & Carver, 1985; Wyman et al., 1992; Worrell & Hale, 2001). Uit onderzoek (Molinari, Speltini, Passini, & Carelli, 2016) bleek dat een negatieve visie op het verleden een afname van vertrouwen in relaties en een toename van niet-adaptieve relationele en besluitvormingsstijlen veroorzaakt. Ook een positieve visie op het verleden blijkt niet adaptief. Het wordt geassocieerd met een afhankelijke besluitvormingsstijl en problemen in relaties. Een negatieve kijk op de toekomst zorgt voor vermijding en afhankelijkheid in relationele en besluitvormingsstijlen. Buhl en Lindner (2009) concludeerden dat tijdsattitudeprofielen, gemeten met de Duitstalige versie van de ATAS (ATAS-G; Mello,

Worrell, & Buhl, 2008), psychologische uitkomsten zoals zelfeffectiviteit, levenstevredenheid, attitudes ten aanzien van school voorspelden.

In het onderzoek van Mello, Worrell en Andretta (2009) heeft men de relatie tussen tijdsperspectief en academische uitkomsten onderzocht. Om deze relatie na te gaan bekeek men de frequentie waarmee adolescenten denken over het verleden, het heden en de toekomst en hun gemiddelde cijfers op school. Uit de resultaten bleek dat ongeveer de helft van de jongeren op dagelijkse basis over het verleden, het heden of de toekomst denkt en dat de frequentie waarmee adolescenten denken over het verleden academische prestaties voorspelde. Frequenter denken over het verleden is geassocieerd met hogere academische prestaties. Ook verwijzingen naar de toekomst bleken positief gecorreleerd met academische prestaties (Teahan, 1957).

## **Hechting**

De gehechtheidstheorie is gebaseerd op het baanbrekende werk van John Bowlby (1969, 1980, 1988), waarin hij hechting omschrijft als “de neiging van de mens om sterke affectieve banden aan te gaan met bepaalde anderen” (Bowlby, 1977, p. 201). Volgens Bowlby is het hechtingssysteem geëvolueerd onder omstandigheden van gevaar en bedreiging om de nabijheid tussen baby's/kinderen en hun verzorgers te behouden. Hij stelt dat mensen biologisch gedreven zijn om relaties na te streven die veiligheid creëren (Shumaker, Deutsch, & Brenninkmeyer, 2009). Volgens hem is de meest kritische hechtingsrelatie die tussen de primaire verzorger (meestal de moeder) en de baby, waarin een gevoel van bescherming wordt gecreëerd voor de baby door de primaire verzorger via een reeks wederzijdse interacties. Deze vroege ervaringen uit de kindertijd vormen de basis voor interne werkmodellen van het zelf, anderen en relaties die verwachtingen in latere relaties sturen (Bretherton, 1990; Shumaker et al., 2009). Andere opvattingen beschouwen het hechtingssysteem als iets wat continue functioneert om kinderen een gevoel van veiligheid te geven dat toelaat om de wereld te exploreren (Ainsworth, Blehar, Waters, & Wall, 1978; Sroufe & Waters, 1977). De kwaliteit van vroege gehechtheidsrelaties bepaalt of en hoe het kind kan vertrouwen op de hechtingsfiguur als veilige haven (Ainsworth et al., 1978; Bartholomew & Horowitz, 1991).

Hechtingsonderzoek was aanvankelijk gebaseerd op Ainsworth's et al. (1978) typologie van hechtingsstijlen (Ainsworth et al., 1978) in de kindertijd – veilig, angstig en vermijdend – en Hazan en Shaver's conceptualisering van parallelle hechtingsstijlen in romantische relaties in de volwassenheid (Hazan & Shaver, 1987). Latere onderzoeken hebben aangetoond dat

hechtingsstijlen het best geconceptualiseerd kunnen worden als gebieden in een tweedimensionele ruimte, namelijk hechtingsangst en vermijding van gehechtheid. Deze twee dimensies bleken geassocieerd met relatiefunctiëren en affectregulatie (Mikulincer, Shaver, & Pereg, 2003; Shaver & Hazan, 1989).

Het werkmodel van het zelf en het werkmodel van de ander voorgesteld door Bowlby kan worden gecombineerd om vier prototypische patronen van gehechtheid in de volwassenheid te beschrijven (Bartholomew, 1990). Figuur 1 toont de vier hechtingspatronen die zijn afgeleid van combinaties van de twee dimensies. Elke cel staat voor een theoretisch ideaal of prototype (Cantor, Smith, French, & Mezzich, 1980; Horowitz, Wright, Lowenstein, & Parad, 1981; Rosch, 1978).

		<b>MODEL OF SELF (Dependence)</b>	
		<b>Positive (Low)</b>	<b>Negative (High)</b>
<b>MODEL OF OTHER (Avoidance)</b>	<b>Positive (Low)</b>	<b>CELL I</b> <b>SECURE</b> Comfortable with intimacy and autonomy	<b>CELL II</b> <b>PREOCCUPIED</b> Preoccupied with relationships
	<b>Negative (High)</b>	<b>CELL IV</b> <b>DISMISSING</b> Dismissing of intimacy Counter-dependent	<b>CELL III</b> <b>FEARFUL</b> Fearful of intimacy Socially avoidant

*Figuur 1: Model van hechting in de volwassenheid*  
(Bartholomew & Horowitz, 1991, p. 227)

Cel I duidt op een gevoel van zelfwaarde plus de verwachting dat andere mensen over het algemeen acceptierend en ontvankelijk zijn. Onderzoekers noemden deze cel 'veilig', omdat deze overeenkomt met mensen die veilig gehecht zijn. De tweede cel wordt aangeduid als gepreoccupeerd of ambivalent. Mensen uit deze categorie hebben een gevoel van lage zelfwaardering en positieve verwachtingen ten opzichte van anderen. Deze personen proberen zichzelf te accepteren door acceptatie van gewaardeerde anderen te krijgen, maar slagen daar niet in. Cel III duidt op een gevoel van lage zelfwaardering gecombineerd met de verwachting dat anderen negatief zijn (onbetrouwbaar en afwijzend). Door anderen op afstand te houden willen deze mensen zichzelf beschermen tegen de verwachte afwijzing door anderen. Deze cel komt gedeeltelijk overeen met wat Hazan en Shaver (1987) beschreven als de angstige

hechtingsstijl. De laatste cel weerspiegelt de vermijdende hechtingsstijl. Deze mensen hebben een positief gevoel van zelfwaarde en een negatieve instelling ten opzichte van andere mensen. Deze mensen beschermen zichzelf tegen teleurstelling door het vermijden van hechte relaties en het behouden van een gevoel van onafhankelijkheid en onkwetsbaarheid. Dit typeert volgens Hazan en Shaver (1987) de vermijdende hechtingsstijl. De dimensies in Figuur 1 (Bartholomew & Horowitz, 1991) kunnen ook geconceptualiseerd worden in termen van afhankelijkheid/angst (horizontale as) en vermindering (verticale as).

Angstige hechting wordt omschreven als een angst voor interpersoonlijke afwijzing of verlaten, een extreme behoefte aan goedkeuring van anderen en angst wanneer de partner niet beschikbaar is of niet reageert. Mensen met een angstige hechtingsstijl hebben een extreme behoefte aan nabijheid, liefde en steun en twijfelen aan zichzelf en aan hun eigen vaardigheden. Een vermijdende hechtingsstijl wordt gekenmerkt door angst voor afhankelijkheid en interpersoonlijke intimiteit, een extreme behoefte aan zelfvoorziening en autonomie en een terughoudendheid om zichzelf aan anderen te laten zien. Mensen met een hoge score op één of beide van deze dimensies worden vermoed een onveilige hechtingsstijl te hebben. Mensen met een veilige hechtingsstijl zijn personen die laag scoren op angstige en vermijdende hechting (Brennan, Clark, & Shaver, 1998; Lopez & Brennan, 2000; Mallinckrodt, 2000). Hechtingsangst en -vermindering zijn positief geassocieerd met persoonlijke problemen (Lopez, Mitchell, & Gormley, 2002), ineffectieve coping (Wei, Heppner, Mallinckrodt, 2003; Wei, Heppner, Russell, & Young, 2006), maladaptief perfectionisme (Wei, Mallinckrodt, Russell, & Abraham, 2004; Wei et al., 2006), negatieve stemming (Wei, Russell, Mallinckrodt, & Zakalik, 2004) en depressie (Zakalik & Wei, 2006) en zijn negatief geassocieerd met sociale zelfeffectiviteit en emotioneel zelfbewustzijn (Mallinckrodt & Wei, 2005).

De beoordeling van hechting van adolescenten en volwassenen is eerder onderzocht (Allen & Land, 1991; Crowell & Treboux, 1995; Stein, Jacobs, Ferguson, Allen, & Fonagy, 1998) en is verschillend van metingen van dit construct in de kindertijd en vroege kinderjaren. In tegenstelling tot de observeerbare laboratorium-interacties tussen moeder en kind in de Vreemde Situatieprocedure (Ainsworth et al., 1978), wordt de hechting in de adolescentie gemeten aan de hand van de kwaliteit van ouder-kindrelatie (Shumaker et al., 2009). Naarmate kinderen ouder worden, hebben ze minder nood aan fysieke aanwezigheid en meer nood aan psychologische beschikbaarheid van de opvoeder (Van IJzendoorn & Bakermans-Kranenburg, 1994).

Hechting in de adolescentie wordt gemeten door middel van zelfrapportage en op verhalen gebaseerde, semi-gestructureerde interviews (Benson, McWey, & Ross, 2006). Het is belangrijk om onderscheid te maken tussen zelfrapportage versus interviewmethodologie, evenals categorische versus dimensionale benaderingen om hechting te meten (Westen, Nakash, Thomas, & Bradley, 2006). Zelfrapportage vragenlijsten maken per definitie gebruik van een eenvoudigere methodologie dan interviews. De Adult Attachment Scale (AAS; Hazan & Shaver, 1987; Simpson, 1990) en de Relationship Questionnaire (RQ; Bartholomew & Horowitz, 1991) zijn veel gebruikte voorbeelden van dit soort beoordelingen. Hierbij moeten individuen een prototype kiezen dat het best beschrijft hoe ze communiceren in hun meest zinvolle relaties. Brennan et al. (1998) ontwikkelden een andere vaak gebruikte zelfrapportagevragenlijst, namelijk de ECR-vragenlijst (Experiences in Close Relationships) genoemd. De ECR maakt gebruik van zowel gehechtheidsgerelateerde angst als gehechtheidsgerelateerde vermijding, twee dimensies die nauw gekoppeld zijn aan het construct van hechting.

Narratieve, op interviews gebaseerde beoordelingen van gehechtheid hebben hun wortels in het onderzoek naar hechting van baby's, in het bijzonder het werk van Main, Kaplan en Cassidy (1985) en hun ontwikkeling van het Adult Attachment Interview (AAI). Dit interview werd ontworpen en geconceptualiseerd als het volwassen equivalent van de Vreemde Situatieprocedure (Ainsworth et al., 1978), waarin gegevens over de hechting van volwassenen werden verkregen via een gestructureerd, semi-klinisch interview. De gestelde vragen polsen naar ervaringen uit de vroege kindertijd van volwassenen. Main en collega's (1985) geloofden dat de gemoedstoestand inzake gehechtheid niet noodzakelijkerwijs bewust is en daarom is het noodzakelijk om individuen te interviewen op een manier die onbewuste opvattingen over gehechtheid naar boven brengt, voornamelijk door een analyse van de manier waarop het individu spreekt over gehechtheidsrelaties.

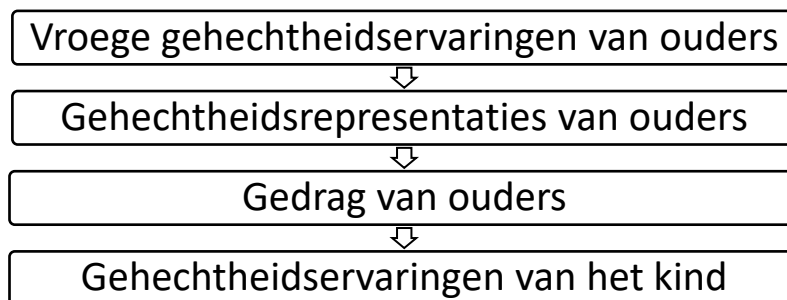
De AAS (Simpson, 1990) en ECR zijn voorbeelden van dimensionale conceptualisaties van gehechtheid. Dimensionale benaderingen hebben een aantal voordelen ten opzichte van categorische benaderingen (bijvoorbeeld AAI), met name het vermogen om ook binnen de groep vergelijkingen toe te staan. Dit laat toe om te erkennen dat een persoon componenten van meerdere hechtingsstijlen kan hebben (Shumaker et al., 2009). Volgens de dimensionale benadering van hechting liggen er niet noodzakelijkerwijs vier verschillende stijlen aan de grondslag van individuele verschillen in gehechtheid. De dimensionale benadering van hechting stelt dat mensen continu variëren met betrekking tot hechtingsangst en hechtingsvermijding en dat de additieve combinatie van deze twee dimensies leidt tot de vier theoretische prototypen

benadrukt in categorische modellen. Hechtingsangst geeft individuele verschillen weer in de manier waarop mensen beschikbaarheid en toegankelijkheid van hechtingsfiguren controleren en beoordelen. Hechtingsvermijding weerspiegelt de variatie in de manier waarop mensen gehechtheidsgerelateerde gedachten, gevoelens en gedrag reguleren (Fraley, Hudson, Heffernan, & Segal, 2015).

Veilige hechting in de adolescentie is van belang voor een gezonde ontwikkeling. In een review van hechtingsonderzoek bij adolescenten vermeldden Moretti en Peled (2004) dat veilige gehechte adolescenten minder snel te maken krijgen met overmatig alcoholgebruik, drugsgebruik en riskant seksueel gedrag. Ze rapporteerden minder geestelijke gezondheidsproblemen zoals angst, depressie, gedragsstoornissen, criminaliteit en agressie. Een veilige hechtingsrelatie in de adolescentie bleek ook een voorspeller van constructievere copingvaardigheden en betere sociale vaardigheden. Jongeren met een veilige hechting zijn succesvoller in de overgang van de lagere school naar de middelbare school en genieten meer van positieve relaties. Tenslotte ervaren ze minder conflicten met familie en leeftijdsgenoten. Een veilige hechtingsrelatie bij vrouwelijke adolescenten hangt samen met een lager percentage tienerzwangerschappen en minder gewichtgerelateerde problemen of eetstoornissen. Adolescenten die zich begrepen voelen door hun ouders en vertrouwen dat hun ouders beschikbaar zijn voor hen, zelfs in tijden van conflict, zullen vol vertrouwen de stap naar de vroege volwassenheid zetten. Ze gaan conflict, exploratie of individualisatie niet uit de weg en zullen niet vroegtijdig op eigen benen gaan staan zonder de steun van hun ouders.

### **Intergenerationele Overdracht van Hechting**

Wat betreft het verband tussen de hechting van de ouders aan hun ouders en de hechting van de adolescent aan zijn/haar ouders is het basismodel van de intergenerationele overdracht van hechting (Figuur 2) relevant voor deze masterproef.



*Figuur 2.* Basismodel van intergenerationele overdracht van hechting (Van IJzendoorn & Bakermans-Kranenbrug, 1997, p. 138)



De hechtingstheorie stelt dat er een intergenerationele overdracht is van (on)veilige hechtingspatronen (Main et al., 1985). Het intern werkmodel speelt hierin een belangrijke rol. Informatie van gehechtheid worden opgeslagen in de mentale representatie van gehechtheid. Dit werkmodel beïnvloedt de manier waarop ouders reageren op signalen van het kind en hoe ze een band met het kind opbouwen. Hierdoor worden de verwachtingen van het kind in een bepaalde richting gestuurd (Van IJzendoorn, Kranenburg, Zwart-Woudstra, van Busschbach, & Lambermon, 1991). Het interne werkmodel van de ouder stuurt het opvoedingsgedrag van de ouder (Juffer, Van IJzendoorn, & Duyvesteyn, 1994, 1995).

Defensieve processen, die ontstaan als ouder en kind niet wederkerig reageren op signalen, kunnen interfereren met de ontwikkeling en de werking van werkmodellen van het kind. Dit werkt in op de waargenomen relatie, maar ook op hoe een persoon hechtingsrelaties bespreekt met derden. Onderzoek suggereert dat als werkmodellen van onveilig gehechte ouders worden verstoord door defensieve processen, resulterende ongevoelige gedragingen tegenover het kind kunnen interfereren met de constructie van werkmodellen van het kind. Dit kan een mogelijke verklaring bieden voor de intergenerationele overdracht van onveilige hechtingsrelaties waarbij de ouder niet in staat was om een afkeurende of verwaarlozende gehechtheidsrelatie te verwerken die hij in zijn kinderjaren heeft ervaren (Bretherton, 1990). Wanneer we een onveilige ouder hebben met een slecht georganiseerd werkmodel van hechting, zal deze hechtingssignalen van zijn kind sneller fout interpreteren. Ook zal hij meer misleidende feedback geven, waardoor het voor het kind moeilijk wordt om het juiste te doen. De ouder zal op zijn beurt het vermogen van zijn kind verstoren om adequate, goed georganiseerde interne werkmodellen van interpersoonlijke relaties op te bouwen. Deze ouders zijn minder in staat om de signalen van het kind juist op te vangen en te interpreteren en daarop goed te reageren (Main et al., 1985). Omgekeerd kunnen we stellen dat een veilig gehechte ouder met een goed georganiseerd werkmodel van hechting, zijn kind eerder informatieve en helpende feedback zal geven over relaties. Ouders met een veilig werkmodel zijn responsiever ten aanzien van signalen van angst, spanning en verdriet van het kind (Van IJzendoorn et al., 1991). Het kind in ontwikkeling ontmoet in het gedrag van de ouder de output van het huidige werkende zelfmodel van de ouder in gehechtheidsrelaties. Main en Goldwyn (1989) toonden aan dat in uitzonderlijke gevallen kinderen geen re-enactment ervaren van de ongelukkige kinderrelaties van de ouder. Dit is slechts mogelijk indien de ouder in staat was om een slecht georganiseerd werkmodel te herwerken tot een coherent, goed georganiseerde representatie

van vroege hechtingsrelaties én als die ouder daarbij ook nog in staat was om een nieuw werkmodel van het zelf in ondersteunende gehechtheidsrelaties op te bouwen.

Onderzoek (Van IJzendoorn, 1994) naar intergenerationele overdracht van gehechtheid heeft aangetoond dat ouders met een onveilige representatie van gehechtheid meer kans hebben op een onveilige hechtingsrelatie met hun kind. Men kon de gehechtheid van 1-jarige kinderen voorspellen vanuit de gehechtheid van de ouder. In een ander onderzoek (Van IJzendoorn et al., 1991) werd bij een groep ouders het gehechtheidsbiografisch interview afgenomen en in verband gebracht met een vragenlijst over gehechtheidservaringen in de vroege jeugd, de kwaliteit van de gehechtheid van het kind aan de ouder en de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Men vond gelijkenis tussen de interviewclassificaties en de hechtingsrelatie tussen het kind en de ouder. Van de hechtingsclassificaties van de moeders stemde 77 procent overeen met die van hun kinderen. De overeenstemming met de vader was 62 procent. Eerdere onderzoekers (Main & Goldwyn, 1989; Ainsworth & Eichberg, 1991) toonden de relatie tussen de gehechtheid van de ouder en die van het kind aan de ouder reeds aan. Men vond dat veilig/autonome ouders (gemeten met het Gehechtheidsbiografisch interview, AAI; George, Kaplan, & Main, 1985) veilig gehechte kinderen hadden, gereserveerde ouders vermijdende kinderen, en verstrikte ouders afwerende kinderen. Bovendien kon men aantonen dat ouders met een onverwerkt verlies dikwijls kinderen hadden die gedesoriënteerd gedrag lieten zien. Er wordt verondersteld dat sensitieve responsiviteit (zie model in Figuur 2) een mediërende rol speelt in het verband tussen de gehechtheidsrepresentatie van de ouder en het werkmodel van gehechtheid van het kind. De gehechtheid van de ouder bepaalt immers op welke manier de ouder omgaat met de communicatie over emoties in hechte relaties, in dit geval de relatie met het eigen kind (Van IJzendoorn & Bakermans-Kranenburg, 1994). In deze masterproef gaan we hier niet verder op in.

### **Hechting en Tijdsperspectief in de Adolescentie**

Het tijdsperspectief krijgt tijdens de adolescentie een nieuwe betekenis. Rond die leeftijd worden jongeren zich meer bewust van hun eigen identiteit. Ze gaan meer en meer hun eigen herinneringen van het verleden vormgeven en meer belang hechten aan de toekomst (Meeus, Oosterwegel, & Vollebergh, 2002; Sroufe, Egeland, Carlson, & Collins, 2005). Studies naar de ontwikkeling van de persoonlijkheid suggereren hoe sociaal-culturele factoren tijdsperspectief kunnen vormen. McAdams (2001) benadrukt het belang van het 'levensverhaal' voor persoonlijkheid. Elke persoon bouwt een evoluerend verhaal op dat zin geeft aan het leven;

dergelijke vertellingen vereisen noodzakelijkerwijs interpretatie van gebeurtenissen in het verleden en toekomstige projecties. In termen van sociaal-cognitieve theorieën over persoonlijkheidsstabiliteit (Matthews, Derryberry, & Siegle, 2000; Robinson & Sedikides 2009) worden persoonlijke perspectieven omtrent tijd opgenomen in het zelf-schema (of schema's) dat ervaring vormt en actie regelt. Die zelf-schema's nemen een centrale plaats in in de cognitieve, sociale en emotionele aanpassing tijdens de adolescentie. Interne werkmodellen met betrekking tot hechting impliceren en vatten de drie tijdsdimensies van het verleden, heden en toekomst samen. Ze weerspiegelen de kwaliteit van herinneringen uit het verleden, huidige cognities en toekomstige verwachtingen (Laghi et al., 2008). Mensen die als kind mishandeld zijn, kunnen deze gebeurtenissen bijvoorbeeld als centraal beschouwen voor wie ze als volwassenen zijn. Thorne en Nam (2009) beschrijven enkele relevante ontwikkelingsprocessen in de constructie van persoonlijke verhalen, inclusief hoe de persoon zinvolle of negatieve gebeurtenissen uit het vorige leven begrijpt. Moeders instrueren kinderen over de oorzaken van hun emoties, hoe de emotie tot uiting kan komen en hoe emoties kunnen worden opgelost (afhankelijk van cultuur, sociale klasse en geslacht). Op die manier kan de ontwikkeling van het emotionele aspect van tijdsperspectief gedeeltelijk beïnvloed worden door gehechtheidspatronen.

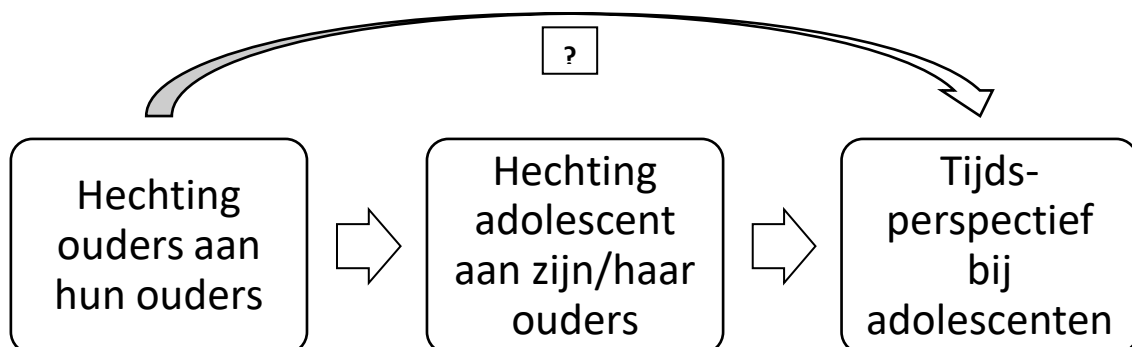
Laghi et al. (2008) onderzochten de relatie tussen hechting aan ouders en leeftijdsgenoten, tijdsperspectief en psychologische aanpassing in de adolescentie. Men deelde 2665 adolescenten op in vier groepen op basis van hun scores op hechting aan ouders en hechting aan leeftijdsgenoten. Men constateerde hogere scores op de schaal negatief verleden bij adolescenten die laag scoorden op hechting aan zowel ouders als leeftijdsgenoten. Adolescenten met een veilige hechting aan hun ouders rapporteerden hogere scores op de schalen positief verleden, hedonistisch heden en toekomst, gemeten met de Zimbardo Time Perspective Inventory (ZTPI; Zimbardo & Boyd, 1999). Blomgren, Svahn, Åström, & Rönnlund (2016) rapporteerden gelijkaardige resultaten. Zij vonden dat een veilige hechting aan ouders geassocieerd was met een gunstiger beeld van het verleden, namelijk een hoge positieve kijk en lage negatieve kijk op het verleden. Als jongeren een inschatting van hun persoonlijke verleden moeten maken, zullen ze zich hiervoor baseren op de relatie met ouders en op gebeurtenissen uit het verleden waarbij ouders betrokken waren. Daarbij hadden adolescenten met een veilige hechting een minder fatalistisch beeld van het heden en een positievere kijk op de toekomst. Een veilige hechting bevordert immers een gevoel van keuzevrijheid en autonomie en zorgt ervoor dat adolescenten zich geen zorgen maken over de toekomst. Veilige gehechtheid draagt

bij tot een positieve attitude ten opzichte van het verleden en een nadruk op de toekomst. Een onveilige hechting daarentegen voorspelt een over het algemeen negatieve kijk op het verleden (Laghi et al. 2008). Tot slot rapporteerde Akirmak (2014) ook een sterk verband tussen veilige hechting aan moeder en vader en een meer gebalanceerd tijdsperspectief bij Turkse studenten.

### Onderzoeksvragen en Hypotheses

In het eerste deel van deze studie bespraken we de concepten tijdsperspectief en hechting. Daarna wierpen we een blik op de intergenerationele overdracht van hechting, waarbij we ons focusten op de relatie tussen de hechting van ouders aan hun ouders en de hechtingsrelatie tussen adolescenten en hun ouders. Daarnaast vonden we in de literatuur ook evidentie voor het verband tussen de hechtingsrelatie van adolescenten aan hun ouders en het tijdsperspectief van jongeren. Uit vorige zaken kunnen we veronderstellen dat er ook een verband is tussen de hechting van de ouders aan hun ouders en het tijdsperspectief van jongeren.

Bovenstaande hypothese kunnen we voorstellen als een mediatieproces (Figuur 3). Een mediator geeft aan via welke processen een bepaald effect optreedt (Baron & Kenny, 1986; James & Brett, 1984). Baron en Kenny (1986) definiëren een mediatorvariabele als volgt: het generatieve mechanisme waardoor de onafhankelijke variabele de afhankelijke variabele kan beïnvloeden. Algemeen geldt dat een gegeven variabele fungeert als mediator in de mate dat deze de relatie tussen de voorspeller en het criterium verklaart (Baron & Kenny, 1986). We zullen vanuit het indirect gemedieerd verband focussen op drie verbanden, namelijk 1) het verband tussen de hechting van de ouders aan hun ouders en de hechting van de adolescent aan zijn/haar ouders, 2) het verband tussen de hechting van de adolescent aan zijn/haar ouders en het tijdsperspectief bij adolescenten en 3) het verband tussen de hechting van de ouders aan hun ouders en het tijdsperspectief bij adolescenten.



*Figuur 3.* Theoretisch model van deze masterproef.

De eerste twee verbanden werden hierboven reeds uitvoerig behandeld. Het verband tussen de hechting van de ouders aan hun ouders en de hechting van de adolescente aan zijn/haar ouders werd besproken als de intergenerationele overdracht van hechting. Daaruit bleek dat veilig/autonome gehechte ouders veilig gehechte kinderen hadden, gereserveerde ouders vermijdende kinderen, verstrikte ouders afwerende kinderen en ouders met een onverwerkt verlies dikwijls kinderen hadden die gedesorienteerd gedrag lieten zien. Het tweede verband, namelijk de relatie tussen hechting van de adolescent aan zijn/haar ouders en het tijdsperspectief bij adolescenten, toont aan dat een veilige hechtingsrelatie tussen ouders en hun adolescent geassocieerd is met een gunstiger beeld van het verleden, een minder fatalistisch beeld van het heden en een positievere kijk op de toekomst en zorgt voor een tijdsoriëntatie gericht op de toekomst. Het draagt ook bij tot een tijdsperspectief waarbij de drie tijdsperiodes onderling verbonden zijn, met andere woorden een gebalanceerd tijdsperspectief. Op basis van deze bevindingen kunnen wij uitspraken doen over het verband tussen de hechting van de ouders aan hun ouders en het tijdsperspectief bij adolescenten. We verwachten dat een veilige hechtingsrelatie tussen ouders en hun ouders resulteert in positievere attitudes bij jongeren ten opzichte van verleden, heden en toekomst. Daarbij veronderstellen we ook dat deze hechtingsrelatie bijdraagt tot een toekomstige tijdsoriëntatie bij adolescenten en tot de ervaring dat tijdsperiodes onderling verbonden en gebalanceerd zijn.

## Methode

In deze masterproef kozen we voor kwantitatief onderzoek met vragenlijsten. Bestaand onderzoek heeft reeds aangetoond dat er voor alle metingen die we in deze masterproef gebruiken goed gevalideerde vragenlijsten bestaan. Omdat we mikten op een grote steekproef om adequaat de mediatie te kunnen toetsen, is kwantitatief onderzoek hier het meest aangewezen.

### Steekproef

Deze masterproef gaat het verband na tussen tijdsattitudes bij hedendaagse jongeren, en hechtingsrelaties van jongeren en hun ouders. We focusten ons op jongeren van de 2<sup>e</sup> en 3<sup>e</sup> graad secundair onderwijs en hun ouders. Hiervoor hebben we jongeren van twee middelbare scholen bevroegd, namelijk de Broederschool Sint-Niklaas en Edugo Oostakker. Er namen in totaal 313 leerlingen deel aan het onderzoek, waarvan 42.5% meisjes ( $\leq 2$  op een schaal van 10 centimeter), 54.0% jongens ( $\geq 8$ ) en de overige 3.5% scoorde tussenin, dus twijfelend, androgyn of genderneutraal. De gemiddelde leeftijd van de participanten bedroeg 16 jaar en 7 maanden ( $SD = 1$  jaar en 2 maanden). De meerderheid van de jongeren studeerde in het ASO (90.7%), de overige in het TSO (3.2%) of BSO (6.4%). Ook de ouders werden bevroegd ( $N = 127$  ouders). Iets meer dan de helft van de ouders was vrouwelijk (56.2%), 9.9% mannelijk en 33.9% scoorde tussenin, dus twijfelend, androgyn of genderneutraal. De ouders waren gemiddeld 46 jaar en 8 maanden oud ( $SD = 3$  jaar en 7 maanden). De meerderheid van de ouders was de biologische ouder van de jongere (99.7%). De meeste ouders waren gehuwd of samenwonend (82.4%), 14.0% was gescheiden. Van alle ouders kwam 78.9% uit de sociale middelklasse, 11.8% uit de lage middenklasse, 5.1% uit de hoge middenklasse, 2.2% uit de lage en 1.9% uit de hoge sociale-economische klasse (Hollingshead, 1975). In de deelnemende gezinnen waren er gemiddeld twee kinderen ( $M = 2.32$ ;  $SD = 0.75$ ).

### Metingen

**Achtergrondvariabelen.** In deze studie werden bij zowel de jongeren als bij de ouders enkele achtergrondvariabelen bevroegd. Bij de jongeren werd er gekeken naar de leeftijd, het geslacht en de studierichting. Om de leeftijd te bepalen werd er gevraagd naar de geboortedatum die dan werd afgetrokken van de datum van afname. Geslacht werd op een continue manier gemeten aan de hand van een horizontale lijn van 10 centimeter. Jongeren

duidden aan in welke mate zij zich meisje (2 of minder op de schaal) of jongen (8 of hoger) voelen. Wat betreft de studierichting konden de jongeren kiezen tussen vier opties, namelijk ASO, TSO, BSO of KSO. Bij ouders keken we naar de leeftijd, het geslacht, de relatie tot het kind, het aantal kinderen, de leefsituatie, het hoogst behaalde diploma en het beroep. De leeftijd werd door de ouders in jaren ingevuld. Voor geslacht werd dezelfde meting gehanteerd als bij de jongeren. Om de relatie tot het kind weer te geven waren er zes mogelijke antwoorden: biologische ouder, stiefouder, adoptieouder, pleegouder, grootouder of andere. Bij het aantal kinderen werd ingevuld hoeveel kinderen de ouder heeft. Er waren vijf antwoordmogelijkheden om de leefsituatie aan te duiden: alleenstaand, gehuwd/samenwonend met partner, gescheiden en samenwonend met nieuwe partner, gescheiden en niet samenwonend met nieuwe partner, weduwe/weduwenaar of andere situatie. De ouders dienden een keuze te maken uit zes mogelijke antwoorden omtrent hun hoogst behaalde diploma: lager onderwijs, lager secundair onderwijs, hoger secundair onderwijs, hoger onderwijs buiten universiteit (1 cyclus), hoger onderwijs buiten universiteit (2 cycli) of universitair onderwijs. Tot slot werd er gevraagd naar het beroep.

**Tijdsperspectief.** Om tijdsperspectief bij adolescenten te meten werd in deze masterproef gebruik gemaakt van de Adolescent Time Inventory (ATI; Mello & Worrell, 2016). Zoals hierboven reeds aangehaald is de ATI gebaseerd op het conceptueel model van tijdsperspectief in de adolescentie van Mello en Worrell (2015). De ATI bestaat uit vijf componenten, waaronder tijdsbetekenis, tijdsfrequentie, tijdsoriëntatie, tijdsrelatie en tijdsattitude (Mello & Worrell, 2016). In deze masterproef zullen wij enkel gebruik maken van de tijdsoriëntatie-, tijdsrelatie- en tijdsattitudesectie en van de ATI.

Bestaand onderzoek naar tijdsoriëntatie is beperkt omdat de meeste beschikbare instrumenten onderzoekers niet in staat stellen een oriëntatie op één, twee of drie tijdsperiodes te beoordelen. Om deze beperking aan te pakken, werd de Time Orientation section (ATI-TO) ontwikkeld. ATI-TO verwijst naar de relatieve nadruk die een persoon op elke tijdsperiode legt. Het wordt beoordeeld met reeksen cirkelconfiguraties, waarbij de cirkelgrootte belangrijkheid of relatieve oriëntatie tussen tijdsperiodes aangeeft. Er zijn zeven configuraties waaruit respondenten er één kiezen. De participanten moeten de figuur selecteren die laat zien hoe belangrijk het verleden, het heden en de toekomst zijn voor hen. Grotere cirkels zijn belangrijker dan kleine (Mello et al., 2013; Mello & Worrell, 2015). Studies wijzen uit dat tijdsoriëntatie gerelateerd is aan psychologische uitkomsten en risicovol gedrag bij adolescenten (Mello et al., 2013). De zeven mogelijke scores werden omgezet naar drie, meer bepaald kregen de eerste

drie figuren waarin telkens één van de tijdsperiodes groter is afgebeeld dan de andere twee een score 0, de drie volgende figuren waarbij twee tijdsperiodes groter werden afgebeeld dan de derde kregen de score 1, en de laatste figuur waarin alle drie tijdsperiodes even groot werden afgebeeld de score 2, waarbij hoge scores wijzen op een meer gebalanceerd tijdsperspectief (Mello & Worrell, 2016).

Tijdsrelatie (ATI-TR) verwijst naar de mate waarin personen een relatie of verband tussen het verleden, het heden en de toekomst waarnemen. Het wordt ook beoordeeld met cirkelconfiguraties. In de cirkels staat 'verleden', 'heden' of 'toekomst'. Er zijn vier configuraties waaruit respondenten er één kiezen, namelijk niet-verbonden tijdsperiodes (score = 1), verleden alleen/heden en toekomst verbonden (2), lineair verbonden (3) en onderling verbonden (4) (Mello et al., 2013; Mello & Worrell, 2015). De mate van overlap tussen de cirkels geeft aan hoe individuen de relatie tussen tijdsperiodes waarnemen. Hoge scores betekenen een sterkere relatie tussen de tijdsperiodes, en dus meer balans. Tijdsrelaties zijn in verband gebracht met academische uitkomsten, psychologische uitkomsten en risicovol gedrag bij adolescenten (Mello et al., 2008, 2013; Mello & Worrell, 2016).

De tijdsattitudedimensie van tijdsperspectief in de ATI wordt weergegeven door de Adolescent Time Attitude Scale (ATAS). Deze schaal beoordeelt positieve en negatieve attitudes tegenover het verleden, het heden en de toekomst. De ATAS bevat zes subschalen die elk bestaan uit vijf items: Positief Verleden (bv. 'Ik heb heel leuke herinneringen aan mijn kindertijd'), Negatief Verleden (bv. 'Mijn verleden is een periode in mijn leven die ik liever zou vergeten'), Positief Heden (bv. 'Ik ben gelukkig met mijn huidige leven'), Negatief Heden (bv. 'Ik ben niet tevreden met mijn leven op dit moment'), Positieve Toekomst (bv. 'Ik kijk uit naar de toekomst') en Negatieve Toekomst (bv. Ik twijfel of ik iets van mezelf en mijn leven zal maken') (Mello & Worrell, 2015). Deelnemers gebruikten een 5-punts Likert schaal om te antwoorden op de items, gaande van 1 *helemaal niet akkoord* tot 5 *helemaal akkoord*. De scores op de subschalen werden berekend door het gemiddelde te nemen van de antwoorden van de vijf items waaruit elke subschaal bestaat. Om de interne consistentie van de ATAS-subschalen in verschillende landen na te gaan, gebruikte men Cronbachs alpha. Algemeen zijn deze betrouwbaarheidsschattingen aanvaardbaar. McDonald's omegaschattingen leverden gelijkaardige resultaten op (Mello & Worrell, 2016). Een confirmatorische factoranalyse werd uitgevoerd om de structurele validiteit te meten. Daaruit bleek dat in de meeste gevallen de zesdelige structuur met 30 items het best past. Voor de meeste items waren de gestandaardiseerde factorladingen > .50. Voor convergente en discriminante validiteit kwamen



onderzoekers tot volgende bevindingen. Men vond geen significant verband tussen scores op tijdsattitudes enerzijds en leeftijd (tijdens de adolescentie), academische prestatie of academisch zelfconcept anderzijds. Tijdsattitudes waren daarentegen wel gerelateerd aan andere concepten die tijd beoordelen, zoals hoop (Snyder, Sympson, Ybasco, Borders, Babyak, & Higgins, 1996), optimisme (Scheier & Carver, 1985) en waargenomen levenskansen (Jessor, Donovan, & Costa, 1990). Er bleek ook een verband te bestaan met constructen die het psychologisch welbevinden beoordelen, zijnde globale zelfwaarde (Rosenberg, 1965) en waargenomen stress (Cohen, Kamarck, & Mermelstein, 1983). In ons eigen onderzoek vonden we voor de zes subschalen van de ATAS Cronbachs alpha's tussen .76 en .94, die wijzen op een goede betrouwbaarheid van deze schaal.

Naast de zes afzonderlijke tijdsattitudes, werd op basis van de ATAS ook een index voor ongebalanceerd tijdsperspectief gemeten, volgens de methode van Stolarski, Wiberg en Osin (2015). Uit het onderzoek van Lingier (2018) bleek dat deze meting het sterkst correleert met andere metingen van gebalanceerd tijdsperspectief. Stolarski et al. (2015) gebruikten hiervoor het optimale profiel van Zimbardo en Boyd (2008), weergegeven in Tabel 1. We kunnen het ongebalanceerd tijdsperspectief berekenen door bij elke jongere de som van de kwadraten te nemen van de verschillen tussen de scores op de ATAS en het optimale profiel en daaruit de wortel te trekken:

$$\sqrt{(oPaN - ePaN)^2 + (oPaP - ePaP)^2 + (oPrP - ePrP)^2 + (oPrN - ePrN)^2 + (oFuP - eFuP)^2 + (oFuN - eFuN)^2}$$

Tabel 1  
*Optimale Profiel van Tijdsattitudes*

	Scores	Ranges
Past Negative	1.50	1.00 – 2.50
Past Positive	4.50	3.50 – 5.00
Present Positive	1.50	1.00 – 2.50
Present Negative	3.00	2.70 – 3.30
Future Positive	3.50	3.00 – 4.00
Future Negative	1.50	1.00 – 2.50

Tot slot werd nog een zelfontworpen vragenlijst toegevoegd voor gebalanceerd tijdsperspectief, waarbij we nagingen of jongeren het moeilijk vonden om vragen over tijdsperspectief in te vullen. We hanteerden in onze vraagstelling de definitie die Zimbardo en Boyd (1999) aan gebalanceerd tijdsperspectief gaven, namelijk het goed kunnen switchen tussen het heden, verleden en de toekomst. Jongeren gebruikten een 5-punts Likert schaal om te antwoorden op de 5 items (bv 'Vond je deze vragen over verleden, heden en toekomst moeilijk of gemakkelijk?'), gaande van 1 *heel moeilijk* tot 5 *heel makkelijk*. Hoge scores betekenen een meer gebalanceerd tijdsperspectief. In het masterproefonderzoek van Lingier (2018) werd voor deze schaal een goede Cronbachs alpha gevonden van .79. Ook in ons eigen onderzoek vonden we een goede Cronbachs alpha (.77), wat wijst op een goede betrouwbaarheid van deze vragenlijst.

**Hechting.** Om hechting van adolescenten aan hun ouders en hechting van de ouders aan hun ouders te meten, maken we in deze masterproef gebruik van de Experience in Close Relationship Scale - Short form (ECR-S; Wei, Russell, Mallinckrodt, & Vogel, & 2007) en de Kerns Security Scale (KSS; Kerns, Klepac, & Cole, 1996; Lieberman, Doyle, & Markiewicz, 1999). De ECR-S meet hoe mensen relaties in het algemeen ervaren, niet enkel wat in de huidige relatie gebeurt. Zo kunnen mensen die momenteel niet in een goede relatie zitten geldige antwoorden geven. Hiermee beoogt de schaal een algemeen patroon van gehechtheid te beoordelen onafhankelijk van idiosyncratische invloeden van de huidige omstandigheden van de deelnemers van het onderzoek. Deelnemers gebruikten een 7-punts Likert schaal om te antwoorden op de 12 items, gaande van 1 *niet mee eens* tot 7 *sterk mee eens*. Hechtingsangst gaat over de mate waarin een persoon bezorgd is dat hij of zij door de andere afgewezen zal worden (bv. 'Het frustrert me als mijn ouder(s) er niet is/zijn wanneer ik hen nodig heb'). Hechtingsvermijding meet de mate waarin mensen zich ongemakkelijk voelen met nabijheid en afhankelijkheid (bv. 'Ik word zenuwachtig als mijn ouder(s) te innig met mij omgaat(n)').

Wei et al. (2007) rapporteerden een hoge mate van interne consistentie binnen de twee factoren, met coëfficiënt-alpha's van .78 (angst) en .84 (vermijding). Men vond een correlatie van  $r = .19$  tussen beide subschalen, wat betekent dat deze twee schalen verschillende dimensies van gehechtheid weerspiegelen. De constructvaliditeit van de ECR-S werd, overeenkomend met de voorspellingen van de gehechtheidstheorie, ondersteund door de positieve associatie van hechtingsangst met emotionele reactiviteit en de positieve associatie van hechtingsvermijding met emotionele afsluiting (Wei et al., 2007). Gebruikmakend van correlatieanalyses met verschillende tests (Wei et al., 2007) werd de convergente validiteit

nagegaan. Men vond dat excessieve geruststelling significant geassocieerd was met angst, maar niet met vermijding van hechting. Depressie was significant geassocieerd met angst en vermijding van hechting. Cronbachs alpha's voor de zes items voor angstige hechting gerapporteerd door de jongeren was in ons onderzoek slechts .49. Door stapsgewijs weglaten van drie items met lage item-totaalcorrelaties steeg alpha naar een aanvaardbaar niveau (.69). Wanneer we in de ouderdata twee van deze slechte items weglieten, steeg alpha van .66 naar .74. Betrouwbaarheid van de items voor vermijdende hechting bij jongeren (alpha = .82) en ouders (alpha = .81) was goed in ons onderzoek.

De KSS is eveneens een zelfrapportagevragenlijst omtrent de perceptie van specifieke hechtingsrelaties. De items beoordelen de mate waarin adolescenten denken dat ouders responsief en beschikbaar zijn, de neiging van adolescenten om te vertrouwen op de hechtingsfiguur in tijden van stress en het gemak en interesse van adolescenten om met hun ouders te communiceren (Kerns et al., 1996). De vragenlijst bestaat uit twee subschalen, namelijk afhankelijkheid (8 items, bv. 'Ik heb het gevoel dat mijn ouders mij echt begrijpen') en beschikbaarheid (6 items, bv. 'Ik vind dat mijn ouders genoeg tijd met mij doorbrengen'). De afhankelijkheidsschaal meet de mate waarin adolescenten zelf hulp van hun ouders zoeken of waarderen. De beschikbaarheidsschaal geeft weer of adolescenten hun ouders als beschikbaar beschouwen. Deelnemers gebruikten een 7-punts Likert schaal om te antwoorden op de items, gaande van 1 *niet mee eens* tot 7 *sterk mee eens*.

Brumariu et al. (2018) vonden ondersteuning voor de validiteit van de KSS. De KSS was matig stabiel in de loop van de tijd, gecorreleerd met andere hechtingsmetingen, geassocieerd met ouderlijke sensitiviteit en gerelateerd aan diverse ontwikkelingsrelaties. Kerns en collega's (1996) vonden hoge scores voor test-herteststabiliteit ( $r = .75$ ). Recentere studies naar validiteit tonen significante verbanden tussen scores op de KSS en andere hechtingsmetingen (Granot & Mayseless, 2001; Kerns, Tomich, Aspelmeier, & Contreras, 2000). Scores op de KSS zijn ook gelinkt aan hogere niveaus van sociale competentie (Booth-Laforce et al., 2006) en betere emotieregulatie en constructievere coping op school (Kerns, Abraham, Schlegelmilch, & Morgan, 2007). Van Ryzin en Leve (2011) vonden evidentie voor zowel predictieve als convergente validiteit. De KSS bleek in hun onderzoek significant geassocieerd met fundamentele aspecten van gehechtheid, inclusief ouder-adolescent interacties tijdens conflicten en sociale competenties, alsook met alle subschalen van de Adult Attachment Scale gemeten 3 jaar later. Cronbachs alpha voor afhankelijkheid (alpha = .87) en beschikbaarheid (alpha = .79) in de jongerendata wezen op een goede betrouwbaarheid van de KSS. De

ouderdata bevestigen dit (Cronbachs alpha = .89 en .81, voor respectievelijk afhankelijkheid en beschikbaarheid). De volledige vragenlijst voor de jongeren in dit onderzoek is te vinden in Bijlage 1 bij deze masterproef, de vragenlijst voor de ouders in Bijlage 2.

### **Procedure**

Via mail werden verschillende scholen in Oost-Vlaanderen gecontacteerd met de vraag of ze wilden deelnemen aan het onderzoek. Twee scholen stemden in. Voor we met de afnames konden starten, dienden we voor elke leerling de toestemming van de ouder(s) te hebben. Dit gebeurde via een passieve informed consent (Bijlage 3). Begin maart 2019 stuurde de school het toestemmingsformulier via mail naar de ouders. Enkele weken voor de paasvakantie konden we starten met de afnames. Vooraf werd reeds een voorbeeldvragenlijst doorgestuurd met de nodige informatie. De afnames vonden plaats op school tijdens een studie-uur. Er werd voor de leerkracht in toezicht een begeleidende tekst voorzien met enkele instructies. Alle leerlingen die deelnamen kregen ook een omslag met daarin de actieve informed consent (Bijlage 4) en de vragenlijst voor de ouder(s) mee. Op de eerste pagina van de vragenlijsten werd de bedoeling van het onderzoek uitgelegd en duidelijk gemaakt dat alle antwoorden anoniem verwerkt worden. Pagina 2 peilde naar enkele achtergrondvariabelen. Op de laatste pagina kregen de jongeren en ouders de kans om hun bevinden/vragen/opmerkingen neer te schrijven. De vragenlijsten van de ouders werden via de jongeren terug aan de school bezorgd. Het onderzoek verliep volledig anoniem. Gegevens van jongeren en ouders werden aan elkaar gekoppeld via een random code.

## Resultaten

### Preliminare Analyses

Na afname van de vragenlijsten bij jongeren en ouders werden alle gegevens ingevoerd in IBM Statistics 25. Na hercodering van enkele items, werden alle relevante schaalscores berekend en de betrouwbaarheden van de tests onderzocht. Er werd onderzocht of de betrouwbaarheid voor een schaal steeg bij het weglaten van een item.

**Ontbrekende gegevens.** Er werd een missinganalyse uitgevoerd op basis van alle beschikbare informatie. De ontbrekende gegevens in deze dataset (29.2% van alle gegevens) bleken missing completely at random (MCAR), want Little's MCAR test (1988), die de hypothese van MCAR vs MAR toetst, werd niet verworpen ( $\chi^2 = 559.46$ ;  $df = 579$ ;  $ns$ ). Bijgevolg werden de ontbrekende gegevens geschat met het EM (Expectation Maximization) algoritme in SPSS, via 500 iteraties.

**Verbanden met achtergrondvariabelen.** Om na te gaan of de demografische achtergrondvariabelen in dit onderzoek samenhangen met de afhankelijke variabelen (tijdsperspectief en hechting van jongeren) werden drie MANCOVAs uitgevoerd, met geslacht jongere, studierichting jongere, leeftijd jongere, geslacht ouder, leeftijd ouder, aantal kinderen, sociaaleconomische status ouders en partnerrelatie ouders als onafhankelijke variabelen. In deze en alle volgende analyses beschouwen we enkel verbanden met  $p < .01$  als significant.

In de eerste MANCOVA, met de zes tijdsattitudes als afhankelijke variabelen, was er een significant multivariaat verband (Wilks' Lambda) tussen de tijdsattitudes van jongeren en volgende achtergrondvariabelen: studierichting van de jongere [ $F(12,592) = 3.85$ ,  $p < .001$ ,  $\eta^2 = .07$ ], de partnerrelatie van de ouders [ $F(18,837) = 2.44$ ,  $p < .001$ ,  $\eta^2 = .05$ ], de leeftijd van de ouders [ $F(6,296) = 3.34$ ,  $p < .01$ ,  $\eta^2 = .06$ ], het geslacht van de ouders [ $F(6,296) = 7.62$ ,  $p < .001$ ,  $\eta^2 = .13$ ], het aantal kinderen [ $F(6,296) = 6.52$ ,  $p < .001$ ,  $\eta^2 = .12$ ] en de sociaal economische status van de ouders [ $F(6,296) = 8.57$ ,  $p < .001$ ,  $\eta^2 = .15$ ]. Wat betreft studierichting vonden we univariate verbanden met positief verleden [ $F(2,301) = 16.37$ ,  $p < .001$ ,  $\eta^2 = .10$ ] en negatief verleden [ $F(2,301) = 18.34$ ,  $p < .001$ ,  $\eta^2 = .11$ ]. Jongeren uit het ASO rapporteerden een positievere attitude op het verleden ( $M = 3.78$ ) dan jongeren uit het TSO ( $M = 3.21$ ) en jongeren uit het BSO ( $M = 2.80$ ) en een minder negatieve attitude op het verleden ( $M = 2.02$ ) in vergelijking met jongeren uit het TSO ( $M = 2.63$ ) en uit het BSO ( $M = 3.10$ ). Wat betreft de partnerrelatie van de ouders vonden we enkel een verband met positief heden [ $F(3,301) = 4.49$ ,  $p < .01$ ,  $\eta^2 = .04$ ]. Kinderen van alleenstaande ouders rapporteerden een minder positieve kijk op het heden ( $M = 2.96$ ) dan kinderen van gescheiden (niet samenwonend met nieuwe partner,

wel samenwonend met nieuwe partner;  $M = 3.76$  en  $3.90$  respectievelijk) ouders en kinderen wiens ouders samenwonen of gehuwd zijn ( $M = 3.87$ ). Leeftijd van de ouders hing significant samen met positieve toekomst [ $F(1,301) = 8.83, p < .01, \eta^2 = .03$ ] en negatieve toekomst [ $F(1,301) = 10.15, p < .01, \eta^2 = .03$ ]. Kinderen met oudere ouders hadden een minder positieve en meer negatieve kijk op de toekomst ( $b = -0.03$  en  $0.03$ , respectievelijk). Wat betreft het aantal kinderen vonden we enkel een verband met positief heden [ $F(1,301) = 18.10, p < .001, \eta^2 = .06$ ]. Jongeren uit grotere gezinnen rapporteerden een minder positieve kijk op het heden ( $b = -0.22$ ). De sociaaleconomische status van de ouders hing significant samen met positief verleden [ $F(1,301) = 17.78, p < .001, \eta^2 = .06$ ] en negatief verleden [ $F(1,301) = 19.43, p < .001, \eta^2 = .06$ ]. Jongeren uit gezinnen met een hogere sociaaleconomische status hadden een minder positieve en meer negatieve kijk op het verleden ( $b = -0.02$  en  $0.02$  respectievelijk). Voor het geslacht van de ouders vonden we geen enkel significant univariaat verband.

De tweede MANCOVA, met de indicatoren van gebalanceerd tijdsperspectief als afhankelijke variabelen, toonde een multivariate verband (Wilks' Lambda) tussen het gebalanceerd tijdsperspectief van de jongere en volgende achtergrondvariabelen: studierichting van de jongere [ $F(8,596) = 5.57, p < .001, \eta^2 = .07$ ], de partnerrelatie van de ouders [ $F(12,789) = 2.34, p < .01, \eta^2 = .03$ ], het geslacht van de jongere [ $F(4,298) = 10.22, p < .001, \eta^2 = .12$ ], de leeftijd van de ouders [ $F(4,298) = 11.28, p < .001, \eta^2 = .13$ ], het geslacht van de ouders [ $F(4,298) = 5.47, p < .001, \eta^2 = .07$ ], het aantal kinderen [ $F(4,298) = 3.60, p < .01, \eta^2 = .05$ ] en de sociaal economische status van de ouders [ $F(4,298) = 14.76, p < .001, \eta^2 = .17$ ]. Gebalanceerd tijdsperspectief hing enkel met de leeftijd van de jongere niet samen. Wat betreft studierichting vonden we univariate verbanden met een gebalanceerde tijdsoriëntatie [ $F(2,301) = 5.69, p < .01, \eta^2 = .04$ ], een gebalanceerde tijdsrelatie [ $F(2,301) = 4.70, p < .01, \eta^2 = .03$ ] en een ongebalanceerde tijdsattitude bij de jongere [ $F(2,301) = 14.30, p < .001, \eta^2 = .09$ ]. Jongeren uit het ASO rapporteerden een meer gebalanceerd tijdsperspectief, gemeten met tijdsoriëntatie en tijdsrelatie ( $M = 1.03$  en  $3.20$  respectievelijk) dan jongeren uit het TSO ( $M = 0.82$  en  $2.64$  respectievelijk) en jongeren uit het BSO ( $M = 0.56$  en  $2.63$  respectievelijk) en een minder ongebalanceerd tijdsperspectief ( $M = 2.33$ ) in vergelijking met jongeren uit het TSO ( $M = 2.83$ ) en uit het BSO ( $M = 3.26$ ). We vonden een significant verband voor het geslacht van de jongere en een gebalanceerd tijdsperspectief (moeilijkheid) [ $F(1,301) = 23.90, p < .001, \eta^2 = .07$ ], een gebalanceerde tijdsrelatie [ $F(1,301) = 6.78, p < .01, \eta^2 = .02$ ] en ongebalanceerde tijdsattitudes bij de jongere [ $F(1,301) = 11.80, p < .001, \eta^2 = .04$ ]. Jongens rapporteerden een meer gebalanceerd tijdsperspectief gemeten met de moeilijkheidsvragenlijst ( $b = 0.04$ ), een minder

gebalanceerd tijdsperspectief gemeten met de tijdsrelatie ( $b = -0.03$ ) en een minder ongebalanceerd tijdsperspectief gemeten met de Stolarski-methode ( $b = -0.03$ ). Leeftijd van de ouders hing significant samen met een gebalanceerde tijdsoriëntatie bij de jongere [ $F(1,301) = 38.01, p < .001, \eta^2 = .11$ ]. Jongeren met oudere ouders hadden een minder gebalanceerd tijdsperspectief gemeten met de tijdsoriëntatie ( $b = -0.06$ ). We vonden ook een significant verband tussen het geslacht van de ouders en een gebalanceerd tijdsperspectief (moeilijkheid) bij de jongere [ $F(1,301) = 18.64, p < .001, \eta^2 = .06$ ]. Wanneer vaders rapporteerden, vertoonden jongeren een meer gebalanceerd tijdsperspectief gemeten met de moeilijkheidsvragenlijst ( $b = 0.05$ ). De sociaaleconomische status van de ouders hing significant samen met een gebalanceerde tijdsoriëntatie [ $F(1,301) = 16.64, p < .001, \eta^2 = .05$ ], een gebalanceerde tijdsrelatie [ $F(1,301) = 7.72, p < .01, \eta^2 = .03$ ] en ongebalanceerde tijdsattitudes bij de jongere [ $F(1,301) = 23.24, p < .001, \eta^2 = .07$ ]. Jongeren uit een gezin met een hogere sociaaleconomische status hadden een minder gebalanceerd tijdsperspectief gemeten met de tijdsoriëntatie ( $b = -0.02$ ), een meer gebalanceerd tijdsperspectief gemeten met de tijdsrelatie ( $b = 0.02$ ) en een meer ongebalanceerd tijdsperspectief gemeten met de Stolarski-methode ( $b = 0.03$ ). Voor de partnerrelatie van de ouders en het aantal kinderen vonden we geen enkel significant univariaat verband.

De derde MANCOVA, met de hechtingsvariabelen van de jongere als afhankelijke variabelen, toonde een multivariaat verband (Wilks' Lambda) tussen de hechting van jongeren aan hun ouders en volgende achtergrondvariabelen: het geslacht van de jongere [ $F(4,298) = 3.53, p < .01, \eta^2 = .05$ ], de leeftijd van de ouders [ $F(4,298) = 6.53, p < .001, \eta^2 = .08$ ], het geslacht van de ouders [ $F(4,298) = 9.69, p < .001, \eta^2 = .12$ ], het aantal kinderen [ $F(4,298) = 10.85, p < .001, \eta^2 = .13$ ] en de sociaal economische status van ouders [ $F(4,298) = 3.44, p < .01, \eta^2 = .04$ ]. Leeftijd van de ouders hing significant samen met angstige hechting van jongeren [ $F(1,301) = 14.35, p < .001, \eta^2 = .05$ ] en met de beschikbaarheid van ouders [ $F(1,301) = 14.80, p < .001, \eta^2 = .05$ ]. Jongeren met ouders van hogere leeftijd rapporteerden minder angstige hechting ( $b = -0.05$ ) en een grotere beschikbaarheid van hun ouders ( $b = 0.06$ ). Wat betreft het geslacht van de ouders vonden we univariate verbanden met de angstige hechting van jongeren [ $F(1,301) = 22.36, p < .001, \eta^2 = .07$ ] en met de beschikbaarheid van ouders [ $F(1,301) = 7.85, p < .01, \eta^2 = .03$ ]. Wanneer vaders rapporteerden, vertoonden jongeren meer angstige hechting ( $b = 0.08$ ) en een kleinere beschikbaarheid van hun ouders ( $b = -0.05$ ). Wat betreft het aantal kinderen vonden we univariate verbanden met afhankelijkheid [ $F(1,301) = 20.91, p < .001, \eta^2 = .06$ ] en beschikbaarheid [ $F(1,301) = 12.71, p < .001, \eta^2 = .04$ ] van ouders. Jongeren uit grotere gezinnen

rapporteerden minder afhankelijkheid ( $b = -0.38$ ) en minder beschikbaarheid ( $b = -0.26$ ) van hun ouders. We vonden geen enkel significant univariaat verband voor het geslacht van de jongere en de sociaaleconomische status van de ouders.

Op basis van deze MANCOVAs beslisten we om volgende variabelen als controlevariabelen op te nemen in alle verdere analyses: studierichting, leeftijd ouders, geslacht jongeren en ouders, aantal kinderen en sociaaleconomische status.

### Het Verband tussen Hechting van de Ouders en Hechting van de Jongere

Na controle voor de relevante achtergrondvariabelen werden de partiële correlaties berekend tussen alle metingen van hechting van de ouders en hechting van de jongere. Deze correlaties worden weergegeven in Tabel 2. De vermijdende hechting van de jongere toonde een significant positief verband met vermijdende en angstige hechting van de ouders aan hun ouders en een negatief verband met afhankelijkheid en beschikbaarheid van de ouders aan hun ouders. Er werd enkel een significant negatief verband gevonden tussen de angstige hechting van de jongere en afhankelijkheid van de ouders aan hun ouders. Afhankelijkheid en beschikbaarheid van de jongere toonden een significant positief verband met de afhankelijkheid en beschikbaarheid van de ouders aan hun ouders en een negatief verband met vermijdende en angstige hechting van de ouders aan hun ouders. Samengevat zien we dat veilige hechting van de ouders significant samenhangt met veilige hechting van de jongere.

Tabel 2

*Partiële Correlaties tussen de Hechting van de Ouders aan hun Ouders en de Hechting van de Adolescent aan zijn/haar Ouders*

	Vermijdende hechting ouders	Angstige hechting ouders	Afhankelijkheid ouders	Beschikbaarheid ouders
Vermijdende hechting jongere	.24***	.24***	-.24***	-.22***
Angstige hechting jongere	.05	-.03	-.25***	-.11
Afhankelijkheid jongere	-.18**	-.22***	.25***	.24***
Beschikbaarheid jongere	-.19***	-.17**	.34***	.24***

\* $p < .05$ , \*\* $p < 01$ , \*\*\* $p < .001$ .



Wegens multicollineariteit tussen de verschillende hechtingsvariabelen werden er geen regressieanalyses uitgevoerd om de unieke verbanden tussen hechting van de ouders en hechting van de jongeren te toetsen. Om dezelfde reden werden in de volgende bivariate analyses evenmin regressieanalyses uitgevoerd.

### Het Verband tussen Hechting van de Jongere en Tijdsperspectief van de Jongere

Tabel 3

*Partiële Correlaties tussen de Hechting van de Adolescent aan zijn/haar Ouders en het Tijdsperspectief bij Adolescenten*

	Vermijdende hechting jongere	Angstige hechting jongere	Afhankelijk- heid ouders	Beschikbaar- heid ouders
Positief Verleden	-.44***	-.41***	.50***	.52***
Negatief Verleden	.46***	.47***	-.48***	-.56***
Positief Heden	-.44***	-.33***	.44***	.46***
Negatief Heden	.49***	.34***	-.47***	-.50***
Positieve Toekomst	-.22***	-.08	.21***	.18**
Negatieve Toekomst	.28***	.27***	-.31***	-.33***
Gebalanceerd tijdsperspectief (moeilijkheid)	-.21***	-.42***	.27***	.41***
Gebalanceerd tijdsperspectief (oriëntatie)	-.18**	-.15**	.20***	.20***
Gebalanceerd tijdsperspectief (relatie)	-.07	-.06	.09	.05
Ongebalanceerd tijdsperspectief (Stolarski)	.40***	.37***	-.44***	-.41***

\* $p < .05$ , \*\* $p < .01$ , \*\*\* $p < .001$ .

Tabel 3 geeft de partiële correlaties weer tussen hechtingsmetingen van de jongere en hun tijdsperspectief, na controle voor de relevante achtergrondvariabelen. De vermijdende hechting van de jongere toonde een significant positief verband met negatief verleden, negatief

heden, negatieve toekomst en een ongebalanceerd tijdsperspectief (Stolarski) en een negatief verband met positief verleden, positief heden, positieve toekomst en gebalanceerd tijdsperspectief (moeilijkheid en oriëntatie). Er werd een significant negatief verband gevonden tussen de angstige hechting van de jongere en positief verleden, positief heden, positieve toekomst en gebalanceerd tijdsperspectief (moeilijkheid en oriëntatie) en een positief verband tussen angstige hechting van de jongere en negatief verleden, negatief heden, negatieve toekomst en een ongebalanceerd tijdsperspectief (Stolarski). Afhankelijkheid en beschikbaarheid van de jongere toonden een significant positief verband met positief verleden, positief heden, positieve toekomst en gebalanceerd tijdsperspectief (moeilijkheid en oriëntatie) en een negatief verband met negatief verleden, negatief heden, negatieve toekomst en een ongebalanceerd tijdsperspectief (Stolarski). Samengenomen hing veilige hechting bij jongeren systematisch samen met positievere tijdsattitudes en een meer gebalanceerd tijdsperspectief.

#### **Het Verband tussen Hechting van de Ouders en Tijdsperspectief van de Jongeren**

Na controle voor de relevante achtergrondvariabelen werden de partiële correlaties berekend tussen hechting van de ouders en het tijdsperspectief van de jongere. De resultaten van deze correlaties worden weergegeven in Tabel 4. De vermijdende hechting van de ouders aan hun ouders toonde een significant positief verband met negatief verleden en een negatief verband met positief verleden, positief heden en gebalanceerd tijdsperspectief (oriëntatie en relatie) bij de jongere. Er werd een significant negatief verband gevonden tussen de angstige hechting van de ouders aan hun ouders en positief verleden, positief heden en gebalanceerd tijdsperspectief (oriëntatie en relatie) en een positief verband tussen angstige hechting van de ouders aan hun ouders en negatief verleden, negatief heden en een ongebalanceerd tijdsperspectief (Stolarski). Afhankelijkheid en beschikbaarheid van de ouders aan hun ouders toonden een significant positief verband met positief verleden, positief heden en gebalanceerd tijdsperspectief (oriëntatie en relatie) en een negatief verband met negatief verleden, negatief heden, negatieve toekomst en een ongebalanceerd tijdsperspectief (Stolarski). Samengenomen hing veilige hechting bij ouders systematisch samen met positievere tijdsattitudes en een meer gebalanceerd tijdsperspectief.

Tabel 4

*Partiële Correlaties tussen de Hechting van de Ouders aan hun Ouders en het Tijdspectief bij Adolescenten*

	Vermijdende hechting ouders	Angstige hechting ouders	Afhankelijk- heid ouders	Beschikbaar- heid ouders
Positief Verleden	-.19***	-.25***	.37***	.31***
Negatief Verleden	.12*	.26***	-.31***	-.27***
Positief Heden	-.18**	-.19**	.26***	.18**
Negatief Heden	.06	.16**	-.16**	-.14*
Positieve Toekomst	-.03	-.02	.01	-.02
Negatieve Toekomst	.02	-.08	-.03	.05
Gebalanceerd tijdspectief (moeilijkheid)	.02	.07	.00	-.02
Gebalanceerd tijdspectief (oriëntatie)	-.18**	-.15**	.22***	.22***
Gebalanceerd tijdspectief (relatie)	-.13*	-.04	.18**	.12*
Ongebalanceerd tijdspectief (Stolarski)	.08	.16**	-.24***	-.18**

\* $p < .05$ , \*\* $p < .01$ , \*\*\* $p < .001$ .

#### **Mediatie door Hechting van de Jongere in het Verband tussen Hechting van de Ouders en Tijdspectief van de Jongere**

Op basis van de partiële correlaties (Tabellen 2, 3 en 4) werd bepaald welke mediatie-analyses zinvol zijn om te toetsen. In totaal konden 72 mediaties getoetst worden. De methode voor deze mediatie-analyse werd beschreven door Baron en Kenny (1986). Stap 1 kijkt of er een verband bestaat tussen de onafhankelijke en de afhankelijke variabele. De tweede stap gaat het verband van de onafhankelijke variabele met de mediator na. In de volgende stap wordt bekeken of de mediator de afhankelijke variabele voorspelt, na controle voor de onafhankelijke variabele. In de laatste stap wordt het verband tussen de onafhankelijke variabele en de

afhankelijke variabele onderzocht, waarbij het effect van de mediator wordt uitgezuiverd. Om volledige mediatie te verkrijgen, moet het verband tussen de onafhankelijke variabele en de afhankelijke variabele verdwijnen of verkleinen wanneer de mediator in het model wordt opgenomen. Deze stappen werden gemeten aan de hand van verschillende meervoudige regressievergelijkingen. Met de Sobel-test werd onderzocht of de mediatie al dan niet significant was. Hiervoor werd de onlineapplicatie van Preacher en Leonardelli (2001) gebruikt.

**Mediatie door Vermijdende Hechting van de Jongere in het Verband tussen Hechting van de Ouders en Tijdspectief van de Jongere.** Aan de hand van de partiële correlaties werden 22 mediatie-analyses getoetst met de vermijdende hechting van de jongere als mediator. Deze resultaten worden in Tabel 5 weergegeven. Wat betreft de vermijdende hechting van ouders aan hun ouders zien we vier significante mediaties op basis van de Sobel-test. De verbanden tussen vermijdende hechting van de ouders aan hun ouders enerzijds en de positieve/negatieve attitudes tegenover het verleden, de positieve attitude tegenover het heden en het gebalanceerd tijdspectief (oriëntatie) anderzijds werden significant gemedieerd door vermijdende hechting van de jongere aan de ouders. In drie gevallen is het verband in Stap 4 niet meer significant en spreken we van volledige mediatie. Voor het verband tussen angstige hechting van ouders aan hun ouders en het tijdspectief van de jongere vonden we bij vijf van de zes verbanden volledige mediatie. Enkel het verband tussen angstige hechting van de ouders aan hun ouders en een negatieve attitude tegenover het verleden werd partieel gemedieerd door de vermijdende hechting van de jongere. Wat betreft afhankelijkheid van ouders aan hun ouders zagen we enkel een volledige mediatie van het verband tussen afhankelijkheid van de ouders aan hun ouders en een negatieve attitude tegenover het heden bij de jongere. In de andere gevallen was er partiële mediatie. Het verband tussen beschikbaarheid van ouders aan hun ouders enerzijds en de positieve/negatieve attitudes tegenover het verleden en het gebalanceerd tijdspectief (oriëntatie) anderzijds werd partieel gemedieerd door vermijdende hechting van de jongere aan de ouders. Bij de overige drie verbanden vonden we volledige mediatie.

Tabel 5

*Vermijdende Hechting van de Jongere als Mediator voor het Verband tussen Hechting van de Ouders en Tijdspectief van de Jongere*

Onafhankelijke variabele	Afhankelijke variabele	Stap 1	Stap 2	Stap 3	Stap 4	Sobel- <i>t</i>	$\Delta R^2$
Vermijdende hechting ouders	Positief Verleden	-.17***	.24***	-.39***	-.08	-3.84***	.16***
	Negatief Verleden	.10*	.24***	.42***	.00	3.90***	.17***
	Positief Heden	-.17**	.24***	-.41***	-.07	-3.83***	.18***
	Gebalanceerd (oriëntatie)	-.16**	.24***	-.14*	-.13*	-2.17*	.04***
Angstige hechting ouders	Positief Verleden	-.17***	.24***	-.39***	-.08	-3.84***	.16***
	Negatief Verleden	.24***	.24***	.39***	.14**	3.87***	.18***
	Positief Heden	-.18**	.24***	-.41***	-.08	-3.84***	.18***
	Negatief Heden	.16**	.24***	.47***	.04	6.98***	.22***
	Gebalanceerd (oriëntatie)	-.14**	.24***	-.14*	-.11	-2.20*	.04**
	Ongebalanceerd (Stolarski)	.15**	.24***	.34***	.06	3.68***	.12***
Afhankelijkheid ouders	Positief Verleden	.34***	-.24***	-.35***	.26***	3.75***	.22***
	Negatief Verleden	-.29***	-.24***	.38***	-.20***	-3.79***	.20***
	Positief Heden	.26***	-.24***	-.39***	.17**	3.74***	.20***
	Negatief Heden	-.16**	-.24***	.47***	-.04	-3.91***	.22***
	Gebalanceerd (oriëntatie)	.21***	-.24***	-.13*	.18**	2.05*	.05***
	Ongebalanceerd (Stolarski)	-.22***	-.24***	.32***	-.15**	-3.60***	.14***
Beschikbaarheid ouders	Positief Verleden	.29***	-.23***	-.37***	.21***	3.56***	.20***
	Negatief Verleden	-.26***	-.23***	.39***	-.17***	-3.60***	.19***
	Positief Heden	.18**	-.23***	-.42***	.08	3.58***	.18***
	Negatief Heden	-.14*	-.23***	.48***	-.03	-3.69***	.22***
	Gebalanceerd (oriëntatie)	.21***	-.23***	-.13*	.18**	2.04*	.05***
	Ongebalanceerd (Stolarski)	-.17**	-.23***	.33***	-.10	-3.43***	.12***

*Noot.* Stap 1 = pad van de onafhankelijke naar de afhankelijke variabele, Stap 2 = pad van de onafhankelijke variabele naar de mediator, Stap 3 = pad van de mediator naar de afhankelijke variabele, gecontroleerd voor de onafhankelijke variabele, Stap 4 = Pad 1 met uitzuivering van de mediator.  $\Delta R^2$  = verklaarde variantie.

\**p* < .05, \*\**p* < .01, \*\*\**p* < .001.

**Mediatie door Angstige Hechting van de Jongere in het Verband tussen Hechting van de Ouders en Tijdspectief van de Jongere.** Tabel 6 geeft de resultaten weer van zes mediatie-analyses met angstige hechting van de jongere als mediator. Op basis van de Sobel-test werden vijf significante mediaties gevonden, waarvan slechts één volledige mediatie, namelijk het verband tussen afhankelijkheid van ouders aan hun ouders en een negatieve attitude tegenover het heden. In de andere vier gevallen was er sprake van partiële mediatie.

Tabel 6

*Angstige Hechting van de Jongere als Mediator voor het Verband tussen Hechting van de Ouders en Tijdspectief van de Jongere*

Onafhankelijke variabele	Afhankelijke variabele	Stap 1	Stap 2	Stap 3	Stap 4	Sobel- <i>t</i>	$\Delta R^2$
Afhankelijkheid ouders	Positief Verleden	.34***	-.25***	-.32***	.26***	3.74***	.19***
	Negatief Verleden	-.29***	-.25***	.39***	-.19***	-3.96***	.20***
	Positief Heden	.26***	-.25***	-.28***	.19***	3.38***	.13***
	Negatief Heden	-.16**	-.25***	.33***	-.08	-3.57***	.11***
	Gebalanceerd (oriëntatie)	.21***	-.25***	-.10	.18**	1.67	.05***
	Ongebalanceerd (Stolarski)	-.22***	-.25***	.31***	-.15**	-3.62***	.13***

*Noot.* Stap 1 = pad van de onafhankelijke naar de afhankelijke variabele, Stap 2 = pad van de onafhankelijke variabele naar de mediator, Stap 3 = pad van de mediator naar de afhankelijke variabele, gecontroleerd voor de onafhankelijke variabele, Stap 4 = Pad 1 met uitzuivering van de mediator.  $\Delta R^2$  = verklaarde variantie.

\* $p < .05$ , \*\* $p < .01$ , \*\*\* $p < .001$ .

**Mediatie door Afhankelijkheid van de Jongere in het Verband tussen Hechting van de Ouders en Tijdspectief van de Jongere.** Op basis van de partiële correlaties werden 22 mediatie-analyses getoetst met afhankelijkheid van de jongere als mediator. Deze resultaten worden in Tabel 7 weergegeven. Al deze mediaties werden significant bevonden met behulp van de Sobel *t*-test. Het verband tussen vermijdende hechting van de ouders aan hun ouders enerzijds en de positieve/negatieve attitudes tegenover het verleden, de positieve attitude tegenover het heden en het gebalanceerd tijdspectief (oriëntatie) anderzijds werd significant gemedieerd door afhankelijkheid van de jongere aan de ouders. In twee gevallen is het verband in Stap 4 niet meer significant en spreken we van volledige mediatie.

Tabel 7

*Afhankelijkheid van de Jongere als Mediator voor het Verband tussen Hechting van de Ouders en Tijdspectief van de Jongere*

Onafhankelijke variabele	Afhankelijke variabele	Stap 1	Stap 2	Stap 3	Stap 4	Sobel- <i>t</i>	$\Delta R^2$
Vermijdende hechting ouders	Positief Verleden	-.17***	-.17**	.46***	-.09*	-3.07**	.21***
	Negatief Verleden	.10*	-.17**	-.45***	.03	3.06**	.19***
	Positief Heden	-.17**	-.17**	.43***	-.10	-3.01**	.19***
	Gebalanceerd (oriëntatie)	-.16**	-.17**	.16**	-.13*	-2.20*	.05***
Angstige hechting ouders	Positief Verleden	-.23***	-.22***	.45***	-.13**	-3.62***	.22***
	Negatief Verleden	.24***	-.22***	-.42***	.15**	3.60***	.20***
	Positief Heden	-.18**	-.22***	.42***	-.09	-3.54***	.18***
	Negatief Heden	.16**	-.22***	-.46***	.06	3.59***	.21***
	Gebalanceerd (oriëntatie)	-.14**	-.22***	.16**	-.11	-2.35*	.04***
	Ongebalanceerd (Stolarski)	.15**	-.22***	-.41***	.06	3.54***	.16***
Afhankelijkheid ouders	Positief Verleden	.34***	.25***	.41***	.24***	4.05***	.25***
	Negatief Verleden	-.29***	.25***	-.41***	-.19***	-4.02***	.21***
	Positief Heden	.26***	.25***	.40***	.16**	3.91***	.20***
	Negatief Heden	-.16**	.25***	-.46***	-.04	-4.04***	.20***
	Gebalanceerd (oriëntatie)	.21***	.25***	.14**	.17**	2.26*	.06***
	Ongebalanceerd (Stolarski)	-.22***	.25***	-.39***	-.13*	-3.92***	.17***
Beschikbaarheid ouders	Positief Verleden	.29***	.24***	.43***	.19***	3.95***	.23***
	Negatief Verleden	-.26***	.24***	-.42***	-.16**	-3.93***	.21***
	Positief Heden	.18**	.24***	.43***	.07	3.87***	.18***
	Negatief Heden	-.14*	.24***	-.47***	-.02	-3.94***	.20***
	Gebalanceerd (oriëntatie)	.21***	.24***	.15**	.17**	2.24*	.06***
	Ongebalanceerd (Stolarski)	-.17**	.24***	-.40***	-.08	-3.86***	.17***

*Noot.* Stap 1 = pad van de onafhankelijke naar de afhankelijke variabele, Stap 2 = pad van de onafhankelijke variabele naar de mediator, Stap 3 = pad van de mediator naar de afhankelijke variabele, gecontroleerd voor de onafhankelijke variabele, Stap 4 = Pad 1 met uitzuivering van de mediator.  $\Delta R^2$  = verklaarde variantie.

\* $p < .05$ , \*\* $p < .01$ , \*\*\* $p < .001$ .

Voor het verband tussen angstige hechting van ouders aan hun ouders en het tijdsperspectief van de jongere vonden we bij vier van de zes verbanden volledige mediatie. Enkel de verbanden tussen angstige hechting van de ouders aan hun ouders en positieve/negatieve attitudes tegenover het verleden werden partiëel gemedieerd door afhankelijkheid van de jongere. Wat betreft afhankelijkheid van ouders aan hun ouders zagen we enkel een volledige mediatie met een negatieve attitude tegenover het heden. In de andere gevallen was er partiële mediatie. De verbanden tussen beschikbaarheid van ouders aan hun ouders enerzijds en de positieve/negatieve attitudes tegenover het verleden en het gebalanceerd tijdsperspectief (oriëntatie) van de jongere anderzijds werd partiëel gemedieerd door afhankelijkheid van de jongere. Bij de overige drie verbanden vonden we volledige mediatie.

**Mediatie door Beschikbaarheid van de Jongere in het Verband tussen Hechting van de Ouders en Tijdsperspectief van de Jongere.** Tabel 8 geeft de resultaten weer van 22 mediatieanalyses met betrekking tot beschikbaarheid van de jongere als mediator. We zien dat de onderzoeksbevindingen in dezelfde lijn lagen als bij de voorgaande mediaties. Op basis van de Sobel-test werden 13 partiële en 8 volledige mediaties gevonden. De verbanden tussen vermijdende hechting van de ouders aan hun ouders enerzijds en de positieve/negatieve attitudes tegenover het verleden, de positieve attitude tegenover het heden en het gebalanceerd tijdsperspectief (oriëntatie) anderzijds werden significant gemedieerd door beschikbaarheid van de jongere aan de ouders. Enkel het verband tussen vermijdende hechting van de ouders aan hun ouders enerzijds en het gebalanceerd tijdsperspectief (oriëntatie) werd partiëel gemedieerd door beschikbaarheid van de jongere. Voor het verband tussen angstige hechting van ouders aan hun ouders en het tijdsperspectief van de jongere vonden we bij vier van de zes verbanden partiële mediatie. Enkel de verbanden tussen angstige hechting van de ouders aan hun ouders enerzijds en een negatieve attitude tegenover het heden en het ongebalanceerd tijdsperspectief (Stolarski) werden volledig gemedieerd door beschikbaarheid van de jongere. Voor het verband tussen afhankelijkheid van ouders aan hun ouders en het tijdsperspectief van de jongere vonden we bij vijf van de zes verbanden partiële mediatie. Enkel het verband tussen afhankelijkheid van de ouders aan hun ouders enerzijds en een negatieve attitude tegenover het heden werd volledig gemedieerd door beschikbaarheid van de jongere. De verbanden tussen beschikbaarheid van ouders aan hun ouders enerzijds en de positieve attitude tegenover het heden en het ongebalanceerd tijdsperspectief (Stolarski) anderzijds werden volledig gemedieerd door beschikbaarheid van de jongere aan de ouders. Bij de overige drie verbanden vonden we partiële mediatie. Enkel voor het verband tussen beschikbaarheid



van de ouders aan hun ouders en een negatieve attitude tegenover het heden werd geen significante Sobel *t*-test gevonden.

Tabel 8

*Beschikbaarheid van de Jongere als Mediator voor het Verband tussen Hechting van de Ouders en Tijdspectief van de Jongere*

Afhankelijke variabele	Onafhankelijke variabele	Stap 1	Stap 2	Stap 3	Stap 4	Sobel- <i>t</i>	$\Delta R^2$
Vermijdende hechting ouders	Positief Verleden	-.17***	-.18***	.48***	-.08	-3.20**	.22***
	Negatief Verleden	.10*	-.18***	-.53***	.10	3.24**	.25***
	Positief Heden	-.17**	-.18***	.45***	-.09	-3.14**	.20***
	Gebalanceerd (oriëntatie)	-.16**	-.18***	.17**	-.13*	-2.25*	.05***
Angstige hechting ouders	Positief Verleden	-.23***	-.17**	.47***	-.15***	-2.94**	.24***
	Negatief Verleden	.24***	-.17**	-.51***	.15***	2.97**	.27***
	Positief Heden	-.18**	-.17**	.45***	-.11*	-2.90**	.20***
	Negatief Heden	.16**	-.17**	-.50***	.07	2.94**	.24***
	Gebalanceerd (oriëntatie)	-.14**	-.17**	.18**	-.11*	-2.20*	.04***
Afhankelijkheid ouders	Ongebalanceerd (Stolarski)	.15**	-.17**	-.38***	.08	2.85**	.14***
	Positief Verleden	.34***	.33***	.43***	.20***	5.14***	.25***
	Negatief Verleden	-.29***	.33***	-.49***	-.13**	-5.38***	.26***
	Positief Heden	.26***	.33***	.43***	.12*	4.92***	.20
	Negatief Heden	-.16**	.33***	-.52***	.01	-5.30***	.23***
	Gebalanceerd (oriëntatie)	.21***	.33***	.14*	.16**	2.26*	.05***
Beschikbaarheid ouders	Ongebalanceerd (Stolarski)	-.22***	.33***	-.36***	-.11*	-4.60***	.14***
	Positief Verleden	.29***	.24***	.45***	.19***	3.97***	.25***
	Negatief Verleden	-.26***	.24***	-.50***	-.14**	-4.05***	.26***
	Positief Heden	.18**	.24***	.45***	.07	3.87***	.20***
	Negatief Heden	-.14*	.24***	-.51***	-.01	-3.98	.23***
	Gebalanceerd (oriëntatie)	.21***	.24***	.15**	.17**	2.31*	.06***
	Ongebalanceerd (Stolarski)	-.17**	.24***	-.37***	-.08	-3.72***	.14***

*Noot.* Stap 1 = pad van de onafhankelijke naar de afhankelijke variabele, Stap 2 = pad van de onafhankelijke variabele naar de mediator, Stap 3 = pad van de mediator naar de afhankelijke variabele, gecontroleerd voor de onafhankelijke variabele, Stap 4 = Pad 1 met uitzuivering van de mediator.  $\Delta R^2$  = verklaarde variantie.

\**p* < .05, \*\**p* < .01, \*\*\**p* < .001.

## Discussie

Er wordt van hedendaagse jongeren gezegd dat ze vooral in het hier en nu leven, zonder al te veel stil te staan bij het verleden of na te denken over de toekomst. Voorgaand onderzoek heeft reeds aangetoond dat jongeren met een positief en meer gebalanceerd tijdsperspectief gunstigere educatieve en psychologische uitkomsten hebben. Ze zijn gelukkiger, behalen betere schoolresultaten en vertonen een gezondere identiteitsontwikkeling (Stolarski, Fieulaine, & van Beek, 2015). De eerste definitie van tijdsperspectief vonden we bij Zimbardo en Boyd (1999). Het waren deze onderzoekers die niet veel later de eerste metingen ontwikkelden. Mello en Worrell toonden aan dat dit instrument maar beperkt bruikbaar was bij adolescenten en kwamen met een nieuw instrument op de proppen. Zij deden een poging om dit construct te definiëren aan de hand van vijf dimensies. In deze masterproef wordt voornamelijk de tijdsattitudedimensie onder de loep genomen: Hoe ervaren jongeren het verleden, het heden en de toekomst, positief of negatief?

Niemand heeft van bij de geboorte een gebalanceerd tijdsperspectief. Dit krijgt waarschijnlijk vorm door de context waarin we opgroeien. Een belangrijk context voor de ontwikkeling van jongeren is het gezin, waarin hechtingsrelaties tot stand komen. Als we spreken over hechting wordt er vaak gekeken naar de kindertijd. Dit onderzoek focust echter vooral op hedendaagse jongeren. Aangezien de adolescentie een periode is die gekenmerkt wordt door een dynamische ontwikkeling, ook in de ouder-kind relatie (Dehne & Riedner, 2001; Lerner, 1985), kunnen we veronderstellen dat hechting bij adolescenten niet op dezelfde manier gemeten kan worden dan bij kinderen. In de hechtingsliteratuur werd al uitvoerig stilgestaan bij het concept van intergenerationele overdracht (oa. Main et al., 1985; Juffer et al., 1994, 1995; Van Ijzendoorn, 1994). We weten reeds dat de hechtingsstijl van ouders aan hun ouders een invloed heeft op de hechting van de jongere. Er werd ook al veel geschreven over het verband tussen hechting van jongeren aan hun ouders en hun tijdsperspectief. Echter, over de verband tussen de hechting van ouders aan hun ouders en het tijdsperspectief van de jongere werd in de literatuur nog niet veel gevonden. Daarom werd besloten om dit als onderzoeksvraag in deze masterproef op te nemen. We verwachtten een verband tussen de hechting van ouders aan hun ouders en het tijdsperspectief van de jongere.

## **Bespreking van de Onderzoeksresultaten**

**Het verband tussen hechting van de ouders en hechting van de jongere.** In deze studie vinden we zoals verwacht op basis van de hechtingsliteratuur (Juffer et al., 1994, 1995; Van Ijzendoorn, 1994) een significant verband tussen de hechting van ouders aan hun ouders en de hechting van de jongere aan zijn/haar ouders. Ook al zijn dit geen grote verbanden, ze bevestigen wel de intergenerationele overdracht van hechting (Van Ijzendoorn & Bakermans-Kranenbrug, 1997). We kunnen besluiten dat ouders die zelf veilig gehecht zijn meer kans hebben om kinderen te hebben die in de adolescentie ook veilig gehecht zijn. Hetzelfde geldt voor onveilige hechting. Men veronderstelt dat het gehechtheidswerkmodel van de ouders een invloed heeft op de openheid van de ouder voor de (gehechtheids-)signalen van het kind en daarmee een invloed heeft op de kwaliteit van het gehechtheidswerkmodel dat het kind ontwikkelt (Main & Goldwyn, 1989; Van Ijzendoorn, 1992). Wat betreft deze ouderlijke responsiviteit toonde Van Ijzendoorn (1993) aan dat veilig gehechte ouders de signalen van hun kind beter waarnemen en op een meer prompte en adequate manier reageren dan onveilig gehechte ouders. Een andere mogelijke verklaring volgens van Ijzendoorn (1993) is de invloed van genetische componenten.

**Het verband tussen hechting van de jongere en tijdsperspectief van de jongere.** In dit onderzoek zien we hoge correlaties tussen de hechting van de adolescent aan zijn/haar ouders en zijn/haar tijdsperspectief. Jongeren met een meer veilige hechting hebben positievere attitudes ten opzichte van verleden, heden en toekomst én een meer gebalanceerd tijdsperspectief. Laghi en collega's (2008) vonden evidentie voor het verband tussen veilige hechting van adolescenten aan hun ouders en hogere scores op de schalen positief verleden, hedonistisch heden en toekomst, gemeten met de Zimbardo Time Perspective Inventory (Zimbardo & Boyd, 1999). Ook Blomgren et al. (2016) rapporteerden gelijkaardige resultaten. Zij vonden dat een veilige hechting van jongeren aan hun ouders geassocieerd was met een gunstiger beeld van het verleden, een minder fatalistisch beeld van het heden en een positievere kijk op de toekomst. Akirmak (2014) rapporteerde een sterk verband tussen veilige hechting van adolescenten en een meer gebalanceerd tijdsperspectief. Enkel voor het verband tussen de hechting van de jongere aan zijn/haar ouders en een gebalanceerde tijdsoriëntatie vonden we geen evidentie. De hechting van de adolescent aan zijn/haar ouders hangt minder sterk samen met de attitude tegenover de toekomst dan met de attitude tegenover de twee andere tijdsperiodes. Wat betreft het gebalanceerd tijdsperspectief vinden we het sterkste verband tussen hechting van de jongere en een ongebalanceerd tijdsperspectief gemeten volgens de

methode van Stolarski et al. (2011). Lingier (2018) toonde eerder al aan dat de meting van Stolarski (2011) het sterkst correleerde met andere metingen van gebalanceerd tijdsperspectief.

Een mogelijke verklaring voor dit verband vinden we bij de theorie van Erikson (1968), namelijk de acht stadia van persoonlijke ontwikkeling. Erikson gebruikte het woord 'stadium' om te verwijzen naar een periode van het leven zoals bijvoorbeeld de kindertijd of adolescentie. In elk ontwikkelingsstadium worden twee schijnbaar tegenstrijdige psychologische tendensen voorgesteld, een positieve en negatieve kant. Erikson (1968) stelt dat als de integratie van de twee polen niet plaatsvindt, een maladaptieve ontwikkeling zal optreden. Het eerste conflict gaat over vertrouwen versus wantrouwen. In de eerste fase ontwikkelt het kind het vertrouwen dat de verzorger er altijd is. Zo krijgt het vertrouwen in de omgeving en de wereld rondom hem. De mate waarin er voldaan is aan de prille levensbehoeften van het kind bepaalt het basisvertrouwen ('basic trust'). Verzorgers dienen het kind een veilige basis te bieden en hen aan te moedigen om verder op onderzoek te gaan. Een veilige basis komt tot stand door een invoelend begrip en sensitiviteit voor het hechtingsgedrag van het kind en de bereidheid om hieraan tegemoet te komen. Het idee van een onveilige hechting is gekoppeld aan het gebrek aan integratie van de twee tegengestelde tendensen en specifiek voor het eerste conflict aan een neiging tot wantrouwen. De ontwikkeling van een basisvertrouwen maakt het waarschijnlijker dat een kind zich zal ontwikkelen langs een pad met een gevoel van autonomie, vlijt, identiteit, intimiteit, generativiteit en integriteit. In elk stadium waar het conflict succesvol aangepakt wordt, zal een kind positieve psychosociale uitkomsten ontwikkelen. Voor fundamenteel vertrouwen versus wantrouwen leidt een duidelijke neiging tot vertrouwen tot hoop (Dunkel & Sefcek, 2009).

**Het verband tussen hechting van de ouders en tijdsperspectief van de jongere.** Over dit verband werd in de literatuur nog niet veel geschreven. Juist daarom werd besloten om dit verband in deze masterproef te onderzoeken. Ouders die veilig gehecht zijn hebben meer kans dat hun kinderen ook veilig gehecht zullen zijn (Van Ijzendoorn & Bakermans-Kranenbrug, 1997). Jongeren met een meer veilige hechting hebben positievere attitudes ten opzichte van verleden, heden en toekomst én een meer gebalanceerd tijdsperspectief (Laghi et al., 2008). We verwachten dat een veilige hechtingsrelatie tussen ouders en hun ouders resulteert in positievere attitudes ten opzichte van verleden, heden en toekomst en een meer gebalanceerd tijdsperspectief bij jongeren. In deze studie vinden we zoals verwacht enkele verbanden tussen de hechting van de ouders aan hun ouders en het tijdsperspectief van de jongere, zij het geen grote verbanden. Resultaten tonen aan dat veilig gehechte ouders kinderen hebben die tijdens

de adolescentie positievere attitudes ten opzichte van het verleden en het heden hebben én een meer gebalanceerd tijdsperspectief. De attitude tegenover de toekomst én gebalanceerd tijdsperspectief gemeten met de moeilijkheidsvragenlijst wordt niet voorspeld door hechting van ouders aan hun ouders. Onze hypothese wordt hiermee deels bevestigd.

Een mogelijke verklaring voor dit verband is de opvoedingsstijl van de ouders. Millings, Walsh, Hepper en O'Brien (2013) suggereerden dat ouders die veilig gehecht zijn een meer autoritatieve opvoedingsstijl hebben en een minder autoritaire en verwaarlozende. Bestaand onderzoek (Nelson, Padilla-Walker, Christensen, Evans, & Carroll, 2011; Smetana, 1995) heeft aangetoond dat verschillen in opvoedingsstijl gerelateerd zijn aan verschillen in de ouder-kindrelatie. De meeste studies vonden een verband tussen een autoritatieve opvoedingsstijl en hogere niveaus van ouder-kind cohesie (Nelson et al., 2011) én lagere niveaus van conflictfrequentie en conflictintensiteit (Smetana, 1995). Seginer, Vermulst en Shoyer (2004) bestudeerden het verband tussen de opvoedingsstijl van ouders en de motivatie van adolescenten om over de toekomst na te denken, hun cognitieve representatie van de toekomst en toekomstgericht gedrag. Adolescenten van ouders met een autoritatieve opvoedingsstijl behaalden de hoogste scores op een toekomstig tijdsperspectief terwijl adolescenten van ouders met een verwaarlozende opvoedingsstijl de laagste scores behaalden (Nyhus & Webley, 2013).

**Mediatie door hechting van de jongere in het verband tussen hechting van de ouders en tijdsperspectief van de jongere.** Kinderen van ouders met een veilige hechting aan hun ouders lijken positievere tijdsattitudes te hebben en een meer gebalanceerd tijdsperspectief. Zou dit verband verklaard kunnen worden door de hechting van de jongere aan zijn/haar ouders? Op dit na te gaan werden maar liefst 72 mediatieanalyses getoetst, waarvan er 70 significant waren. Dit biedt sterke evidentie voor het feit dat de mogelijke invloed van hechting van ouders aan hun ouders op het tijdsperspectief van de jongere zo goed als volledig verklaard wordt door de hechting van de jongere aan zijn/haar ouders. De meeste evidentie werd gevonden voor de mediator vermijdende hechting van de jongere, gevolgd door afhankelijkheid van de jongere en beschikbaarheid van de jongere. Jongeren van ouders die hoog scoren op vermijdende en angstige hechting en laag scoren op afhankelijkheid en beschikbaarheid zullen negatievere tijdsattitudes hebben, een minder gebalanceerd tijdsperspectief (oriëntatie) en een meer ongebalanceerd tijdsperspectief (Stalarski). Dit kan grotendeels verklaard worden door de vermijdende hechting van de jongere zijn aan zijn/haar ouders. Als ouders hoog scoren op afhankelijkheid zullen ze kinderen hebben met positievere tijdsattitudes en een minder

ongebalanceerd tijdsperspectief (Stolarski) tijdens de adolescentie, wat deels verklaard kan worden door de angstige hechting van de jongere aan zijn/haar ouders. Jongeren van ouders die hoog scoren op vermijdende en angstige hechting en laag scoren op afhankelijkheid en beschikbaarheid zullen negatievere tijdsattitudes hebben, een minder gebalanceerd tijdsperspectief (oriëntatie) en een meer ongebalanceerd tijdsperspectief (Stolarski). Dit kunnen we grotendeels verklaren door de afhankelijkheid van de jongere. Jongeren van ouders die hoog scoren op vermijdende en angstige hechting en laag scoren op afhankelijkheid en beschikbaarheid zullen negatievere tijdsattitudes hebben, een minder gebalanceerd tijdsperspectief (oriëntatie) en een meer ongebalanceerd tijdsperspectief (Stolarski). Dit kunnen we deels verklaren door de beschikbaarheid van de jongere. Het verband tussen afhankelijkheid van ouders en een gebalanceerd tijdsperspectief (oriëntatie) van de jongere werd niet gemedieerd door de angstige hechting van de jongere. Dit betekent dat afhankelijkheid van de ouders een gebalanceerd tijdsperspectief (oriëntatie) bij de jongere voorspelt. In dit verband hebben jongeren van ouders die hoog scoren op afhankelijkheid een meer gebalanceerd tijdsperspectief (oriëntatie). Het verband tussen beschikbaarheid van ouders en een negatieve attitude tegenover het heden bij de jongere werd niet gemedieerd door de beschikbaarheid van de jongere. Dit betekent dat beschikbaarheid van de ouders een negatieve attitude tegenover het heden van de jongere voorspelt. In dit verband hebben jongeren van ouders die hoog scoren op beschikbaarheid een minder negatieve attitude tegenover het heden. Samenvattend kunnen we stellen dat hechting van de jongere aan zijn/haar ouders telkens een groot deel van het verband tussen hechting van ouders aan hun ouders en het tijdsperspectief van de jongere verklaart. Dit betekent ook dat een klein deel niet verklaard kan worden door hechting van de jongere aan zijn/haar ouders en er dus mogelijk nog andere verklaringen bestaan.

### **Implicaties**

**Theoretische implicaties.** Zoals verwacht (zie studie oa. Main et al., 1985; Van IJzendoorn, 1994; Main & Goldwyn, 1989; Ainsworth & Eichberg, 1991) vinden wij in deze studie sterke evidentie voor de intergenerationele overdracht van hechting, zowel voor veilige als onveilige hechting. Bakermans-Kranenburg en Van IJzendoorn (1994) stellen dat hierbij niet de gehechtheidservaringen van de ouders in hun kinderjaren, maar diens huidige blik op deze ervaringen en gehechtheidsrelaties in het algemeen van doorslaggevend belang voor de socialemotionele ontwikkeling van het kind. Volgens hen kunnen jeugdervaringen niet exact gereconstrueerd worden, maar kan enkel de verwerking en huidige representatie van die

ervaringen achterhaald worden. Het huidige interne werkmodel van de ouder met betrekking tot gehechtheid zal invloed hebben op de manier waarop het kind zich aan die ouder hecht. Van IJzendoorn, Kranenburg, Zwart-Woudstra, Van Busschbach en Lambermon (1991) stellen dat ouders die onveilig gehecht zijn, met hun kinderen omgaan op een manier die hun interne werkmodel van gehechtheid minimaal uitdaagt. De noodzaak om hechtinggerelateerde informatie aan te passen aan hun huidige gemoedstoestand kan resulteren in een onvermogen om hechtingssignalen van het kind accuraat waar te nemen, te interpreteren en te reageren (Main et al., 1985). Ouders met een veilige hechting zijn daarentegen gevoeliger voor signalen van angst en stress en tevens vrij om de aandacht te vestigen op de behoeften van hun kind.

We vinden in ons onderzoek eveneens een sterk verband tussen de hechting van de jongere en zijn/haar tijdsperspectief. Uit onderzoek (Laghi et al., 2008) bleek dat tijdsperspectiefdimensies gerelateerd zijn aan hechtingsrepresentaties. Zij rapporteerden dat jongeren met een veilige hechting een aanzienlijk minder fatalistische kijk op het heden en een positievere kijk op het verleden en de toekomst hebben. Jongeren die veilig gehecht zijn beschouwen zichzelf als meer capabel, waardoor ze een autonoom en proactief vermogen ontwikkelen om de toekomst vorm te geven. Daarbij hebben ze meer vertrouwen in en communiceren meer met hun ouders. Volgens Bowlby (1988) vormen ouders een veilige basis om steun te bieden aan jongeren en om hen te helpen het verleden, heden en toekomst in optimistischere en hoopvollere termen voor te stellen. Deze bevindingen komen overeen met en ondersteunen de theorie dat het interne werkmodel de tijd doorsnijdt en sterk kan anticiperen op niet alleen hechtingsrelaties, maar ook op de algemene psychologische structuur van de jongere (Bowlby, 1973; Man, 1991; Mikulincer & Florian, 1998; Wilkinson, 2004).

**Praktische en klinische implicaties.** Als we het tijdsperspectief van jongeren willen veranderen, concreet hun gevoelens bij verleden, heden en toekomst willen verbeteren, kunnen we werken aan de hechting van de jongere. Maar juist tijdens deze periode veranderen de relaties in de sociale wereld van jongeren. Mensen buiten het gezin worden steeds belangrijker, terwijl jongeren zich meer en meer losmaken van hun ouders (Beyers, Goossens, Vansant, & Moors, 2003). De vraag rijst dus of we hechting van jongeren wel kunnen veranderen tijdens de adolescentie. Het antwoord op deze vraag kunnen we vinden in de literatuur rond hechtingstherapie (Kobak, Zajac, Herres, & Krauthamer Ewing, 2015). Het interne werkmodel tijdens de adolescentie is complexer en tevens beter bestand tegen verandering in vergelijking met de vroege jeugd (Bowlby, 1973). Door de meer actieve rol van de adolescent verandert ook de aard van de communicatie met de ouders. Bij conflicten wordt in gesprek gegaan om

gezamenlijk te onderhandelen (Kobak & Duemmler, 1994). Ook het intern werkmodel van de verzorger van de adolescent wordt complexer en vereist een evenwicht tussen respect voor de autonomie van de adolescent met de voortdurende noodzaak om de adolescent te beschermen tegen gevaar en risicovol gedrag. Uit onderzoek (Krauthamer Ewing, Diamond, & Levy, 2015) bleek dat een onveilige hechting vaak samenhangt met internaliserende problemen bij adolescenten. Om een kortdurende interventie bij adolescenten met een internaliserende problematiek op te zetten, werd het Attachment Based Family Therapy (ABFT; Diamond, Reis, Diamond, Siqueland, & Isaacs, 2002) protocol ontwikkeld. De hechtingsrelatie met de ouders tijdens de adolescentie is extra belangrijk, omdat het jongeren de mogelijkheid biedt om in stresserende omstandigheden steun bij zijn/haar ouders te zoeken én te krijgen. Zo vermindert de kans op psychopathie. ABFT stelt dat bestaande problemen veroorzaakt worden door wederkerige interacties, zonder iemand als schuldige aan te duiden. Men probeert de hechtingsbasis tussen ouders en adolescenten zo goed mogelijk te herstellen om ouderlijke controle en liefde weer te activeren en om jongeren op een adequate manier te laten ontwikkelen. Hiervoor moeten ouders leren om ontwikkelingstaken van de jongere op een gepaste wijze vorm te geven. Men streeft naar een meer rechtstreekse, respectvolle manier van communiceren over kwetsbare emoties en een positiever gezinsklimaat.

### **Sterktes en Beperkingen van het Onderzoek**

**Sterktes van het onderzoek.** Er werden verschillende robuuste resultaten gevonden. Veel gevonden verbanden uit vorige onderzoeken worden gerepliceerd binnen dit onderzoek. Zo vinden we evidentie voor de samenhang tussen hechting van de ouders aan hun ouders en hechting van de jongere aan zijn/haar ouders. We vinden eveneens een verband tussen de hechting van de jongere aan zijn/haar ouders en zijn/haar tijdsperspectief.

Bovendien maken we gebruik van valide en betrouwbare metingen. Om tijdsperspectief bij adolescenten te meten maakten we in deze masterproef gebruik van de ATI (Mello & Worrell, 2016). Mello en Worrell (2016) vonden aanvaardbare betrouwbaarheidsschattingen voor deze schaal. Zoals verwacht vinden wij in ons eigen onderzoek goede Cronbachs alpha's, die wijzen op een goede betrouwbaarheid van deze schaal. Voor een zelfontworpen vragenlijst om gebalanceerd tijdsperspectief te meten werd in het onderzoek van Lingier (2018) reeds een goede Cronbachs alpha gevonden. Dit wordt in ons onderzoek bevestigd. De Experience in Close Relationship Scale – Short form (Wei et al., 2007) en de Kerns Security Scale (Kerns et al., 1999) werd gebruikt om hechting te meten. We vinden in ons eigen onderzoek voor beide schalen



betrouwbare Cronbachs alpha's. Deze resultaten werden eerder al gevonden door Wei en collega's (2007) en Kerns en collega's (1996). De verbanden gevonden in dit onderzoek bevestigen ook de validiteit van deze metingen.

Daarnaast is de steekproef van dit onderzoek voldoende groot met voldoende variabiliteit qua geslacht en qua leeftijd. Een kleine meerderheid van de jongeren is een jongen. Bij de ouders is iets meer dan de helft vrouwelijk. We hebben jongeren van de 2<sup>e</sup> en 3<sup>e</sup> graad middelbaar onderwijs bevroegd en hiermee bijgedragen aan bestaand onderzoek rond tijdsperspectief bij adolescenten.

We maken in deze studie gebruik van multi-informant perspectief. De vragen die gaan over kenmerken van de jongere worden door de jongere ingevuld en de vragen die gaan over kenmerken van de ouders worden door de ouders ingevuld. We hebben dus voor elk van onze vragen in dit onderzoek de juiste informant gebruikt.

**Beperkingen van het onderzoek.** De steekproef bestaat voornamelijk uit jongeren die in het ASO zitten. Ook al wordt studierichting opgenomen als controlevariabele, toch zijn effecten die te wijten zijn aan het verschil in studierichting mogelijk onderbelicht gebleven.

Daarnaast was de participatiegraad van de ouders eerder beperkt. In dit onderzoek wordt de invloed van ouders op het tijdsperspectief van de jongere nagegaan. Om mogelijke verbanden te vinden, moeten we natuurlijk voldoende ouders hebben die deelnemen aan het onderzoek. Uit de analyses bleek echter dat de ontbrekende gegevens in de onderzoek MCAR waren, wat betekent dat de ouders die wel of niet deelnamen niet systematisch verschilden in hun hechting.

De hechting van de jongere aan zijn/haar ouders en de hechting van ouders aan hun ouders werd gemeten met vragenlijsten. Bij vragenlijsten gaan onderzoekers er van uit dat mensen goed in staat zijn om op een betrouwbare en valide manier aan te geven hoe veilig of onveilig gehecht ze zijn. Gehechtheidsonderzoekers spreken deze assumptie tegen en zijn ervan overtuigd dat vragenlijsten niet de meest betrouwbare metingen zijn om hechting te meten. Zij pleiten voor het gebruik van hechtingsinterviews. Ze geven aan dat sommige individuen geneigd zijn om hun gehechtheidsrelaties te idealiseren. Dit impliceert dat een clinicus die gehechtheidsvragenlijsten gebruikt moet opletten met interpreteren. Het risico bestaat dat een patiënt zich veiliger gehecht presenteert dan hij in werkelijkheid is (Braet & Bosmans, 2016).

In dit onderzoek zien we hoge correlaties tussen de hechting van de adolescent aan zijn/haar ouders en zijn/haar tijdsperspectief. Dit kunnen we op twee manieren verklaren. Op

inhoudelijk vlak gaan de vragenlijsten voor de jongeren tweemaal over kenmerken van de jongere. Methodologisch gezien wordt twee keer gerapporteerd door dezelfde respondent.

De vragenlijsten werden afgenomen op één moment in de tijd. Dit kan zorgen voor vertekeningen. Als jongeren de dag van afname bijvoorbeeld net ruzie hadden met hun ouders kan dit de resultaten enigszins beïnvloeden. Of als ouders net een moeilijke dag op het werk achter de rug hebben. Ook wat betreft het tijdsperspectief is een momentafname misschien niet zo representatief. Volgens Boniwell en Zimbardo (2004) is tijdsperspectief een onstabiel gegeven dat verandert door de context waarin mensen leven. Zeker tijdens de adolescentie verandert het tijdsperspectief. Deze manier van werken laat ons ook niet toe om uitspraken over de richting van de verbanden te doen. Het zou kunnen dat jongeren met een positiever en meer gebalanceerd tijdsperspectief precies daardoor een veiligere hechting aan hun ouders hebben.

### **Suggesties voor Verder Onderzoek**

We moeten steeds oppassen met conclusies te trekken over gehechtheid op grond van één vragenlijst. In verder onderzoek kunnen we nagaan of onze resultaten te repliceren zijn op basis van gehechtheidsinterviews. Bij gehechtheidsinterviews wordt de veronderstelling gemaakt dat gehechtheidsrepresentaties niet bewust rapporteerbaar zijn, maar dat een clinicus deze kan afleiden op basis van de manier waarop individuen reageren op de interviewvragen. Het doel van het interview is om herinneringen over de kindertijd terug op te halen. Hoewel het interview als de gouden standaard in het gehechtheidsonderzoek wordt gezien, zijn er toch enkele beperkingen. Onderzoekers staan soms stil bij het feit of interviews het toelaten om het secure base script rechtstreeks te meten. De manier waarop mensen omgaan met het interview en minder de inhoud van het interview bepaalt het script. Men is dus eigenlijk nooit zeker over wat men meet (Waters & Waters, 2006). Ook op praktisch vlak botsen we op moeilijkheden. Het gebruik van interviews vereist een intensieve, langdurige en dure training. Daarbij neemt het afnemen van een interview veel tijd in beslag en is het scoren ervan erg arbeidsintensief.

In ons onderzoek zijn we geïnteresseerd in de invloed van ouders op het tijdsperspectief van de jongere. Hiervoor hebben we een groot aantal ouders nodig. In dit onderzoek hebben we 313 jongeren en 127 ouders bereikt. Een extra moeilijkheid hierbij is dat we niet zomaar jongeren en ouders nodig hebben, maar de jongere en zijn/haar ouders (dus binnen hetzelfde gezin). We moeten in een vervolgonderzoek op zoek gaan naar manieren om extra ouders te betrekken. Hiervoor kunnen we beroep doen op de scholen. Zij kunnen de vragenlijsten via mail of via een online platform verspreiden onder de ouders en meerdere reminders sturen. Zo

vermijden we dat de jongere de vragenlijst vergeet af te geven en op deze manier niet tot bij de ouders geraakt. We kunnen de vragenlijsten ook online aanbieden aan ouders waardoor de drempel om de vragen in te vullen verlaagt.

Uit ons onderzoek bleek dat de gebalanceerde tijdsrelatie niet correleert met de hechting van de jongere. Deze heeft dus geen meerwaarde en hoeft in verder onderzoek niet meer opgenomen te worden.

### **Algemene Conclusie**

Doorheen deze masterproef werd duidelijk dat jongeren met een veilige hechting aan hun ouders positievere attitudes hebben ten opzichte van het verleden, het heden en de toekomst én een meer gebalanceerd tijdsperspectief. De hechting van de jongere aan zijn/haar ouders wordt voor een groot stuk bepaald door de hechting van ouders aan hun ouders. Dit wordt in de literatuur benoemd als intergenerationele overdracht van hechting. Zo zien we dat ouders die veilig gehecht zijn een grotere kans hebben dat hun kinderen ook veilig gehecht zullen zijn. Als gevolg van deze twee verbanden werd ook het verband tussen de hechting van ouders aan hun ouders en het tijdsperspectief van de jongere bekeken. In dit onderzoek vonden we evidentie voor mediatie van de hechting van de jongere aan zijn/haar ouders op dit verband. Dit wil dus zeggen dat het verband tussen hechting van ouders aan hun ouders en het tijdsperspectief van de jongere grotendeels verklaard kan worden door de hechting van de jongere.

## Referenties

- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Ainsworth, M. D. S., & Eichberg, C. G. (1991). Effects on infant-mother attachment of mother's unresolved loss of an attachment figure, or other traumatic experience. In C. M. Parkes, J. Stevenson-Hinde, & P. Marris (Eds.), *Attachment across the life cycle* (pp. 160-183). New York, NY, US: Tavistock/Routledge.
- Akirmak, U. (2014). How is time perspective related to perceptions of self and of interpersonal relationships? *The Spanish Journal of Psychology*, 17, E92. doi: 10.1017/sjp.2014.92
- Allen, J. P., & Land, D. (1991) Attachment in adolescence. In J. Cassidy & P. R. Shaver (Eds.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (pp. 319-335). New York: Guilford.
- Allen, J. P., McElhane, K. B., Land, D. J., Kuperminc, G. P., Moore, C. W., O'Beirne-Kelly, H., & Liebman-Kilmer, S. (2003). A secure base in adolescence: Markers of attachment security in the mother-adolescent relationship. *Child Development*, 74, 292-307. doi: 10.1111/1467-8624.t01-1-00536
- Andretta, J. R., Worrell, F. C., Mello, Z. R., Dixon, D. D., & Baik, S. H. (2013). Demographic group differences in adolescents' time attitudes. *Journal of Adolescence*, 36, 289–301. doi:10.1016/j.adolescence.2012.11.005
- Andretta, J. R., Worrell, F. C., & Mello, Z. R. (2014). Predicting educational outcomes and psychological well-being in adolescents using time attitude profiles. *Psychology in the Schools*, 51, 434-451. doi: 10.1002/pits.21762
- Armsden, G. C., & Greenberg, M. T. (1987). The inventory of parent and peer attachment: Individual differences and their relationship to psychological well-being in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 16, 427-454. doi: 10.1007/BF02202939
- Attachment in adults. (z.j.). In *Wikipedia*. Retrieved May 21, 2018, from [https://en.wikipedia.org/wiki/Attachment\\_in\\_adults#Secure](https://en.wikipedia.org/wiki/Attachment_in_adults#Secure)
- Bakermans-Kranenburg, M. J., & Van Ijzendoorn, M. H. (1994). Intergenerationele overdracht van gehechtheid: een meta-analyse naar de relatie tussen de gehechtheidsbiografie van ouders en de gehechtheidsrelatie met hun kind. In J. D. Bosch, H. A. Bosma, D. N. Oudshoorn, J. Rispens, & A. Vyt (Eds.), *Jaarboek ontwikkelingspsychologie, orthopedagogiek en kinderpsychiatrie* (pp. 240-258). Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.

- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology, 51*, 1173-1182. doi: 10.1037/0022-3514.51.6.1173
- Bartholomew, K. (1990). Avoidance of intimacy: An attachment perspective. *Journal of Social and Personal Relationships, 7*, 147-178. doi:10.1177/0265407590072001
- Bartholomew, K., & Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology, 61*, 226-244. doi: 10.1037//0022-3514.61.2.226
- Benson, M. J., McWey, L., & Ross, J. J. (2006). Parental attachment and peer relations in adolescence: A meta-analysis. *Research in Human Development, 3*, 33-43. doi: 10.1207/s15427617rhd0301\_4
- Beyers, W., Goossens, L., Vansant, I., & Moors, E. (2003). A structural model of autonomy in middle and late adolescence: Connectedness, separation, detachment, and agency. *Journal of Youth and Adolescence, 32*, 351-365. doi:10.1023/A:1024922031510
- Beyers, W., Soenens, B., & Vansteenkiste, M. (2013). Autonomie-ontwikkeling. In W. Slot & van Aken, M (Eds.), *Psychologie van de adolescentie: Basisboek* (pp. 149-170). Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.
- Block, R. A. (1990). *Cognitive models of psychological time*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Blomgren, A. S., Svahn, K., Åström, E., & Rönnlund, M. (2016). Coping strategies in late adolescence: Relationships to parental attachment and time perspective. *The Journal of Genetic Psychology, 177*, 85-96. doi: 10.1080/00221325.2016.1178101
- Booth-Laforce, C., Oh, W., Kim, A. H., Rubin, K. H., Rose-Krasnor, L., & Burgess, K. (2006). Attachment, self-worth, and peer-group functioning in middle childhood. *Attachment & Human Development, 8*, 309-325. doi: 10.1080/14616730601048209
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss, Vol. 1: Attachment*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss, Vol. 2: Separation*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1977). The making and breaking of affectional bonds: Aetiology and psychopathology in the light of attachment theory. *British Journal of Psychiatry, 130*, 201-210. doi: 10.1192/bjp.130.3.201
- Bowlby, J. (1980). *Attachment and loss, Vol. 3: Loss, sadness and depression*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1988). *A secure base: Parent-child attachment and healthy human development*. New York: Basic Books.

- Braet, C., & Bosmans, G. (2016). De kwaliteit van gehechtheidsrelaties in kaart brengen: Vertaling van een onderzoekstraditie naar de klinische praktijk. *Gedragstherapie*, *49*, 17-37. doi:<https://biblio.ugent.be/publication/7034745/file/7034747>
- Brennan, K. A., Clark, C. L., & Shaver, P. R. (1998). Self-report measurement of adult attachment: An integrative overview. In J. A. Simpson & W.S. Rholes (Eds.), *Attachment theory and close relationships* (pp. 46–76). New York: Guilford.
- Bretherton, I. (1990). Communication patterns, internal working models and the intergenerational transmission of attachment relationships. *Infant Mental Health Journal*, *11*, 237-252. doi: 10.1002/1097-0355(199023)11:3<237::AID-IMHJ2280110306>3.0.CO;2-X
- Brumariu, L. E., Madigan, S., Giuseppone, K. R., Movahed Abtahi, M., & Kerns, K. A. (2018). The Security Scale as a measure of attachment: meta-analytic evidence of validity. *Attachment & Human Development*. 1-26. PMID 29402180 DOI: 10.1080/14616734.2018.1433217
- Buhl, M., & Lindner, D. (2009). Time perspectives in adolescence: Measurement, profiles, and links with personality characteristics and scholastic experience. *Diskurs Kindheits- und Jugendforschung*, *2*, 197-216.
- Cantor, N., Smith, E. E., French, R. S., & Mezzich, J. (1980). Psychiatric diagnosis as prototype categorization. *Journal of Abnormal Psychology*, *89*, 181-193. doi: 10.1037/0021-843X.89.2.181
- Carstensen, L. L. (2006). The influence of a sense of time on human development. *Science*, *312*, 1913–1915. doi: 10.1126/science.1127488
- Coopersmith, S. (1967). *The antecedents of self-esteem*. San Francisco: Freeman.
- Cottle, T. J. (1967). The circle test: An investigation of perceptions of temporal relatedness and dominance. *Journal of Projective Techniques & Personality Assessment*, *31*, 58-71. doi: 10.1080/0091651X.1967.10120417.
- Crowell, J. A., & Treboux, D. (1995). A review of adult attachment measures: Implications for theory and research. *Social Development*, *4*, 294-327. doi: 10.1111/j.1467-9507.1995.tb00067.x
- Dehne, K. L., & Riedner, G. (2001). Adolescence — a dynamic concept. *Reproductive Health Matters*, *9*, 11-15. doi:10.1016/S0968-8080(01)90003-5

- Delsing, M. J. M. H., ter Bogt, T. F. M., Engels, R. C. M. E., & Meeus, W. H. J. (2007). Adolescents' peer crowd identification in the Netherlands: Structure and associations with problem behaviors. *Journal of Research on Adolescence, 17*, 467-480. doi: 10.1111/j.1532-7795.2007.00530.x
- De Volder, M. L., & Lens, W. (1982). Academic achievement and future time perspective as a cognitive-motivational concept. *Journal of Personality and Social Psychology, 42*, 566-571. doi: 10.1037/0022-3514.42.3.566
- Diamond, G. S., Reis, B. F., Diamond, G. M., Siqueland, L., & Isaacs, L. (2002). Attachment-based family therapy for depressed adolescents: a treatment development study. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 41*, 1190-1196. doi: 10.1097/00004583-200210000-00008
- Dunkel, C. S., & Sefcek, J. A. (2009). Eriksonian lifespan theory and life history theory: An integration using the example of identity formation. *Review of General Psychology, 13*, 13-23. doi: 10.1037/a0013687
- Engels, R., Finkenauer, C., Meeus, W., & Dekovic, M. (2000). Hechting aan ouders en welbevinden van adolescenten: De invloed van sociale vaardigheden en sociale competentie. *Pedagogiek, 20*, 291-309.
- Erikson, E. (1968). *Identity: Youth in Crisis*. New York: W.W. Norton.
- Feldman, R.S. (2012). *Ontwikkelingspsychologie*. Amsterdam, Nederland: Pearson Benelux.
- Ferrari, L., Nota, L. & Soresi, S. (2010). Time perspective and indecision in young and older adolescents. *British Journal of Guidance and Counseling 38*, 61–82. doi: 10.1080/03069880903408612
- Finan, L. J., Mello, Z. R., Oladipo, S. E., McBroom, K. A., Gutiérrez, C. M., & Worrell, F. C. (2012). *Attitudes toward the past, the present, and the future in Nigeria and in the United States among adolescents and young adults*. Poster presented at the biennial meeting of the Society for Research on Adolescence, Vancouver, Canada.
- Fraley, R. C., Waller, N. G., & Brennan, K. A. (2000). An item-response theory analysis of self-report measures of adult attachment. *Journal of Personality and Social Psychology, 78*, 350-365. doi: 10.1037/0022-3514.78.2.350
- Fraley, R. C., Hudson, N. W., Heffernan, M. E., & Segal, N. (2015). Are adult attachment styles categorical or dimensional? A taxometric analysis of general and relationship-specific attachment orientations. *Journal of Personality and Social Psychology, 109*, 354-368. doi: 10.1037/pspp0000027

- George, C., Kaplan, N., & Main, M. (1985). *Adult Attachment Interview*. Unpublished manuscript, University of California, Berkeley.
- Granot, D., & Mayseless, O. (2010). Attachment security and adjustment to school in middle childhood. *International Journal of Behavioral Development, 25*, 530–541. doi: 10.1080/01650250042000366
- Hazan, C., & Shaver, P. R. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology, 52*, 511-524. doi: 10.1037/0022-3514.52.3.511
- Hollingshead, A. A. (1975). *Four-factor index of social status*. Unpublished manuscript, Yale University, New Haven, CT.
- Horowitz, L. M., Wright, J. C., Lowenstein, E., & Parad, H. W. (1981). The prototype as a construct in abnormal psychology: 1. A method for deriving prototypes. *Journal of Abnormal Psychology, 90*, 568- 574. doi: 10.1037/0021-843X.90.6.568
- James, L. R., & Brett, J. M. (1984). Mediators, moderators, and tests for mediation. *Journal of Applied Psychology, 69*, 307-321. doi: 10.1037/0021-9010.69.2.307
- Jessor, R., Donovan, J. E., & Costa, F. (1990). Personality, perceived life chances, and adolescent health behavior. In K. Hurrelmann & F. Lösel (Eds.), *Health hazards in adolescence* (pp. 25-41). New York, NY: Walter de Gruyter.
- Juffer, F., Van Ijzendoorn, M. H., & Duyvesteyn, M. G. C. (1994). Opvoedingsondersteuning en intergenerationele overdracht van gehechtheid. *Kind en Adolescent, 15*, 204-221.
- Juffer, F., Duyvesteyn, M. G. C., & Van Ijzendoorn, M. H. (1995). Opvoedingsondersteuning en intergenerationele overdracht van gehechtheid: Kan de cirkel worden doorbroken? *Kind en Adolescent, 16*, 27-41.
- Kerns, K. A., Klepac, L., & Cole, A. (1996). Peer relationships and preadolescents' perceptions of security in the child-mother relationship. *Developmental Psychology, 32*, 457–466. doi:10.1037/0012-1649.36.5.614
- Kerns, K. A., Tomich, P. L., Aspelmeier, J. E., & Contreras, J. M. (2000). Attachment-based assessments of parent–child relationships in middle childhood. *Developmental Psychology, 36*, 614-626. doi: 10.1037/0012-1649.36.5.614
- Kerns, K., Abraham, M., Schlegelmilch, A., & Morgan, T. A. (2007). Mother-child attachment in later middle childhood: Assessment approaches and associations with mood and emotion regulation. *Attachment & Human Development, 9*, 33-53. doi: 10.1080/14616730601151441



- Kobak, R., & Duemmler, S. (1994). Attachment and conversation: A discourse analysis of goal corrected partnerships. In D. Perlman, & K. Bartholomew (Eds.), *Advances in the study of personal relationships* (pp. 121–149). London, England: Jessica Kingsley.
- Kobak, R., Zajac, K., Herres, J., & Krauthamer Ewing, E. S. (2015). Attachment based treatments for adolescents: the secure cycle as a framework for assessment, treatment and evaluation. *Attachment & Human Development, 17*, 220-239. doi:10.1080/14616734.2015.1006388
- Krauthamer Ewing, E. S., Diamond, G., & Levy, S. (2015). Attachment-based family therapy for depressed and suicidal adolescents: theory, clinical model and empirical support. *Attachment & Human Development, 17*, 1-21. doi: 10.1080/14616734.2015.1006384
- Laghi, F., D'Alessio, M., Pallini, S., & Baiocco, R. (2008). Attachment representations and time perspective in adolescence. *Social Indicators Research, 90*, 181-194. doi: 10.1007/s11205-008-9249-0
- Lapsley, D. K., Rice, K. G., & FitzGerald, D. P. (1990). Adolescent attachment, identity, and adjustment to college: Implications for the continuity of adaptation hypothesis. *Journal of Counseling & Development, 68*, 561-565. doi: 10.1002/j.1556-6676.1990.tb01411.x
- Lennings, C. L., Burns, A. M., & Cooney, G. (1998). The profiles of time perspective and personality: Developmental considerations. *Journal of Psychology, 132*, 629–641. doi: 10.1080/00223989809599294
- Lens, W., & Tsuzuki, M. (2007). The role of motivation and future time perspective in educational and career development. *Psychologica, 46*, 29-42. doi: 10.1111/j.1468 5884.2012.00520.x
- Lerner, R. M. (1985). Adolescent maturational changes and psychosocial development: A dynamic interactional perspective. *Journal of Youth and Adolescence, 14*, 355-372. doi: 10.1007/BF02089239
- Lewin, K. (1935). *A dynamic theory of personality*. New York: Mc Graw-Hill.
- Lewin, K. (1939). Field theory and experiment in social psychology: Concepts and methods. *The American Journal of Sociology, 44*, 868-897. doi: 10.1086/218207
- Lewin, K. (1942). Time perspective and morale. In K. Lewin (Ed.), *Resolving social conflicts and field theory in social science* (pp. 80-93). Washington, D.C.: American Psychological Association.
- Lewin, K. (1942). Field theory of learning. *Yearbook of the National Society for the study of Education, 41*, 215–242.

- Lewin, K. (1951). *Field theory in social science: Selected theoretical papers* (Edited by Dorwin Cartwright). Oxford, England: Harpers.
- Lieberman, M., Doyle, A. B., & Markiewicz, D. (1999). Developmental patterns in security of attachment to mother and father in late childhood and early adolescence: Associations with peer relations. *Child Development, 70*, 202–213. doi: 10.1111/1467-8624.00015
- Ling, S-C., Xu, H., Worrell, F. C., & Mello, Z. R. (2014). *Introducing the Chinese version of the Adolescent Time Attitude Scale (ATAS)*. Poster presented at the annual meeting of the Association for Psychological Science, San Francisco, CA.
- Lingier, T. (2018). *Gebalanceerd tijdsperspectief, een sleutel tot geluk? De rol van een gebalanceerd tijdsperspectief op het subjectief welbevinden van jongeren: mediatie door hun identiteitsformatie*. Masterproef, Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen, Universiteit Gent.
- Little, R. J. (1988). A test of missing completely at random for multivariate data with missing values. *Journal of the American Statistical Association, 83*, 1198-1202. doi: 10.1080/01621459.1988.10478722
- Lopez, F. G., & Brennan, K. A. (2000). Dynamic processes underlying adult attachment organization: Toward an attachment theoretical perspective on the healthy and effective self. *Journal of Counseling Psychology, 47*, 283– 301. doi: 10.1037/0022-0167.47.3.283
- Lopez, F. G., Mitchell, P., & Gormley, B. (2002). Adult attachment and college student distress: Test of a mediational model. *Journal of Counseling Psychology, 49*, 460–467. doi: 10.1037/0022-0167.49.4.460
- Main, M., Kaplan, N., & Cassidy, J. (1985). Security in infancy, childhood, and adulthood: A move to the level of representation. *Monographs of Society for Research in Child Development, 50*, 66-106. doi: 10.2307/3333827
- Main, M., & Goldwyn, R. (1989). *Interview-based adult attachment classifications: Related to infant-mother and infant-father attachment*. Unpublished manuscript, University of California, Berkely, CA.
- Mallinckrodt, B. (2000). Attachment, social competencies, social support, and interpersonal process in psychotherapy. *Psychotherapy Research, 10*, 239–266. doi: 10.1093/ptr/10.3.239

- Mallinckrodt, B., & Wei, M. (2005). Attachment, social competencies, social support, and psychological distress. *Journal of Counseling Psychology, 52*, 358–367. doi: 10.1037/0022-0167.52.3.358
- Man, P. (1991). The influence of peers and parents on youth life satisfaction in Hong Kong. *Social Indicators Research, 24*, 347–365. doi:https://doi.org/10.1007/BF00383734
- Matthews, G., Derryberry, D., & Siegler, G. J. (2000). Personality and emotion: Cognitive science perspectives. In S.E. Hampson (Ed.), *Advances in personality psychology* (Vol. 1), pp. 199-237. London: Routledge.
- McAdams, D. (2001). The psychology of life stories. *Review of General Psychology, 5*, 100-122. doi: 10.1037/1089-2680.5.2.100
- McCormick, C. B., & Kennedy, J. H. (1994). Parent-child attachment working models and self-esteem in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence, 23*, 1-18. doi: 10.1007/BF01537139
- McKay, M. T., Cole, J. C., Percy, A., Worrell, F. C., & Mello, Z. R. (2015). Reliability and factorial validity of adolescent time Inventory–Time attitude (ATI-TA) scores in Scottish and Northern Irish adolescents. *Personality and Individual Differences, 86*, 412–416. doi:10.1016/j.paid.2015.06.040
- Meeus, W. H. J., Oosterwegel, A., & Vollebergh, W. A. M. (2002). Parental and peer attachment and identity development in adolescence. *Journal of Adolescence, 25*, 93-106. doi: 10.1006/jado.2001.0451
- Mello, Z. R., Worrell, F. C., & Bhadare, R. (2008). *Using circle figures indicating the past, the present, and the future to predict academic achievement in adolescents*. Poster presented at the biennial meeting of the European Association for Research on Adolescence, Turin, Italy.
- Mello, Z. R., Worrell, F. C., & Buhl, M. (2008). *The Adolescent Time Inventory – German*. German Institute for International Educational Research, University of Frankfurt/Main, and the University of California, Berkeley. Retrieved from <http://www.uccs.edu/zmello/ati.html>
- Mello, Z. R., Worrell, F. C., & Andretta, J. R. (2009). Variation in how frequently adolescents think about the past, the present, and the future in relation to academic achievement. *Diskurs Kindheits- un Jugendforschung, 2*, 173-183. doi: 10.1016/j.appdev.2008.12.029
- Mello, Z. R., Finan, L. J., & Worrell, F. C. (2013). Introducing an instrument to assess time orientation and time relation in adolescents. *Journal of Adolescence, 36*, 551-563. doi: 10.1016/j.adolescence.2013.03.005

- Mello, Z. R., Rashid, K., Worrell, F. C., & Fathi, F. (2014). *Validating Adolescent Time Attitude scores (ATAS) in a sample of Iranian adolescents*. Poster presented at the 2<sup>nd</sup> International Conference on Time Perspective, Warsaw, Poland.
- Mello, Z. R., Worrell, F. C. (2015). The past, the present, and the future: A conceptual model of time perspective in adolescence. In M. Stolarski, N. Fieulaine & W. van Beek (Eds.), *Time Perspective Theory; Review, research and application* (pp 115-129). New York, NJ: Springer. doi: 10.1007/978-3-319-07368-2\_7
- Mello, Z. R., Worrell, F. C. (2016). *The Adolescent Time Inventory: Technical manual*. Unpublished manuscript, San Francisco State University & University of California, Berkely.
- Mikulincer, M., & Florian, V. (1998). The relationship between adult attachment styles and emotional and cognitive reactions to stressful events. In J. A. Simpson & W. S. Rholes (Eds.), *Attachment theory and close relationships* (pp. 143–165). New York: Guilford Press.
- Mikulincer, M., Shaver, P. R., & Pereg, D. (2003). Attachment theory and affect regulation: The dynamics, development, and cognitive consequences of attachment-related strategies. *Motivation and Emotion*, 27, 77–102. doi:10.1023/A:1024515519160
- Millings, A., Walsh, J., Hepper, E. G., & O'Brien, M. (2013). Good partner, good parent: Responsiveness mediates the link between romantic attachment and parenting style. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 39, 170-180. doi:10.1177/0146167212468333
- Molinari, L., Speltini, G., Passini, S., & Carelli, M. G. (2016). Time perspective in adolescents and young adults: Enjoying the present and trusting in a better future. *Time & Society*, 25, 594-612. doi: 10.1177/0961463X15587833
- Moretti, M. M., & Peled, M. (2004). Adolescent-parent attachment: Bonds that support healthy development. *Paediatrics & Child Health*, 9, 551-555. doi: 10.1093/pch/9.8.551
- Nelson, L. J., Padilla-Walker, L. M., Christensen, K. J., Evans, C. A., & Carroll, J. S. (2011). Parenting in emerging adulthood: an examination of parenting clusters and correlates. *Journal of Youth and Adolescence*, 40, 730–743. doi:10.1007/s10964-010-9584-8
- Nyhus, E. K., & Webley, P. (2013). The relationship between parenting and the economic orientation and behavior of Norwegian adolescents. *The Journal of Genetic Psychology: Research and Theory on Human Development*, 174, 620-641. doi: 10.1080/00221325.2012.754398

- Preacher, K. J., & Leonardelli, G. J. (2001). *Calculation for the Sobel test: An interactive calculation tool for mediation tests.*
- Robinson, M. D., & Sedikides, C. (2009). Traits and the self: Toward an integration. In P. J. Corr & G. Matthews (Eds.), *The Cambridge handbook of personality psychology* (pp. 457-472). New York, NY, US: Cambridge University Press. doi: 10.1017/CBO9780511596544.029
- Rosch, E. (1978). Principles of categorization. In E. Rosch & B. B. Lloyd (Eds.), *Cognition and categorization* (pp. 27-48). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Scheier, M. F., & Carver, C. S. (1985). Optimism, coping, and health: Assessment and implications of generalized outcome expectancies. *Health Psychology, 4*, 219 – 247. doi: 10.1037//0278-6133.4.3.219
- Seginer, R., Vermulst, A., & Shoyer, S. (2004). The indirect link between perceived parenting and adolescent future orientation: A multiple step model. *International Journal of Behavioral Development, 28*, 365–378. doi:10.1080/01650250444000081
- Sentse, M. (2010). *Bridging contexts: The interplay between family, child, and peers in explaining problem behavior in early adolescence* (Doctoral dissertation, University of Groningen, The Netherlands). Retrieved from [https://www.rug.nl/research/portal/publications/bridging-contexts-the-interplay-between-family-child-and-peers-in-explaining-problem-behavior-in-early-adolescence\(1cd4d3b1-f84d-4c67-b1631c58a7212dc3\).html](https://www.rug.nl/research/portal/publications/bridging-contexts-the-interplay-between-family-child-and-peers-in-explaining-problem-behavior-in-early-adolescence(1cd4d3b1-f84d-4c67-b1631c58a7212dc3).html)
- Shaver, P. R., & Hazan, C. (1989). Being lonely, falling in love: Perspectives from attachment theory. In M. Hojat & R. Crandall (Eds.), *Loneliness: Theory, research, and applications* (pp. 105–124). Newbury Park, CA: Sage
- Shumaker, D. M., Deutsch, R. M., & Brenninkmeyer, L. (2009). How do I connect? Attachment issues in adolescence. *Journal of Child Custody, 6*, 91-112. doi: 10.1080/15379410902894866
- Simpson, J. A. (1990). The influence of attachment styles on romantic relationships. *Journal of Personality and Social Psychology, 59*, 971–980. doi: 10.1037/0022-3514.59.5.971
- Smetana, J. G. (1995). Parenting styles and conceptions of parental authority during adolescence. *Child Development, 66*, 299–316. doi:10.1111/j.1467-8624.1995.tb00872.x

- Snyder, C. R., Sympson, S. C., Ybasco, F. C., Borders, T. F., Babyak, M. A., & Higgins, R. L. (1996). Development and validation of the State Hope Scale. *Journal of Personality and Social Psychology, 70*, 321–335. doi:10.1037/0022-3514.70.2.321
- Sroufe, L. A., & Waters, E. (1977). Attachment as an organizational construct. *Child Development, 48*, 1184-1199. doi: 10.2307/1128475
- Sroufe, L. A., Egeland, B., Carlson, E., & Collins, W. A. (2005). *The development of the person: The Minnesota study of risk and adaptation from birth to adulthood*. New York: Guilford.
- Stein, H., Jacobs, N. J., Ferguson, K. S., Allen, J. G., & Fonagy, P. (1998). What do adult attachment scales measure? *Bulletin of the Menninger Clinic, 62*, 33–82.
- Stolarski, M., Fieulaine, N., & van Beek, W. (2015). *Time perspective theory: Review, research and application. Essays in honor of Philip G. Zimbardo*. New York: Springer.
- Stolarski, M., Wiberg, M., & Osin, E. (2015). Assessing temporal harmony: The issue of a balanced time perspective. In M. Stolarski, N. Fieulaine, & W. van Beek (Eds.), *Time perspective theory: Review, research and application, Essays in honor of Philip G. Zimbardo* (pp. 57-71). Cham, Switzerland: Springer International. doi: 10.1007/978-3-319-07368-2\_3
- Teahan, J. E. (1957). Future time perspective, optimism, and academic achievement. *Journal of Abnormal and Social Psychology, 57*, 379-380. doi: 10.1037/h0042296
- Thorne, A., & Nam, V. (2009). The storied construction of personality. In P. Corr & G. Matthews (Eds.), *Cambridge handbook of personality* (pp. 491-505). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Van Ijzendoorn, M. H., Kranenbrug, M. J., Zwart-Woudstra, H. A., van Busschbach, A. M., & Lambermon, M. W. E. (1991). Gehechtheid over meer generaties: De gehechtheid van de ouder, de gehechtheid van het kind en diens sociaal-emotionele ontwikkeling. *Kind en Adolescent, 12*, 87-97.
- Van Ijzendoorn, M. H. (1993). *Associations between adult attachment representation and parent-child attachment, parental responsiveness, and clinical Status: A meta-analysis on the predictive validity of the Adult Attachment Interview*. Ongepubliceerd manuscript, Rijksuniversiteit Leiden, Centrum voor Gezinsstudies, Leiden.
- Van Ijzendoorn, M. H., Bakermans-Kranenburg, M. J. (1994). Intergenerationele overdracht van gehechtheid. *Kind en Adolescent, 15*, 1-24.
- Van Ijzendoorn, M. H., Bakermans-Kranenburg, M. J. (1997) Intergenerational transmission of attachment: A move to the contextual level. *Attachment and psychopathology*. New York, NY, US: Guilford Press.

- Van Ijzendoorn, M. H. (1994). *Gehechtheid van ouders en kinderen. Intergenerationele overdracht van gehechtheid in theorie, (klinisch) onderzoek en gevalbeschrijvingen*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Van Ryzin, M. J., & Leve, L. D. (2012). Validity evidence for the Security Scale as a measure of perceived attachment security in adolescence. *Journal of Adolescence, 35*, 425-431. doi: 10.1016/j.adolescence.2011.07.014
- Waters, H. S., & Waters, E. (2006). The attachment working models concept: Among other things, we build script like representations of secure base experiences. *Attachment & Human Development, 8*, 185-197. doi:10.1080/ 14616730600856016
- Wei, M., Heppner, P. P., & Mallinckrodt, B. (2003). Perceived coping as a mediator between attachment and psychological distress: A structural equation modeling approach. *Journal of Counseling Psychology, 50*, 438– 447. doi: 10.1037/0022-0167.50.4.438
- Wei, M., Mallinckrodt, B., Russell, D. W., & Abraham, T. W. (2004). Maladaptive perfectionism as a mediator and moderator between attachment and negative mood. *Journal of Counseling Psychology, 51*, 201– 212. doi: 10.1037/0022-0167.51.2.201
- Wei, M., Russell, D. W., Mallinckrodt, B., & Zakalik, R. A. (2004). Cultural equivalence of adult attachment across four ethnic groups: Factor structure, structural means, and associations with negative mood. *Journal of Counseling Psychology, 51*, 408–417. doi: 10.1037/0022-0167.51.4.408
- Wei, M., Heppner, P. P., Russell, D. W., & Young, S. K. (2006). Maladaptive perfectionism and ineffective coping as mediators between attachment and subsequent depression: A prospective analysis. *Journal of Counseling Psychology, 53*, 67–79. doi:10.1037/0022-0167.53.1.67
- Wei, M., Russell, D. W., Mallinckrodt, B., & Vogel, D. L. (2007). The Experiences in Close Relationships scale (ECR) – Short Form: Reliability, validity, and factor structure. *Journal of Personality Assessment, 88*, 187-204.
- Westen, D., Nakash, O., Thomas, C., & Bradley, R. (2006). Clinical assessment of attachment patterns and personality disorder in adolescents and adults. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 74*, 1065-1085. doi:10.1037/0022-006X.74.6.1065
- Wilkinson, R. B. (2004). The role of parental and peer attachment in psychological health and self-esteem of adolescents. *Journal of Youth and Adolescence, 33*, 479–493. doi:<https://doi.org/10.1023/B:JOYO.0000048063.59425.20>

- Worrell, F. C., & Hale, R. L. (2001). The relationship of hope in the future and perceived school climate to school completion. *School Psychology Quarterly, 16*, 370-388. doi: 10.1521/scpq.16.4.370.19896
- Worrell, F. C., & Mello, Z. R. (2007). Reliability and validity of Zimbardo Time Perspective Inventory scores in academically talented adolescents. *Educational and Psychological Measurement, 67*, 487-504. doi:10.1177/0013164406296985.
- Worrell, F. C., Mello, Z. R., & Buhl, M. (2013). Introducing English and German versions of the Adolescent Time Attitude Scale (ATAS). *Assessment, 4*, 496–510. doi:10.1177/1073191110396202
- Worrell, F. C., Mello, Z. R., & International Collaborators. (2015). *Validating Adolescent Time Inventory-Time Attitude scores in samples from eight, no ten countries*. In Z. R. Mello and M. Buhl (Co-Chairs), International studies on time perspective: How thoughts about the past, the present, and the future predict adolescent outcomes. Poster Symposium presented at the biennial meeting of the Society for Research on Child Development, Philadelphia, PA.
- Wyman, P. A., Cowen, E. L., Work, W. C., Raoof, A., Gribble, P. A., Parker, G. R., & Wannon, M. (1992). Interviews with children who experienced major life stress: Family and child attributes that predict resilient outcomes. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 31*, 904 – 910. doi:10.1097/00004583-199209000-00019
- Zakalik, R. A., & Wei, M. (2006). Adult attachment, perceived discrimination based on sexual orientation, and depression in gay males. *Journal of Counseling Psychology, 53*, 302-313. doi:10.1037/0022-0167.53.3.302
- Zimbardo, P. G., Keough, K. A., & Boyd, J. N. (1997). Present time perspective as a predictor of risk driving. *Personality and Individual Difference, 23*, 1007-1023. doi:10.1016/S0191-8869(97)00113-X
- Zimbardo, P. G., & Boyd J. N. (1999). Putting time in perspective. A valid, reliable individual differences metric. *Journal of Personality and Social Psychology, 77*, 1271–1288. doi: 10.1037/0022-3514.77.6.1271
- Zimbardo, P. G., & Boyd, J. N. (2008). *The time paradox: The new psychology of time that will change your life*. New York, NY: Simon and Schuster.



## **Bijlagen**

**Bijlage 1.** Vragenlijst voor jongeren.

**Bijlage 2.** Vragenlijst voor ouders.

**Bijlage 3.** Passive informed consent voor deelname van jongeren.

**Bijlage 4.** Active informed consent voor deelname van ouders.

## **I Am Who I Am Because Of My Parents?**

Beste jongere,



Veel jongeren denken vaak na over de **toekomst, en soms ook over het verleden en over hoe ze nu zijn**. Zeker voor jongeren zijn dit vaak prangende vragen. In onze vakgroep doen wij onderzoek naar de manieren waarop mensen over deze vragen nadenken. Omdat jij momenteel in de levensfase zit waarin deze vragen belangrijk zijn vragen we je om mee te werken aan dit onderzoek. Deze vragenlijst gaat over **de relatie met je ouders en het tijdsperspectief van jongeren**.

In deze bundel vind je eerst een aantal vragen die peilen naar achtergrondgegevens (leeftijd, geslacht, etc.). Daarna vind je in deze bundel een aantal vragenlijsten. Er worden in elke vragenlijst een aantal stellingen gegeven en het is aan jou om **aan te duiden in welke mate je akkoord gaat met de stellingen door een cijfer te omcirkelen**. Meestal is je eerste antwoord het goede. Mocht je per ongeluk toch een fout antwoord hebben gegeven, zet er dan een duidelijk kruis door en omcirkel een ander antwoord.

Belangrijk is dat je **alle** vragen beantwoordt **in de volgorde zoals aangegeven**. De vragen moeten niet altijd op dezelfde manier beantwoord worden. Lees dus goed de instructies bovenaan de pagina's!

Vul de vragen **eerlijk** in. Enkel dan zijn je antwoorden bruikbaar. Ze worden **volledig anoniem** verwerkt: de antwoorden die je geeft worden enkel gebruikt voor het onderzoek, en worden dus niet doorgegeven aan anderen. Je leraren, de school, je ouders en de andere leerlingen komen dus niets te weten over jouw antwoorden op de vragen.

We bedanken je van harte voor je medewerking!

Brenda van Rhee

Liesbeth Daenen

Prof. Dr. Wim Beyers

## ACHTERGRONDGEGEVENS

**Vul in of omcirkel het cijfer met het antwoord dat voor jou geldt of het beste bij jou past.**

1. Wat is je **geboortedatum** (niet in 2019!)? ...../...../..... (dag, maand, jaar)  
Wat is de **datum van vandaag**? ...../...../2019 (dag, maand, jaar)

2. Wat is je **geslacht**? Duidt op onderstaande lijn met een kruisje aan of je jezelf eerder een meisje of vrouw voelt, of eerder een jongen of man. Iets daartussenin kan natuurlijk ook. **Ik voel mij...**

een meisje \_\_\_\_\_ een jongen

3. In het middelbaar onderwijs volg(de) ik een **studierichting** in het
- |          |     |
|----------|-----|
| <b>1</b> | ASO |
| <b>2</b> | TSO |
| <b>3</b> | BSO |
| <b>4</b> | KSO |

## HEDEN, VERLEDEN en TOEKOMST

(ATI; Mello & Worrell, 2016)

**Duid één antwoord aan bij elk van onderstaande stellingen. De betekenis van de antwoorden vind je hieronder.**

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
<b>helemaal niet akkoord</b>	<b>niet akkoord</b>	<b>soms niet, soms wel akkoord</b>	<b>akkoord</b>	<b>helemaal akkoord</b>

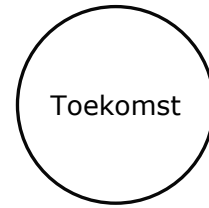
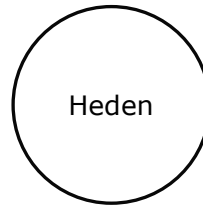
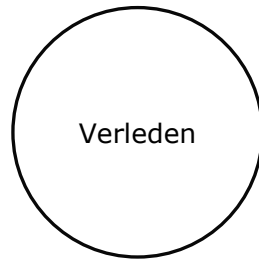
- |   |          |          |          |          |          |
|---|----------|----------|----------|----------|----------|
| 1. Ik kijk uit naar mijn toekomst.  | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 2. Ik ben niet tevreden met mijn leven op dit moment.                     | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 3. Ik heb heel leuke herinneringen aan mijn kindertijd.                   | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 4. Ik twijfel of ik iets van mezelf en mijn leven zal maken.              | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 5. Ik ben gelukkig met mijn huidige leven.                                | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 6. Mijn verleden is een periode in mijn leven die ik liever zou vergeten. | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 7. Mijn toekomst maakt me gelukkig.                                       | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
<b>helemaal niet akkoord</b>	<b>niet akkoord</b>	<b>soms niet, soms wel akkoord</b>	<b>akkoord</b>	<b>helemaal akkoord</b>

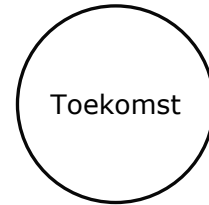
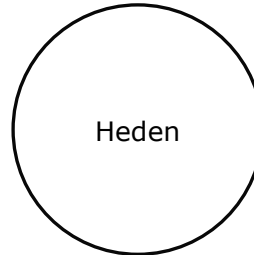
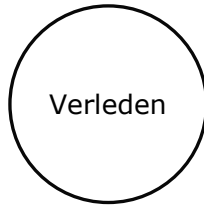
8. Ik heb negatieve gevoelens over mijn huidige situatie.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
9. Ik heb goede herinneringen aan de tijd toen ik opgroeide.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
10. Ik denk niet dat ik het ver zal schoppen in de toekomst.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
11. Ik ben blij met het heden.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
12. Ik ben niet tevreden met het verleden.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
13. Mijn toekomst doet mij glimlachen.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
14. Ik ben tevreden met het heden.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
15. Mijn verleden maakt me droevig.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
16. Nadenken over mijn toekomst maakt me droevig.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
17. In het algemeen voel ik mij gelukkig over wat ik nu doe.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
18. Ik wou dat ik niet het verleden had dat ik nu heb.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
19. Ik ben opgewonden over mijn toekomst.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
20. Ik ben niet tevreden met mijn heden.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
21. Ik heb blije gedachten over mijn verleden.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
22. Ik denk niet graag na over mijn toekomst.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
23. Ik ben niet gelukkig met mijn huidige leven.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
24. Ik denk graag terug aan mijn verleden omdat het zo'n leuke tijd voor mij was.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
25. Vooruit denken is zinloos.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
26. In het algemeen ben ik blij met mijn leven op dit moment.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
27. Ik heb onaangename gedachten over mijn verleden.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
28. Nadenken over mijn toekomst maakt me opgewekt.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
29. Ik maak me ongerust over mijn huidige leven.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
30. Mijn verleden is vol met gelukkige herinneringen.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>

Kies één van de 7 figuren hieronder die aangeeft hoe belangrijk het verleden, het heden en de toekomst voor jou zijn, waarbij grotere cirkels belangrijker zijn. Kruis dus slechts één van de 7 vierkantjes aan.

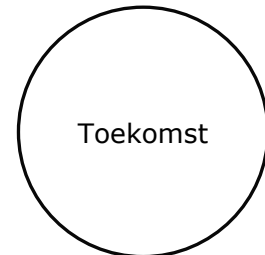
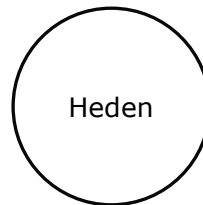
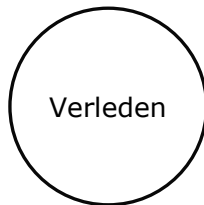
Figuur 1



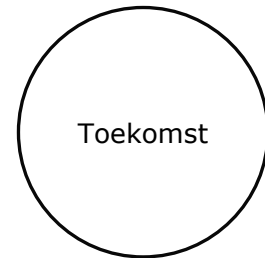
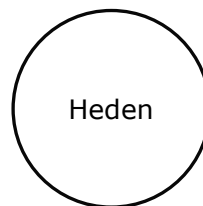
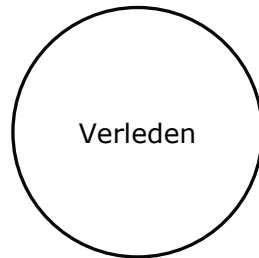
Figuur 2



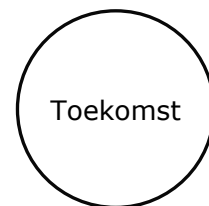
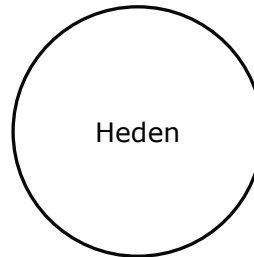
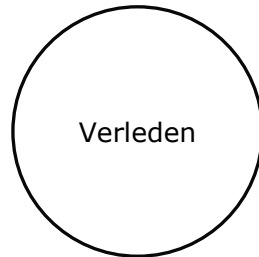
Figuur 3



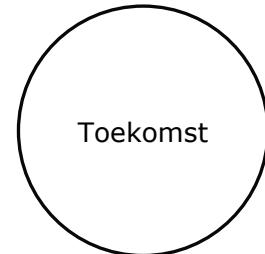
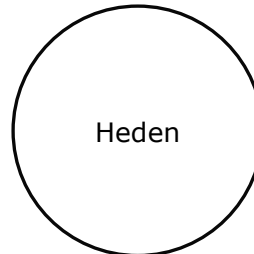
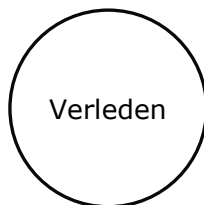
Figuur 4



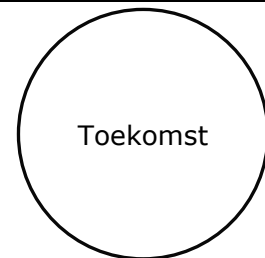
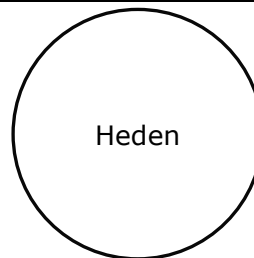
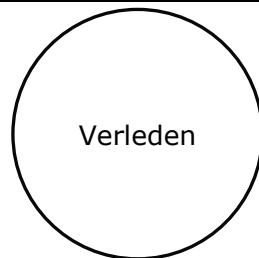
Figuur 5



Figuur 6

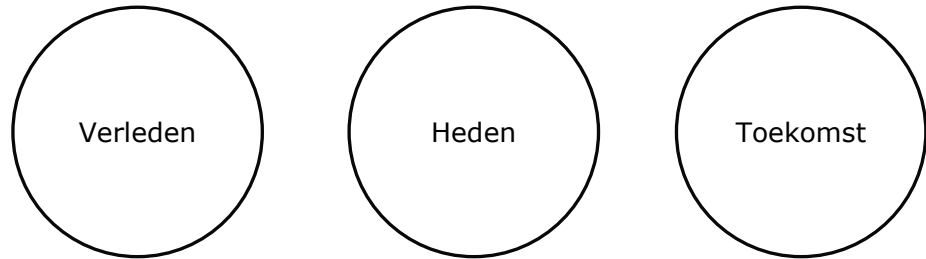


Figuur 7

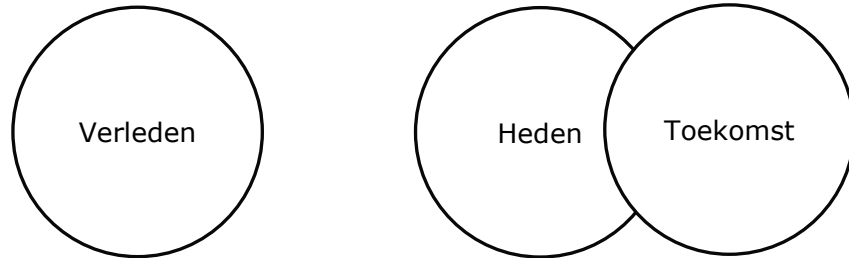


Kies nu één van de 4 figuren hieronder die aanduidt hoe jij denkt over de relatie tussen verleden, heden en toekomst. Kruis dus één van de 4 vierkantjes aan.

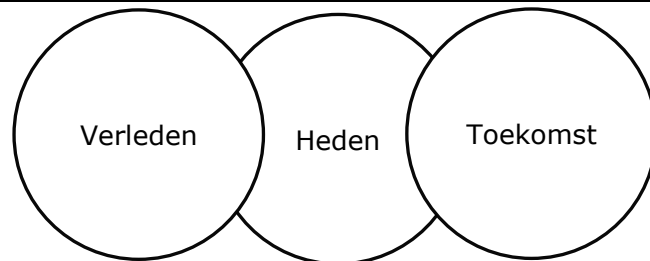
Figuur 1



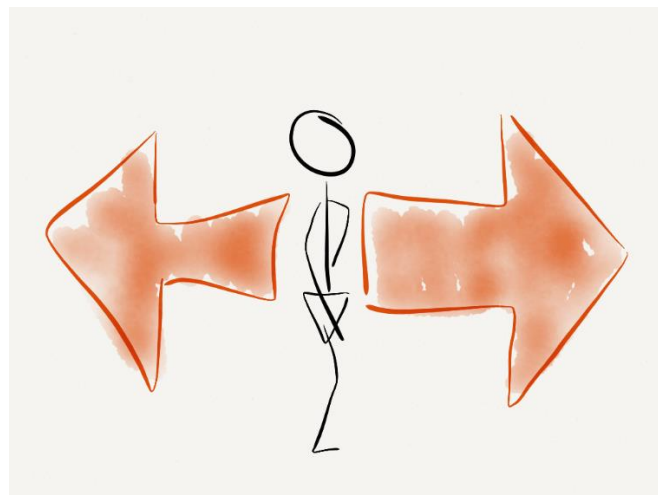
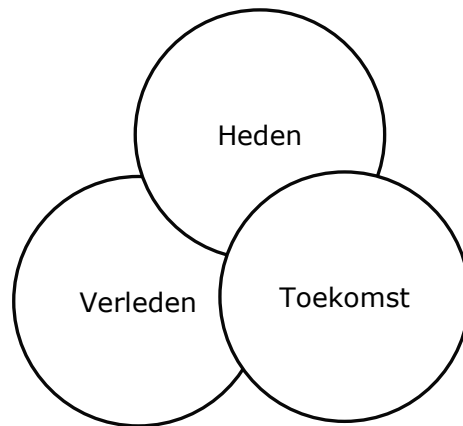
Figuur 2



Figuur 3



Figuur 4



**Met de volgende vragen willen we nagaan hoe gemakkelijk of moeilijk je het beantwoorden van deze vragen over HEDEN, VERLEDEN en TOEKOMST vond. Duid één antwoord aan bij elk van onderstaande stellingen. De betekenis van de antwoorden vind je hieronder.**

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
<b>heel moeilijk</b>	<b>moeilijk</b>	<b>soms moeilijk, soms gemakkelijk</b>	<b>gemakkelijk</b>	<b>heel gemakkelijk</b>

- |    |  |          |          |          |          |          |
|----|--|----------|----------|----------|----------|----------|
| 1. | Vond je deze vragen over verleden, heden en toekomst moeilijk of gemakkelijk?  | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 2. | Vond je het moeilijk of gemakkelijk om de hele tijd te switchen tussen verleden, heden en toekomst?  | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 3. | Was het moeilijk om elke keer je aandacht bij het heden of verleden of de toekomst te houden?  | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 4. | Was het moeilijk doordat je soms werd afgeleid door iets wat je bijvoorbeeld hebt meegemaakt deze week, zodat focussen op toekomst of verleden moeilijk was? | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 5. | Vond je het moeilijk of gemakkelijk om bepaalde gedachten opzij te zetten tijdens deze vragen over heden, verleden en toekomst?                              | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |



## IK en MIJN OUDERS

(ECR; Bosmans & Soenens, 2017)

(KSS: Kerns, Klepac & Cole, 1996; Lieberman, Doyle & Markiewicz, 1999)

**De volgende vragen gaan over je ouder(s). Probeer je je ouder(s) zo goed mogelijk voor te stellen bij het invullen van deze vragenlijst. Duid aan op een schaal van 1 tot 7 in welke mate je akkoord gaat met volgende uitspraken.**

	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>
	<b>helemaal niet akkoord</b>	<b>niet akkoord</b>	<b>eerder niet akkoord</b>	<b>wel/ niet akkoord</b>	<b>eerder wel akkoord</b>	<b>akkoord</b>	<b>helemaal akkoord</b>
1. Het helpt om met mijn ouder(s) te praten als ik me slecht voel.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>
2. Ik heb veel bevestiging nodig dat ik graag gezien word door mijn ouder(s).	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>
3. Ik wil een hechte band met mijn ouder(s) krijgen maar ik trek mij altijd terug.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>
4. Ik vind dat mijn ouder(s) niet zo innig met me omgaat(n) als ik zou willen.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>
5. Ik doe voor veel dingen beroep op mijn ouder(s), bijvoorbeeld voor troost en geruststelling.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>
6. Mijn verlangen om een zeer hechte band te hebben, schrikt mijn ouder(s) soms af.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>
7. Ik probeer te vermijden om een te hechte band met mijn ouder(s) te krijgen.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>
8. Ik pieker zelden over verlaten worden	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>
9. Meestal bespreek ik mijn problemen en zorgen met mijn ouder(s).	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>
10. Het frustrleert me als mijn ouder(s) er niet is/zijn wanneer ik hem/haar nodig heb.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>
11. Ik word zenuwachtig als mijn ouder(s) te innig met mij omgaat(n).	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>
12. Ik maak me zorgen dat mijn ouder(s) niet evenveel om mij geeft/geven als ik om hem/haar geef.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>





## MIJN OUDERS ZEGGEN TEGEN MIJ...

Hieronder vind je een aantal uitspraken over het verleden, heden en de toekomst die ouders tegen hun kinderen zouden kunnen zeggen. Omcirkel een cijfer tussen 1 (nooit) tot 5 (zeer vaak) achter elke stelling om aan te geven hoe vaak jouw ouder(s) dit, of iets wat er op lijkt, tegen jou zegt.

1 nooit	2 zelden	3 soms	4 vaak	5 zeer vaak
------------	-------------	-----------	-----------	----------------

### Mijn ouder(s) zeg(t)gen ... tegen mij:

- |     |  |   |   |   |   |   |
|-----|--|---|---|---|---|---|
| 1.  | Als je hard werkt kun je alles bereiken wat je wenst te bekomen.                               | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 2.  | Als je nu hard studeert en goed je best doet, zal je daar later profijt van hebben.            | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 3.  | Niets is gratis in het leven, je moet ervoor werken.   | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 4.  | Wat wil je later worden?   | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 5.  | Maak je geen zorgen, het komt wel weer goed.   | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 6.  | Je mag best eens stilstaan bij hoe goed je het nu hebt.  | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 7.  | Vroeger gingen wij buiten spelen, in plaats van de hele dag op de tablet/smartphone te spelen. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 8.  | Vroeger hadden wij het niet zo goed als jullie het nu hebben.                                  | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 9.  | Toen ik jong was hadden we echt contact met mensen, in plaats van via social media.            | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 10. | Jij hebt nu meer kansen dan wij vroeger hadden   | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |



**MIJN OUDER(S) EN IK**  
(OOS; Soenens et al., 2010)

**Hieronder vind je een aantal stellingen of uitspraken over je ouder(s).  
Omcirkel een cijfer tussen 1 (helemaal niet van toepassing) tot 5  
(helemaal van toepassing) achter elke stelling.**

<b>1 helemaal niet</b>	<b>2 niet</b>	<b>3 soms niet, soms wel</b>	<b>4 wel</b>	<b>5 helemaal wel</b>
--------------------------------	-------------------	--------------------------------------	------------------	-------------------------------

- |   |          |          |          |          |          |
|---|----------|----------|----------|----------|----------|
| 1. Mijn ouders maken dat ik me beter voel nadat ik mijn zorgen met hen besproken heb.     | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 2. Mijn ouders hebben duidelijke verwachtingen over hoe ik mij dien te gedragen.          | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 3. Mijn ouders stellen me vragen over hoe ik me buitenshuis gedraag.                      | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 4. Mijn ouders proberen steeds de manier waarop ik de dingen zie te veranderen.           | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 5. Mijn ouders laten me mijn eigen plannen maken voor de dingen die ik doe.               | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 6. Mijn ouders glimlachen vaak naar mij.  | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 7. Mijn ouders verwachten dat ik mij op een bepaalde manier gedraag.                      | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 8. Mijn ouders herinneren me aan de regels die ze voor mij opgesteld hebben.              | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 9. Mijn ouders veranderen van gespreksonderwerp telkens wanneer ik iets te vertellen heb. | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 10. Mijn ouders zijn meestal bereid om de zaken vanuit mijn standpunt te bekijken.        | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 11. Mijn ouders kunnen ervoor zorgen dat ik me beter voel als ik van streek ben.          | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 12. Mijn ouders vinden dat kinderen niet zomaar alles mogen doen wat ze willen.           | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 13. Mijn ouders zien erop toe dat ik me gedraag zoals het hoort.                          | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 14. Mijn ouders onderbreken mij vaak.   | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 15. Mijn ouders laten mij kiezen wat ik doe, telkens als dat mogelijk is.                 | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 16. Mijn ouders vrolijken mij op als ik droevig ben.                                      | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 17. Mijn ouders willen dat ik leer om regels na te volgen, zowel thuis als buitenshuis.   | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 18. Mijn ouders praten over mijn gedrag met burens, andere ouders of mijn leraren.        | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |

<b>1 helemaal niet</b>	<b>2 niet</b>	<b>3 soms niet, soms wel</b>	<b>4 wel</b>	<b>5 helemaal wel</b>
--------------------------------	-------------------	--------------------------------------	------------------	-------------------------------

- |  |          |          |          |          |          |
|--|----------|----------|----------|----------|----------|
| 19. Mijn ouders geven mij de schuld van de problemen van andere gezinsleden.                             | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 20. Mijn ouders laten me toe om dingen voor mezelf te beslissen.   | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 21. Mijn ouders geven mij veel zorg en aandacht.   | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 22. Mijn ouders vinden dat ze het recht hebben om regels op te stellen voor mijn gedrag.                 | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 23. Mijn ouders doen moeite om te weten te komen wie mijn vrienden zijn en waar ik mijn tijd doorbreng   | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 24. Mijn ouders rakelen mijn vroegere fouten op wanneer ze mij bekritisieren.                            | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 25. Mijn ouders staan erop om alles op hun manier te doen.   | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 26. Mijn ouders vinden het belangrijk om mij te tonen dat ze van me houden.                              | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 27. Mijn ouders laat me alles doen wat ik maar wil.  | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 28. Mijn ouders lijken zich niet aan te trekken of ik mij gedraag zoals zij dat willen.                  | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 29. Mijn ouders zijn minder vriendelijk tegen me wanneer ik dingen niet op hun manier zie.               | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 30. Mijn ouders zijn niet erg gevoelig voor wat ik belangrijk vind.                                      | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 31. Mijn ouders doen graag dingen samen met mij.   | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 32. Mijn ouders hebben redelijke verwachtingen over mijn gedrag.   | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 33. Mijn ouders hebben er geen weet van hoe ik mij thuis of elders gedraag.                              | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 34. Mijn ouders vermijden me aan te kijken wanneer ik hen heb teleurgesteld.                             | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 35. Mijn ouders helpen me om mijn eigen richting in het leven te kiezen.                                 | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 36. Mijn ouders zijn onduidelijk over wat ze van me verwachten.  | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 37. Mijn ouders gaan op een redelijke manier na of ik me gedraag zoals zij dat willen.                   | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 38. Mijn ouders praten niet meer met mij als ik hun gevoelens gekwetst heb, tot ik hen weer plezier doe. | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |



Beste moeder of vader,



Veel jongeren denken vaak na over de **toekomst, en soms ook over het verleden en over hoe ze nu zijn**. Zeker voor jongeren zijn dit vaak prangende vragen. In onze vakgroep doen wij onderzoek naar de manieren waarop jongeren over deze vragen nadenken, en hoe de **relatie met hun ouders** hierin een rol speelt.

Als moeder of vader van u kind, vragen wij u daarom om ook deel te nemen aan dit onderzoek.

In deze bundel vind je eerst een aantal vragen die peilen naar achtergrondgegevens (leeftijd, geslacht, etc.). Daarna vind je in deze bundel een aantal vragenlijsten. Er worden in elke vragenlijst een aantal stellingen gegeven en het is aan jou om **aan te duiden in welke mate je akkoord gaat met de stellingen door een cijfer te omcirkelen**. Meestal is je eerste antwoord het goede. Mocht je per ongeluk toch een fout antwoord hebben gegeven, zet er dan een duidelijk kruis door en omcirkel een ander antwoord.

Belangrijk is dat je **alle** vragen beantwoordt **in de volgorde zoals aangegeven**. De vragen moeten niet altijd op dezelfde manier beantwoord worden. Lees dus goed de instructies bovenaan de pagina's!

Vul de vragen **eerlijk** in. Enkel dan zijn je antwoorden bruikbaar. Ze worden **volledig anoniem** verwerkt: de antwoorden die je geeft worden enkel gebruikt voor het onderzoek, en worden dus niet doorgegeven aan anderen. De school, je kind of anderen komen dus niets te weten over jouw antwoorden op de vragen.

De **ingevulde vragenlijst** stopt u in de omslag. Die kleeft u dicht en geeft u met uw zoon/dochter **terug mee naar de school**.

We bedanken je van harte voor je medewerking!

Brenda van Rhee

Liesbeth Daenen

Prof. Dr. Wim Beyers

## ACHTERGRONDGEGEVENS

Vul in of omcirkel het antwoord dat voor jou geldt of het beste bij jou past.

1. Wat is je **leeftijd**? \_\_\_\_\_

2. Wat is je **geslacht**? Duidt op onderstaande lijn met een kruisje aan of je jezelf eerder vrouw voelt, of eerder een man. Iets daartussenin kan natuurlijk ook. **Ik voel mij...**

een vrouw

een man

\_\_\_\_\_

3. Je **relatie** tot het kind: Ik ben...

- biologische ouder
- stiefouder
- adoptieouder
- pleegouder
- grootouder
- andere, namelijk \_\_\_\_\_

4. **Hoeveel** kinderen heb je? \_\_\_\_\_

5. Welke **situatie** past bij je? Ik ben...

- alleenstaand
- gehuwd/samenwonend met partner
- gescheiden en samenwonend met nieuwe partner
- gescheiden en niet samenwonend met nieuwe partner
- weduwe/weduwnaar
- andere situatie: \_\_\_\_\_

6. Wat is het hoogste **diploma** dat u heeft?

- Lager onderwijs
- Lager secundair onderwijs
- Hoger secundair onderwijs
- Hoger onderwijs buiten universiteit (1 cyclus)
- Hoger onderwijs buiten universiteit (2 cycli)
- Universitair onderwijs

7. Wat is je **beroep**? \_\_\_\_\_

## IK en MIJN OUDERS

(ECR; Bosmans & Soenens, 2017)

(KSS: Kerns, Klepac & Cole, 1996; Lieberman, Doyle & Markiewicz, 1999)

**De volgende vragen gaan over de relatie met je eigen ouder(s) zoals die was toen jij nog kind of jongere was. Probeer je je ouder(s) van toen zo goed mogelijk voor te stellen bij het invullen van deze vragenlijst. Duid aan op een schaal van 1 tot 7 in welke mate je akkoord gaat met volgende uitspraken.**

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>
<b>helemaal niet akkoord</b>	<b>niet akkoord</b>	<b>eerder niet akkoord</b>	<b>wel/ niet akkoord</b>	<b>eerder wel akkoord</b>	<b>akkoord</b>	<b>helemaal akkoord</b>

### Toen ik jong was ...

- |  |          |          |          |          |          |          |          |
|--|----------|----------|----------|----------|----------|----------|----------|
| 1. ... hielp het om met mijn ouder(s) te praten als ik me slecht voelde.                             | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> | <b>6</b> | <b>7</b> |
| 2. ... had ik veel bevestiging nodig dat ik graag gezien werd door mijn ouder(s).                    | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> | <b>6</b> | <b>7</b> |
| 3. ... wou ik een hechte band met mijn ouder(s) krijgen maar ik trok mij altijd terug.               | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> | <b>6</b> | <b>7</b> |
| 4. ... vond ik dat mijn ouder(s) niet zo innig met me omging(en) als ik zou gewild hebben.           | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> | <b>6</b> | <b>7</b> |
| 5. ... deed ik voor veel dingen beroep op mijn ouder(s), bijvoorbeeld voor troost en geruststelling. | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> | <b>6</b> | <b>7</b> |
| 6. ... schrok mijn verlangen om een zeer hechte band te hebben mijn ouder(s) soms af.                | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> | <b>6</b> | <b>7</b> |
| 7. ... probeerde ik te vermijden om een te hechte band met mijn ouder(s) te krijgen.                 | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> | <b>6</b> | <b>7</b> |
| 8. ... piekerde ik zelden over verlaten worden   | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> | <b>6</b> | <b>7</b> |
| 9. ... besprak ik meestal mijn problemen en zorgen met mijn ouder(s).                                | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> | <b>6</b> | <b>7</b> |
| 10. ... frustreerde het me als mijn ouder(s) er niet was/waren wanneer ik hem/haar nodig had.        | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> | <b>6</b> | <b>7</b> |
| 11. ... werd ik zenuwachtig als mijn ouder(s) te innig met mij omging(en).                           | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> | <b>6</b> | <b>7</b> |



<b>1</b> <b>helemaal</b> <b>niet</b> <b>akkoord</b>	<b>2</b> <b>niet</b> <b>akkoord</b>	<b>3</b> <b>eerder</b> <b>niet</b> <b>akkoord</b>	<b>4</b> <b>wel/</b> <b>niet</b> <b>akkoord</b>	<b>5</b> <b>eerder</b> <b>wel</b> <b>akkoord</b>	<b>6</b> <b>akkoord</b>	<b>7</b> <b>helemaal</b> <b>akkoord</b>
--	---	--	--	---	----------------------------	---

### **Toen ik jong was ...**

- |  |          |          |          |          |          |          |          |
|--|----------|----------|----------|----------|----------|----------|----------|
| 12. ... maakte ik me zorgen dat mijn ouder(s) niet evenveel om mij gaf/gaven als ik om hem/haar gaf. | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> | <b>6</b> | <b>7</b> |
| 13. ... vond ik het gemakkelijk om mijn ouders te vertrouwen.  | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> | <b>6</b> | <b>7</b> |
| 14. ... vond ik het gemakkelijk om mijn ouders te vertrouwen.  | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> | <b>6</b> | <b>7</b> |
| 15. ... vond ik dat mijn ouders zich vaak bemoeiden als ik zelf dingen wou doen.                     | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> | <b>6</b> | <b>7</b> |
| 16. ... vond ik het gemakkelijk om op mijn ouders te rekenen voor hulp.                              | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> | <b>6</b> | <b>7</b> |
| 17. ... vertelde ik mijn ouders niet graag wat ik dacht of voelde.                                   | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> | <b>6</b> | <b>7</b> |
| 18. ... had ik mijn ouders voor veel zaken niet echt nodig.  | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> | <b>6</b> | <b>7</b> |
| 19. ... had ik het gevoel dat mijn ouders mij echt begrepen.   | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> | <b>6</b> | <b>7</b> |
| 20. ... dacht ik dat mijn ouders niet naar mij luisterden.   | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> | <b>6</b> | <b>7</b> |
| 21. ... ging ik naar mijn ouders als ik verdrietig was.  | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> | <b>6</b> | <b>7</b> |
| 22. ... voelde ik me beter als mijn ouders in de buurt waren.  | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> | <b>6</b> | <b>7</b> |
| 23. ... vond ik dat mijn ouders genoeg tijd met mij doorbrachten.                                    | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> | <b>6</b> | <b>7</b> |
| 24. ... zou ik gewild hebben dat ik een betere band met mijn ouders had.                             | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> | <b>6</b> | <b>7</b> |
| 25. ... maakte ik me zorgen dat mijn ouders niet echt van mij hielden.                               | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> | <b>6</b> | <b>7</b> |
| 26. ... was ik er echt zeker van dat mijn ouders mij niet zouden verlaten.                           | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> | <b>6</b> | <b>7</b> |
| 27. ... maakte ik me zorgen dat mijn ouders er niet zouden zijn als ik ze nodig had.                 | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> | <b>6</b> | <b>7</b> |
| 28. ... zou ik gewild hebben dat mijn ouders mij meer zouden geholpen hebben met mijn problemen.     | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> | <b>6</b> | <b>7</b> |

## IK ZEG TEGEN MIJN KIND...

Hieronder vindt u een aantal uitspraken over het verleden, heden en de toekomst die ouders tegen hun kinderen zouden kunnen zeggen. Omcirkel een cijfer tussen 1 (nooit) tot 5 (zeer vaak) achter elke stelling om aan te geven hoe vaak u dit, of iets wat er op lijkt tegen uw kind zegt.

1 nooit	2 zelden	3 soms	4 vaak	5 zeer vaak
------------	-------------	-----------	-----------	----------------

### Ik zeg ... tegen mijn kind:

- |     |  |   |   |   |   |   |
|-----|--|---|---|---|---|---|
| 1.  | Als je hard werkt kun je alles bereiken wat je wenst te bekomen.                               | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 2.  | Als je nu hard studeert en goed je best doet, zal je daar later profijt van hebben.            | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 3.  | Niets is gratis in het leven, je moet ervoor werken.   | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 4.  | Wat wil je later worden?   | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 5.  | Maak je geen zorgen, het komt wel weer goed.   | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 6.  | Je mag best eens stilstaan bij hoe goed je het nu hebt.  | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 7.  | Vroeger gingen wij buiten spelen, in plaats van de hele dag op de tablet/smartphone te spelen. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 8.  | Vroeger hadden wij het niet zo goed als jullie het nu hebben.                                  | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 9.  | Toen ik jong was hadden we echt contact met mensen, in plaats van via social media.            | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| 10. | Jij hebt nu meer kansen dan wij vroeger hadden   | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |

**HEDEN, VERLEDEN en TOEKOMST**  
(ATI-A; Mello & Worrell, 2016)

**Duid één antwoord aan bij elk van onderstaande stellingen. De betekenis van de antwoorden vind je hieronder.**

	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
	<b>helemaal niet akkoord</b>	<b>niet akkoord</b>	<b>soms niet, soms wel akkoord</b>	<b>akkoord</b>	<b>helemaal akkoord</b>

- |     |  |          |          |          |          |          |
|-----|--|----------|----------|----------|----------|----------|
| 1.  | Ik kijk uit naar mijn toekomst.  | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 2.  | Ik ben niet tevreden met mijn leven op dit moment.                     | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 3.  | Ik heb heel leuke herinneringen aan mijn kindertijd.                   | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 4.  | Ik twijfel of ik iets van mezelf en mijn leven zal maken.              | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 5.  | Ik ben gelukkig met mijn huidige leven.                                | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 6.  | Mijn verleden is een periode in mijn leven die ik liever zou vergeten. | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 7.  | Mijn toekomst maakt me gelukkig.                                       | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 8.  | Ik heb negatieve gevoelens over mijn huidige situatie.                 | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 9.  | Ik heb goede herinneringen aan de tijd toen ik opgroeide.              | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 10. | Ik denk niet dat ik het ver zal schoppen in de toekomst.               | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 11. | Ik ben blij met het heden.   | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 12. | Ik ben niet tevreden met het verleden.                                 | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 13. | Mijn toekomst doet mij glimlachen.                                     | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 14. | Ik ben tevreden met het heden.   | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 15. | Mijn verleden maakt me droevig.  | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 16. | Nadenken over mijn toekomst maakt me droevig.                          | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 17. | In het algemeen voel ik mij gelukkig over wat ik nu doe.               | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 18. | Ik wou dat ik niet het verleden had dat ik nu heb.                     | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 19. | Ik ben opgewonden over mijn toekomst.                                  | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
<b>helemaal niet akkoord</b>	<b>niet akkoord</b>	<b>soms niet, soms wel akkoord</b>	<b>akkoord</b>	<b>helemaal akkoord</b>

- |     |   |          |          |          |          |          |
|-----|---|----------|----------|----------|----------|----------|
| 20. | Ik ben niet tevreden met mijn heden.  | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 21. | Ik heb blije gedachten over mijn verleden.                                    | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 22. | Ik denk niet graag na over mijn toekomst.                                     | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 23. | Ik ben niet gelukkig met mijn huidige leven.                                  | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 24. | Ik denk graag terug aan mijn verleden omdat het zo'n leuke tijd voor mij was. | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 25. | Vooruit denken is zinloos.  | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 26. | In het algemeen ben ik blij met mijn leven op dit moment.                     | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 27. | Ik heb onaangename gedachten over mijn verleden.                              | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 28. | Nadenken over mijn toekomst maakt me opgewekt.                                | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 29. | Ik maak me ongerust over mijn huidige leven.                                  | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 30. | Mijn verleden is vol met gelukkige herinneringen.                             | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |



**Met de volgende vragen willen we nagaan hoe gemakkelijk of moeilijk je het beantwoorden van deze vragen over HEDEN, VERLEDEN en TOEKOMST vond. Duid één antwoord aan bij elk van onderstaande stellingen. De betekenis van de antwoorden vind je hieronder.**

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
<b>heel moeilijk</b>	<b>moeilijk</b>	<b>soms moeilijk, soms gemakkelijk</b>	<b>gemakkelijk</b>	<b>heel gemakkelijk</b>

- |    |  |          |          |          |          |          |
|----|--|----------|----------|----------|----------|----------|
| 1. | Vond je deze vragen over verleden, heden en toekomst moeilijk of gemakkelijk?  | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 2. | Vond je het moeilijk of gemakkelijk om de hele tijd te switchen tussen verleden, heden en toekomst?  | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 3. | Was het moeilijk om elke keer je aandacht bij het heden of verleden of de toekomst te houden?  | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 4. | Was het moeilijk doordat je soms werd afgeleid door iets wat je bijvoorbeeld hebt meegemaakt deze week, zodat focussen op toekomst of verleden moeilijk was? | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 5. | Vond je het moeilijk of gemakkelijk om bepaalde gedachten opzij te zetten tijdens deze vragen over heden, verleden en toekomst?                              | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |



## MIJN JEUGDERVARING

Graag zouden we U willen vragen om een negatieve jeugdervaring te beschrijven. Deze gebeurtenis moet hebben plaatsgevonden tijdens uw kinder – en/of tienerjaren. Het gaat met andere woorden over een herinnering aan een negatieve gebeurtenis van voor uw 18<sup>de</sup> verjaardag.

Probeer hierbij te denken aan een ervaring die op dat moment zeer negatief was. Daarnaast is het van belang dat u een ervaring beschrijft die voor u belangrijk is. Uw antwoord zal vertrouwelijk behandeld worden en wij zouden u daarom willen vragen om hierbij zo eerlijk mogelijk te zijn. De gebeurtenis hoeft slechts kort te worden beschreven.

Beschrijf hieronder de gebeurtenis:

---

---

---

---

---

---

---

---

Hoe oud was u ongeveer tijdens deze gebeurtenis?

---

Deze vragen gaan over de gebeurtenis die u zojuist beschreven heeft. **Omcirkel het antwoord/getal dat het best bij u past.**

1. Vond u het moeilijk om deze gebeurtenis nog te herinneren?

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
<b>helemaal niet moeilijk</b>				<b>zeer moeilijk</b>

2. Hoe emotioneel intens was deze gebeurtenis voor u?

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
<b>helemaal niet intens</b>				<b>zeer intens</b>

3. Was dit een negatieve of positieve gebeurtenis voor u?

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
<b>zeer negatief</b>				<b>zeer positief</b>

## OMGAAN MET DIE JEUGDERVARING

**De volgende stellingen gaan over hoe u aankijkt tegen de jeugdervaring die u zojuist beschreven heeft. Geef aan in hoeverre deze stellingen waar zijn voor u.**

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
<b>helemaal niet waar</b>	<b>niet waar</b>	<b>soms niet waar, soms waar</b>	<b>waar</b>	<b>helemaal waar</b>

- |   |          |          |          |          |          |
|---|----------|----------|----------|----------|----------|
| 1. Ik voel me verbonden met de persoon die ik toen was.   | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 2. Ik accepteer deze gebeurtenis.   | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 3. Ik probeer de gebeurtenis uit mijn geheugen te bannen.   | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 4. Ik denk vaak aan deze gebeurtenis zonder dat ik dat wil.   | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 5. Soms is het moeilijk voor mij om te stoppen met na te denken over deze gebeurtenis.                    | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 6. Deze gebeurtenis is voor mij afgesloten.   | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 7. Ik heb het gevoel dat deze gebeurtenis deel geworden is van mijn identiteit.                           | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 8. Ik aanvaard dat deze gebeurtenis mij is overkomen.   | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 9. Ik denk dat ik iets van deze gebeurtenis kan leren.  | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 10. Ik ben van plan om de situatie van toen alsnog te proberen rechtte trekken.                           | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 11. Ik voel een band met de persoon die ik toen was.  | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 12. Ik aanvaard dat deze gebeurtenis een deel is van mijn verleden.                                       | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 13. Ik probeer niet over de gebeurtenis te praten.  | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 14. Bij vlagen heb ik sterke gevoelens over deze gebeurtenis.   | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 15. Ik heb de neiging om te blijven piekeren of stil te staan bij deze gebeurtenis.                       | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 16. Ik heb de gebeurtenis volledig achter me gelaten.   | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 17. Deze gebeurtenis is een referentiepunt geworden voor de manier waarop ik mezelf en de wereld begrijp. | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 18. Ik heb geleerd de gebeurtenis een plaats te geven.  | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |
| 19. Ik denk dat ik als persoon 'sterker' geworden ben door de gebeurtenis.                                | <b>1</b> | <b>2</b> | <b>3</b> | <b>4</b> | <b>5</b> |

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
<b>helemaal niet waar</b>	<b>niet waar</b>	<b>soms niet waar, soms waar</b>	<b>waar</b>	<b>helemaal waar</b>

20. Ik ben van plan deze gebeurtenis nog goed te maken.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
21. Ik voel afstand tussen hoe ik was in deze gebeurtenis en hoe ik nu ben.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
22. Ik weet dat ik nog heel wat gevoelens over deze gebeurtenis heb, maar ik houd er geen rekening mee.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
23. Andere dingen doen mij steeds weer aan deze gebeurtenis denken.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
24. Ik verlies mijn tijd <u>niet</u> door te blijven denken aan deze gebeurtenis.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
25. De gebeurtenis is een afgesloten hoofdstuk voor mij.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
26. Ik heb het gevoel dat deze gebeurtenis een centraal onderdeel is geworden van mijn levensverhaal.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
27. Ik heb geleerd met de gebeurtenis te leven.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
28. Ik denk dat de gebeurtenis ook positieve kanten heeft.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
29. Ik ben van plan om deze situatie, in de mate van het mogelijke, alsnog te veranderen.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
30. Ik heb het gevoel dat ik nog grotendeels dezelfde persoon ben als de persoon die ik toen was.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
31. Ik probeer niet te denken aan de gebeurtenis.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
32. Ik betrap me er zelf dikwijls op dat ik blijf nadenken over deze gebeurtenis.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
33. De gebeurtenis is een onafgedane zaak voor mij.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
34. Deze gebeurtenis heeft de manier waarop ik denk over andere ervaringen gekleurd.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
35. Ik kan deze gebeurtenis goed accepteren.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
36. Ik zoek naar de positieve kanten van de gebeurtenis.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
37. Ik ga proberen deze gebeurtenis in de toekomst nog te "herstellen".	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>
38. De gebeurtenis is voor mij voltooid verleden tijd.	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>





Aan de ouders van de leerlingen  
van 2<sup>de</sup> & 3<sup>de</sup> graad  
**Broedersschool Sint-Niklaas**

**contactpersoon**  
Liesbeth Daenen

**e-mail**  
LiesbethDaenen@hotmail.be

**datum**  
12 maart 2019

Geachte mevrouw, Geachte heer,

Wij zijn Brenda van Rhee en Liesbeth Daenen, studenten aan de Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen van de Universiteit Gent. Wij werken reeds geruime tijd aan een masterscriptie onder leiding van Prof. Dr. Wim Beyers. Wij onderzoeken de kijk van jongeren op en het omgaan met heden, verleden en toekomst, ofwel hun tijdsperspectief, en de rol die de opvoeding en het tijdsperspectief van de ouders daarbij speelt. Daartoe zouden wij een aantal vragenlijsten willen afnemen van de leerlingen uit de 2<sup>de</sup> en 3<sup>de</sup> graad.

Graag zouden wij voor dit onderzoek een beroep willen doen op leerlingen uit de Broederschool in Sint-Niklaas. Wij hebben hierover reeds contact gehad met de directie van deze school. Die is bereid om dit onderzoek in de school te laten doorgaan vanaf 18/3. Ook uw zoon/dochter zal volledig vrij kunnen kiezen om aan het onderzoek mee te werken. Maar wij willen ook nadrukkelijk om Uw toestemming vragen. Het invullen van de vragenlijsten zal niet langer dan drie kwartier duren en de vragen zijn speciaal opgesteld voor jongeren tussen 14 en 18 jaar. De verwerking van de resultaten gebeurt volledig anoniem.

Mogen wij u vragen om, als U niet wil dat Uw zoon of dochter aan dit onderzoek deelneemt, het strookje onderaan deze brief in te vullen en het door Uw zoon of dochter te laten afgeven op school, voor maandag 18/3. Wij hopen uiteraard dat zoveel mogelijk ouders hun toestemming zullen geven om het onderzoek te laten doorgaan bij hun zoon of dochter. U begrijpt dat dit onderzoek enorm belangrijk is om ons masterdiploma te behalen. Bovendien zullen de bevindingen van mijn onderzoek ons op termijn ook toelaten om jongeren beter te begeleiden in hun psychologische ontwikkeling.

In de hoop dat U mij en mijn begeleider, Dr. Beyers, wil helpen, tekenen wij.

Met de meeste hoogachting,



Brenda van Rhee & Liesbeth Daenen

✂

**Ondergetekende:** .....  
**wil NIET dat zijn/haar zoon/dochter (naam):** ..... **uit klas** .....  
**deelneemt aan het onderzoek van Brenda van Rhee & Liesbeth Daenen.**

**Datum:** .....

**Handtekening:** .....



### INFORMED CONSENT

Ik, ondergetekende, ..... verklaar hierbij dat ik, als participant bij een onderzoek aan de Vakgroep Ontwikkelings-, Persoonlijkheds- en Sociale Psychologie onder leiding van Prof. Wim Beyers van de Universiteit Gent,

- (1) de uitleg over de aard van de vragen die tijdens dit onderzoek zullen worden aangeboden, heb gekregen en dat mij de mogelijkheid werd geboden om bijkomende informatie te verkrijgen door een mail te sturen aan [wim.beyers@ugent.be](mailto:wim.beyers@ugent.be).
- (2) totaal uit vrije wil deelneem aan het wetenschappelijk onderzoek.
- (3) de toestemming geef aan de onderzoekers om mijn resultaten op vertrouwelijke wijze te bewaren en te verwerken en anoniem te rapporteren.
- (4) op de hoogte ben van de mogelijkheid om mijn deelname aan het onderzoek op ieder moment stop te zetten en dit zonder opgave van reden.
- (5) weet dat niet deelnemen of mijn deelname aan het onderzoek stopzetten op geen enkele manier negatieve gevolgen heeft voor mijzelf of mijn kind.
- (6) ervan op de hoogte ben dat ik op aanvraag een samenvatting van de onderzoeksbevindingen kan krijgen nadat de studie is afgerond en de resultaten bekend zijn.

Gelezen en goedgekeurd op ..... (datum),

Handtekening

De participant